

ТЭРБУМ МОД

BILLION TREES

*Pulling together,
We go further*

ТЭРБУМ МОД

www.billiontreesmongolia.com

Редакцын зурвас

Монголын өргөн уудам нутаг даяар тэрбум мод тарих мөрөөдөл, хариуцлага, үүрэг, ажлын талаарх нэгэн агуулгад уягдан амилах “Тэрбум мод” сэтгүүлийнхээ анхны дугаарыг баринтаглав.

Эх дэлхийн хэвлийд ширхэгхэн үр, нялх тарьцтай суулгасан монгол мөрөөдөл нэгэн цагт хүүхэд, хөгшид сүүдэрт нь тоглох ой төгөл болж, цэнхэр дэлхийн хүлэмжийн хийг шингээх ногоон баялаг сан болох ирээдүйн төлөө өнөөдрийн бидний байгаагаасаа илүүчилж буй чин итгэл, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн ам дүүрэн амлалт хаанаас эхтэй болохыг дахин нэг сануулахыг зорьлоо.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ухнаагийн Хүрэлсүхийн энэхүү санаачилга гадаад харилцаа, хамтын ажиллагааны нэгэн тавцан болон өргөжиж, талууд гар барилцах, цаашлаад хүрз атгалцах олон шинэлэг ажлын гарааг эхлүүлжээ. Дэлхийн дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлт нь хил хязгаар, хэл ус ялгагдаггүй тул үүнийг дагалдаж буй сорилт, бэрхшээлийг хамтдаа сөрөн зогсох, хамтдаа ухаалгаар шийдвэрлэх нь хүн төрөлхтний нэгдэл нягтралыг бий болгож байна. Мөн энэ хүрээнд шинэ технологи, инновац улс орнууд хамтдаа хуваалцах, хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулахын тулд харилцан ойлголцох, хөрөнгө оруулалт, санхүүжилтийг бүрдүүлэх гээд олон үйл явдал өнөөгийн дэлхий дахинд өрнөж байна. Энэ бүхэнд Монгол Улс, монголчууд эн зэрэгцээ оролцох, хувь нэмрээ хуваалцах, хамтарч ажиллахыг зорьж байна. Энэ талаар уншигч Та бүхэн илүү олныг сэтгүүлээс мэдэж аваарай.

Тэрбум моддын давлагаанд дахин нэг эрчис нэмэгдсэн нь үндэсний хөдөлгөөний нэрэмжит цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулах төсөл юм байна. Энэ тухай албаны байр суурийг сонслоо. Мод тарих ухааны их далайгаас савныхаа хэрээр “шанагадах” хүсэлтэй хүмүүст зориулж технологичийн зөвлөгөө, мод тарих туршлагаа харамгүй хуваалцсан жир нэгэн хүмүүний түүхийг мөн сэтгүүлийн хуудаснаа хуваалцлаа. Нүүдэлчин соёлын түүчээ болсон монгол ухааныг хөвөрдсөн нийтлэл, монгол хүний бахархал монгол адууны буян сүлд хийморийг магтан дуулсан “Амь хүндэтгэх сэтгэлийн салхи намайг чиглүүлсэн” ярилцлагуудыг танд зориулав.

Нүүдэлчин монголчууд дөрвөн уулын дунд буурь засаг төвхнөн, дөрвөн хананд ээнэгшин амьдрах шинэ цагийн сонголт хийсэн ч дөрвөн замын дунд түгжирч зогсохдоо дөрөө шүргэсэн өвстэй талдаа дэлгэр цагт нэгэнтээ очиж, давхина даа гэсэн мөрөөдлийн сэжимтэй нүүдэлчин зөн зүрхэнд хэвээрээ. Дөрвөн улирлаа даган дэлхий ертөнцөө аргадан амьдрах арга билэг төгөлдөр нүүдэлчин ухаантай монгол хүмүүн эх орны дөрвөн зүгийн найман зовхисын уул толгоддоо эзэн болж амьдарсаар. Ёстой л өнөөх даяаршил хийгээд дангааршил сүлэлдсэн орчил юм даа. Үүн лугаа нэгэн адил бид хөгжлийн шатаар зүтгэж эх дэлхийгээсээ авахын хэрээр эх дэлхийдээ өгөхийг хичээсэн Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөн билээ. Энэ түүхийн нэгээхэн хэсгийг цөөхөн хуудаснаа баринтаглахыг хичээсэн бидний ажлыг уншихаар тухалсан Танд баярлалаа.

Урт холын аялал тань тухтай, хожим эргэх цагт тань аяллын богц амжилт, дурсамж, түүхээр дүүрэн болтугай.

We have just published the premier issue of our magazine “Billion Trees”, which brings to life in a single volume the dream, responsibility, duty, and work of planting and protecting trees across Mongolia.

We aim to remind you once again where the Mongolian dream, planted in the womb of Mother Earth with a tiny seed and a young seedling, will someday become a forest that children and the elders enjoy in the shade, and become a green source of riches that will absorb greenhouse gases of the blue world. This is the sincere faith that we have today, the full promise expressed by the President of Mongolia.

This initiative of the President of Mongolia, Khurelsukh Ukhnaa has expanded into a platform for foreign relations and cooperation, and has launched many innovative projects where different parties shake hands and hold shovels together. Since global warming and climate change do not recognize borders or languages, confronting the challenges and difficulties that accompany these problems, and solving them together wisely creates a unity for humanity. In this context, many events are taking place in the world today, such as sharing new technologies and innovations between countries, mutual understanding to reduce greenhouse gas emissions, and creating investments and financing. The country of Mongolia and its people aim to participate in all of this, share their contributions, and work together.

Dear readers, learn more about these endeavors in this magazine. Another addition to the Billion Trees advancement is the project to establish a park named after the national movement. We have heard the official position on this. For those who want to “drink” as much as they can from the vast ocean of tree planting knowledge, we have also shared the story of an ordinary person who generously shared his experience of planting trees and the advice of a technologist on the pages of the magazine. We have dedicated to you the articles that glorify Mongolian science, which is the forerunner of nomadic culture, and included “The wind of respect for life guided me” that praises the pride of the Mongolian people and the virtues of the Mongolian horse.

Nomadic Mongolians have made a choice a new to live in solitude within four mountains. Yet many are stuck in the middle of four walls and jammed in intersections, still having a dream in their hearts that they will one day go to the open grassy plains where they can ride their horses. The nomadic Mongolian people, who have the wisdom to live in the four seasons and live in harmony with the world, continue to live as masters of the mountains and hills of every corner of the country. This is the world where globalization and isolation are intertwined. In the same way, we are the Billion Trees National Movement, which has strived to give back to Mother Earth as much as we take from it. Thank you for reading our work, which has aimed to capture a part of this history in a few pages.

May your long journey be comfortable, and when you return later, may you carry success, memories, and stories along with your “travel bag”.

Дугаарын хөтөч

08

Greetings
Мэндчилгээ

11

ONGI RIVER WILL BECOME THE GREEN WALL OF THE GREAT GOBI

Онги гол их говь руу чиглэсэн ногоон хэрэм болно

28

The Five Senses Green Parks are being established

Таван мэдрэхүйд нийцтэй цэцэрлэгт хүрээлэнг төлөвлөнө

34

**UNDER THE ETERNAL SKY:
How One Mongolian Man's Love of All Life Is Inspiring the World**

Б.Наранбадрах: Амь хүндэтгэх сэтгэлийн салхи намайг чиглүүлсэн

52

A Brief summary of "Billion Trees" national movement

"Тэрбум Мод" үндэсний хөдөлгөөнийг тоймлоё

55

A new "Mother Tree" was planted for worshippers to visit and revere

Сүсэгтнүүдийн зорьж очих "Ээж мод"-ыг шинээр тарив

56

Forest fund of Mongolia
Монгол орны ойн сан

61

A BILLION TREES, A BILLION OPPORTUNITIES

Тэрбум мод, тэрбум боломж

66

WHAT DO TREES DO FOR US?

Мод бидний төлөө юу хийдэг бэ?

■ Contents

14

Reverence for Trees in Mongolian Cultural Heritage

Монголчуудын өв соёлд модыг дээдлэхүй

22

ONE TREE, ONE LIFE, ONE EARTH

НЭГ МОД, НЭГ АМЬ, НЭГ ЕРТӨНЦ

42

**One, two, three... ONE BILLION:
UNITED WE STAND, DIVIDED WE FALL**

Нэг, хоёр, гурав... НЭГ ТЭРБУМ:
ОЛНЫ ХҮЧ, ОЛОМГҮЙ ДАЛАЙ

48

The Eternal Desire to Cover the World with Trees

Дэлхийг модоор хучих мөнхийн хүсэл

58

**The tallest tree in
Mongolia**

Монгол орны
хамгийн өндөр мод

59

**The thickest tree in
Mongolia**

Монгол орны
хамгийн бүдүүн мод

60

Do You Know?

Та үүнийг мэдэх үү?

68

**U. Mijiddorj:
THERE IS NO SHORTAGE OF LAND FOR
PLANTING TREES**

У.Мижиддорж:
Мод тарихад газар багадахгүй

70

**Expats joining the local community efforts
to green Hatgal**

Хатгал тосгоны байгалийн үзэсгэлэнг
хамгаалах гэж холоос ирсэн хосууд

Мэндчилгээ

Монголчууд бид өнө эртнээс өнөөдрийг хүртэл нүүдлийн соёл, иргэншлийг тээн ирсэн үндэстэн. Нүүдэлчин амьдралын хамгийн чухал үзэл санаа бол байгаль дэлхий, уул ус, амьтан ургамлыг алагчлахгүй хайрлан энэрэх, түүнтэй хамгийн зохист байдлаар зохицон амьдрах тухай ойлголт юм. Энэхүү соёл нь бидний амьдрах хэв маяг, шашин шүтлэг, зан суртахуун, ертөнцийг үзэх үзэлд гүн бат шингэсэн байдаг.

Үүний нэгээхэн илрэл нь Их Монгол улс, эзэн Чингис хааны үеийн Их засаг хэмээх хууль цаазын бичигт хүн төрөлхтөн юун түрүүнд байгаль, эх дэлхийд хэрхэн зүй зохистой хандахыг хатуу хуульчилсан байдаг.

Байгалийн хүчин зүйл, хүний үйл ажиллагааны сөрөг нөлөөгөөр дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт хурдацтай явагдаж, дэлхий дахины тогтвортой хөгжил, хүн төрөлхтний амьдралд сөргөөр нөлөөлж буй энэ цаг үед Та бид улс төрийн манлайлал, хамтын хүчин чармайлт, үйл ажиллагаагаа улам эрчимжүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна. Тиймээс өнөөдөр хүн төрөлхтөн эх байгалийг эрхшээх бус энэрэн хүндэтгэх нэгэн зорилго дор хамтын ирээдүйн төлөө нэгдэж, улс орон бүр илүү бодит үр дүнд хүрэхийн тулд төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгэм зэрэг нийгмийн бүх бүлгүүдийг хамарсан үндэсний хэмжээний зөвшилцөл, нэгдмэл бодлого, харилцан ойлголцлыг бэхжүүлэх шаардлагатай байна. Хэрвээ хүн төрөлхтөн эх дэлхийгээ хамгаалах, уур амьсгалын өөрчлөлт, газрын доройтол, биологийн олон янз байдлын хомсдолтой цаг алдалгүй эрс шийдэмгий тэмцэхгүй бол эх дэлхий цаашид та бидэнгүйгээр оршин тогтнох өөрийн замаа сонгох болно.

Эх байгальтайгаа зүй зохистой зэрэгцэн орших нь хүн төрөлхтний оршин тогтнохуйн үндэс болохыг Бид хэзээ ч мартаж болохгүй. Монгол Улсын хувьд Парисын хэлэлцээрээр хүлээсэн үүрэг амлалтаа бүрэн амжилттай хэрэгжүүлэхэд ойролцоогоор ДНБ-ний 50 гаруй хувьтай тэнцэх хэмжээний санхүүжилт шаардлагатай байна. Энэ хүрээнд манай улс сэргээгдэх эрчим хүч, ногоон хөдөө аж ахуй, ойн салбарын санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор хууль эрх зүй, бизнесийн орчны цогц шинэчлэлийг хийж байна. Тухайлбал, манай улс “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд олон улсын хамтын ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж, “Өнө мөнхийн Монгол” байгаль хамгааллын байнгын санхүүжилтийн тогтолцоог бүрдүүлээд байна. Мөн манай улс цөлжилттэй тэмцэх тухай НҮБ-ын конвенцын Талуудын 17 дугаар бага хурлыг 2026 онд Улаанбаатар хотноо зохион байгуулах бэлтгэлийг ханган ажиллаж байна.

Монгол Улс хүлэмжийн хийг бууруулах, шингээлтийг нэмэгдүүлэх олон улсын хамтын нийгэмлэгийн хүчин чармайлтыг бүрэн дэмжиж, Парисын хэлэлцээрээр хүлээсэн үүрэг амлалтаа биелүүлэхийн төлөө хувь нэмрээ оруулан, бүхий л боломжоо дайчлан ажиллана гэдгээ үүгээр дахин нотолж байна.

Мөнх хөх тэнгэр хүн төрөлхтөн биднийг өнө мөнхөд ивээж, даян дэлхий амар амгалан байх болтугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч
Ухнаагийн ХҮРЭЛСҮХ

COP 29 дээр хэлсэн үгнээс

Greetings

We Mongolians are a nation that has carried a nomadic culture and civilization from ancient times to the present day. The most important idea of nomadic life is the concept of loving and caring for nature, mountains, water, animals and plants without discrimination, and living in harmony with them in the most appropriate way. The culture is deeply embedded in our lifestyle, religion, morality, and worldview.

One manifestation of this is how the Great Mongolian Empire strictly legislated how mankind should treat nature and the Mother Earth properly, during the reign of Emperor Chinggis Khaan.

We are duly required to intensify our political leadership, collective efforts and activities further, as these days are such a time of global climate change, accelerating due to the negative effects of natural factors and human activities, negatively affecting global sustainable development and human life.

Therefore, today, humanity must unite for a common future under the goal of not subjecting but respecting Mother Nature, and it is necessary to strengthen national consensus, unified policies, and mutual understanding of all social groups, including the public, private sector, and civil society for tangible results that are achieved by each country. If humanity does not take urgent and decisive action against climate change, land degradation, and loss of biodiversity for protecting our Mother Earth, it will find its own way to exist without us.

We must never forget that our harmonious coexistence with nature forms the very foundation of human existence. Mongolia needs funding equivalent to approximately 50 percent of its GDP to fully implement its commitments under the Paris Agreement.

In this context, our country is undertaking legal and business environment comprehensive reforms in order to increase financing and investment in renewable energy, green agriculture, and forestry. For example, our country is increasing international cooperation and investment within the framework of the “Billion Trees” national movement and has formed a permanent funding system for environmental protection named “Eternal Mongolia.”

Our country is also preparing to host the 17th Conference of the Parties to the United Nations Convention to Combat Desertification (UNCCD COP17) in Ulaanbaatar in 2026.

Hereby, Mongolia reaffirms its full support for the efforts of the international community to reduce greenhouse gases and increase absorption, and will contribute to do its utmost to fulfill its commitments under the Paris Agreement.

President of Mongolia
KHURELSUKH Ukhnaa

From the speech at COP 29

ONGHI RIVER WILL BECOME THE GREEN WALL OF THE GREAT GOBI

Онги гол их говь руу чиглэсэн
ногоон хэрэм болно

Элсэн манхан хөшилдсөн их говь зундаа +40 хэм хүртэл халж, өвөлдөө -40 хэм хүйтрэх эрс тэс уур амьсгалтай. Байгаль ээжийн бүтээсэн энэ нутагт цаг агаарын бодит нөхцөл байдалтай нүүр тулж, эрсдэлийг туулан говьд мод ургуулах монголчуудын ажилд хүч нэмэхээр зам зууртаа 36 сая модны үндэс мөчирт чийг өгч, 30 гаруй мянган хүн зон, 230 мянган тоо толгой мал сүргийг ундаалах, газар тариалан, аялал жуулчлал хөгжих экосистем, нийгмийн ногоон дэд бүтэц Онги гол цагийн эргэлтэд тасрахгүй урсах цаг айсуу.

Голын эх болох Хангайн нуруунаас 1960-аад оноос үйлдвэрлэлийн зориулалтаар их хэмжээний мод бэлтгэж эхэлжээ. Мөн 1980-аад оноос Онги голын эрэг дагуу усалгаатай газар тариалан эрхэлж, голын урсцыг тийш татах болсон байна. Дараагийн “заналхийлэл” 1993 оноос эхэлж, Онги голын эх цутгал 32 гол дээр алтны шороон ордын олборлолт явуулсан зэрэг хүний үйл ажиллагааны улмаас Онги голын ундаргын чадал дундарч, хур бороо татуу жил урсац нь тасрах нэг шалтгаан болсон байна.

Онги гол бол 437 км урсаж Өмнөговь аймгийн Мандал-Овоо сумын нутагт орших Улаан нуурт цутгадаг гол юм. Улаан нуур нь говийн хамгийн том нуур буюу 175 км² талбай бүхий усан сан боловч Онги гол тасарсны улмаас 1995 онд ширгэжээ.

Энэ шалтгаанаас гадна 1970-аад оноос Улаан нуурын зэгсийг малын тэжээлд бэлтгэж, эцэстээ дуусгасан нь нуурын экосистемд сөрөг нөлөөлөл үзүүлсэн болохыг эрдэмтэд дурдсан байдаг. Онги голын тасалдсан урсац эргээд сэргэхэд Улаан нуурыг тэтгэх нь экосистемийн хувьд тун чухал нийцэл

юм. Улаан нуур сэргэснээр Сибирь рүү нүүдэллэдэг олон төрлийн усны шувуудын амьдрах орчин хамгаалагдах ажээ.

Тийм учраас “Онги голын татмын ойжуулалт” төслийг хэрэгжүүлэх санаачилгыг эхлүүлсэн юм. Монгол орны хангайн бүсэд жилийн дундаж хур тунадас 250 мм байдаг бол говийн бүсэд 50 мм байдаг. Иймд Онги голын сав газарт мод тарих нь хур тунадас нэмэгдэх, биологийн олон зүйл сэргэх чухал нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Мөн цөлжилт, газрын доройтол, шар шороон шуурга зэрэг байгалийн гамшигт үзэгдлийг багасгана. Энэхүү төслийн үр дүнд Өвөрхангай, Дундговь, Өмнөговь гэсэн гурван аймгийн нутаг дэвсгэрийг дамнасан ойн зурвас, жимс жимсгэний аж ахуй, хүнсний ногоо тариалалт бий болох, Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд нэмж 100 сая гаруй мод тарьж, 43500 га талбайд таримал ой бий болгох юм.

Байгаль орчны нөлөөнөөс гадна эдийн засагт эерэг нөлөө авчрах юм. Тухайлбал, Өвөрхангай, Дундговь, Өмнөговь аймгуудын малчдад уламжлалт мал ахуй эрхлэх, хоршоологчдыг ногоон ажлын байраар хангах, голын эрэг дагуу ойн зурвасын нөмөрт жимс, жимсгэнэ, хүнсний ногооны аж ахуй эрхлэх, эко аялал жуулчлал хөгжих таатай нөхцөл бий болж, өрхийн орлогын эх үүсвэр нэмэгдэнэ. Нийгэм, соёлын үр нөлөөний хувьд орон нутгийн иргэд, малчдын хот суурин руу шилжин суурьших нүүдлийг бууруулснаар монгол өв уламжлал, нүүдлийн ахуй соёл хадгалагдан үлдэхэд эерэг нөлөө үзүүлнэ.

The Great Gobi with majestic sand dunes exercises dramatic harsh climate between +40 and -40 degrees in summer and winter respectively. Mother Nature created nature this land is blessed with Ongi river that maintains humans and biodiversity for being resilient with climate hardship. The time, that Ongi river flow uninterrupted runs for supporting Mongolian's goal of planting trees in Gobi and feeding 36 million trees, supplying drinking water for over 30 thousand people and 230 thousand livestock and maintaining crop production and tourism development as of being ecological and social green infrastructure, is near.

A substantial amount of timber was prepared for industrial use in the 1960s from the Khangai Range, the headwater of this river. Also, irrigated agriculture along the Ongi river began in the 1980s and diverted the river flow there. The next "threat" started in 1993, mines for gold primarily which operated in 32 rivers, the source of the Ongi River. Due to all these human activities, the capacity of the Ongi River's sources was reduced, which is one of the reasons why its flow has stopped during less rainy years. The Ongi River continues for 437 km and empties into Ulaan Nuur in Mandal-Ovoo Soum, Umnugovi Aimag. Ulaan Nuur is the largest lake in the Gobi, with an area of 175 km², but it dried up in 1995 due to the interruption of the Ongi River. Scientists noticed that there was another reason for Ulaan Nuur lake ecology suffering: its reeds were cut for animal fodder since the 1970s. If the Ongi River flow is restored, it will abundantly feed Ulaan Nuur. This is an ecological

significant harmony. Once the Ulaan Nuur Lake is restored, the living environment of many species of water birds which migrate to Siberia will be protected.

Therefore, the "Ongi River Basin Riparian Reforestation" project was initiated. Annual precipitation in the Khangai region of Mongolia is 250 mm, while in the Gobi region it is 50mm. Thus, planting trees in the Ongi River Basin, impacts positively for precipitation and restoration of biological diversity. It also reduces natural hazards like desertification, soil degradation and yellow dust storms.

By the result of this project, reforestation, fruit and berry planting and vegetable farming will be implemented in the territories of three aimags, Uvurkhantai, Dundgobi and Umnugobi. In the frame of the Billion Trees national movement, 100 million trees will be planted and reforestation will be done in 43500 hectares of land.

This has a positive impact not only environmentally, but also economically. For instance, beneficial conditions will be formed for the herders of Uvurkhantai, Dundgobi and Umnugobi aimags to engage in traditional animal husbandry, as well as providing green jobs for cooperatives. Fruit, berry and vegetable farming and eco-tourism along the river with this reforested area will be developed. These activities will result in household incomes being increased. As for social and cultural benefits, this lowers rural to urban migration, and conserves traditional customs and nomadic livelihoods.

Reverence for Trees in Mongolian Cultural Heritage

МОНГОЛЧУУДЫН ӨВ СОЁЛД МОДЫГ ДЭЭДЛЭХҮЙ

Монголчуудын байгаль дэлхийтэй харилцах соёл, уламжлал энгийн авч агуулгад багтсан ухаан нь эгэл бус, гүн. Хил хязгаар, эхлэл нь төсөөлөлд багтамгүй тэнгэр, сансар огторгуй одонд залбирахын сацуу шувуудын сэвхтэй бор өндгөнд ч сүүдрээ тусгахгүй гярхай.

Уул ус, жалга судаг бүртээ нэр өгч, нандин нууцтай, эрхэмсэг сүр хүчтэй онцгой мэт итгэл үнэмшлийг төрүүлнэ. Дэлхийн дайдад эзэнт гүрнийг байгуулахаар морин дөрөөн дээр уулгалан давшилж явахдаа ч үндэст ногоог хайрлах мэт ээтэн хоншоортой гутал өмсчихсөн нь бишрэлтэй. Чухам энэ бүхний цаана байгаль дэлхийн өмнө сүрдэж, тэр бүхэнд зохицон амьдрах ухаан нь оршин байсныг илтгэх мэт. Яндаж ухахад хязгааргүй их мэдлэг, уламжлал, арга билгийн дундаас энэ дугаарын агуулгад нийцүүлэн сэтгэж нүүдэлчин монголчуудын модонд үзүүлэх хүндлэл,

мод хамгаалах уламжлал, үнэ цэнэ шингээсэн хэрэглээг хаа нэгтгээ сонссон, уншсанаараа энд сийрүүлэхийг хичээв.

МОДДЫН ҮНЭР, БУРХДЫН ТАХИЛ

Хүний гарт өртөөгүй унаган, гайхам үзэсгэлэнт байгаль Монголын нэрийн хуудас. Магадгүй хөгжлийн “галт тэрэг”-ний замаас хол буйд хязгаарт төвхнөсөндөө л тэр гэж дүгнэх нэгэн байх ч энэхүү ондоошил нь угаас байсан, өөрийн эрхгүй өвлөн тээгдсээр байх, үндэс угсаа, байгаль цаг уур, газарзүйн хүчин зүйлээр маань нөхцөлдөн бүтсэн бидний зан заншил, амьдралын хэв маягаар хэлбэршин тогтсон бодит үнэн юм. Үүнээс бид зугтан зайлья гэвээс газар нутгаа аваад нүүх боломжгүйтэй адил сонголтгүй зүйл билээ.

Бидний өвөг дээдэс шавраар, үнэт металиар урлаж эрдэнэс шигтгэн чимэглэсэн бурхдыг өрх гэрийнхээ хойморт залж залбирахаасаа ч өмнө уул усанд, тэнгэр эрхэст, модонд, чулуунд бурхадтай холбогдох шид

бий гэж итгэж ирсэн. Тиймдээ ч алдрын сэнтийд моддыг залсан нь олонтоо. Өдгөө ч энэ үнэмшихүйн соёл үр хүүхдүүд бидэнд нь өвлөгдөн хадгалагдсаар. Монголд аялж яваа хэнд ч хаа нэгэн газарт модтой холбоотой үүх түүх, соёл, шүтэх ёслолыг үзэх боломж буйг би ам бардам хэлэх байна. Энэ нь хэр эртнээс улбаатайг хэлж баталж, мухарлан эцэслэх боломжгүй гэлээ ч монголчуудын ертөнцийг үзэх сэтгэлгээний үүсэлд байгалийн юмс үзэгдлийг буй байгаагаар нь шүтэх ёс, тэр дундаа мод бут, түүний мөчир тэргүүтнийг ариун дагшинд тооцох үзэл байсаар байсан. Байсаар ч байгаа. Байсаар ч байх бололтой. Маань тоолж эрх имэрсэн хөгшид бурхдыг таатай сайхан үнэрээр “хооллодог” гэж итгэдэг. Тиймдээ ч бэлтгэж болгосон хоол унднаасаа дээжлэн тавьдаг. Энэ өргөлийнх нь салшгүй нэг хэсэг нь арц мэт үнэрт ургамлыг шатааж, уугиулах ёс юм. Арц мод Хөвсгөл, Хэнтий, Хангай, Монгол-Дагуур (Ноён уул), Монгол Алтай, Дунд Халх, Говь Алтайн тойрогт тархмал нутагтай. Ургах газар нь өндөр

Picture by Mongolian Press Agency

Mongolians' Relationship with Nature is a Deep-Rooted Cultural Wisdom. Mongolians have long embraced a way of life that is in harmony with nature—simple in form, yet profound in meaning. Their reverence knows no bounds: they pray not only to the vast skies and the endless cosmos, but also avoid casting a shadow on a speckled bird's egg.

Every mountain, river, valley, and stream bears a name—infused with sacredness, secrecy, and majesty—reflecting a worldview that sees nature as alive, dignified, and worthy of respect.

“Even while forging a world-spanning empire, galloping across continents on horseback, Mongolians wore upturned boots designed to treat lightly on grass beneath them.” This was not mere symbolism—it expressed a deep awareness of nature's power and a conscious effort to live in balance with it.

From this boundless reservoir of traditional knowledge and ancestral

wisdom, we draw inspiration for this issue's theme: the Mongolian reverence for trees. Based on stories heard, fragments read, and memories passed down, we attempt to reflect how trees were honored, protected, and wisely used in nomadic life—an ancient legacy still relevant in today's environmental discourse.

The Scent of Trees and Offerings to the Divine

Untouched wilderness and breathtaking natural beauty are Mongolia's most iconic hallmarks. Some may attribute this preservation to geographic isolation—far from the tracks of the so-called train of progress—but the truth runs deeper. This distinct harmony with nature is not accidental, nor temporary. It is a legacy shaped by our ancestry, climate, landscape, and deeply rooted customs—woven into the very fabric of Mongolian life.

This is not something we adopted by choice, nor is it something we can easily abandon. To turn away from it would be as impossible as relocating our homeland

itself. It is, quite simply, who we are.

Long before our ancestors enshrined gilded deities—molded from clay and precious metals, adorned with jewels—on the sacred altars of their homes, they believed the divine resided in nature itself. Mountains and rivers, the boundless sky, trees, and stones were seen as vessels of spiritual power, bridges to the gods. It is no wonder, then, that trees were so often elevated to thrones of reverence and symbolic majesty. This deep-rooted cultural belief endures to this day, living on in us—the descendants of those who first held it. Even now, anyone traveling through Mongolia will inevitably encounter stories, rituals, and symbols that reflect a profound spiritual connection to trees and the nature. When exactly this belief began is beyond reckoning, but what is certain is that the Mongolian worldview has long been shaped by an animistic reverence for the natural world. Trees, branches, and groves have been held sacred—not merely as parts of the landscape, but as vessels of meaning and spirit. They were. They are. And they likely always will be.

уулын тагийн бүслүүрийн нураг хад, ойн дээд захын хушин ой, ширэнгэд ургадаг. Хүйтэнд тэсвэртэй. Анхилуун үнэртэй эфирин тос агуулдаг, өнгө нь гүн ногоон, уугуулахад хурц үнэргүй. Үрээр болон мөчрөөр үржүүлнэ. Үрийг намар шууд тарьж болно. Урт настай ургамал учраас 200 жил ургадаг. Орчин цагт агаарыг цэвэршүүлэх хэрэглээний зорилгоор хот суурин, амралт сувиллын газруудад тарих нь элбэг болжээ. Манай орны ойт хээр, шинэс, хушин ой, наранги хад, асгатай ууланд дөрвөн зүйл арц ургадаг. Тэдгээрийг Хонин арц (*Juniperus sabina L.var. sabina*), Дагуур арц (*Juniperus sabina var. davurica (Pall.) Farjon*), Ямаан арц (*Juniperus communis L.*), Хуурамч арц (*Juniperus pseudosabina Fisch. & C.A.Mey.*) хэмээн нэрлэдэг. Залуу арцыг хөндөхгүй, хөгширч хатаж байгаагаас нь үндэс мөчрийг нь гэмтээхгүй авахыг чухалчилж иржээ. Ерөөс энэ мэт ургамал модонд дуртай өдрөө, дурын нэгэн гар хүрч хөндөж, тасдаж зулгаадаггүй байжээ. Тэр бүхэн сонгомол цагтай. Ингэснээрээ нөхөн сэргээгдэх боломжийг бүрдүүлдэг.

Энэ уламжлалд өөрийн байр сууриа бат эзэлсэн модлог ургамлуудын нэг нь сөөгөн боролзгоно (*Dasiphora fruticosa*) юм. Эгц босоо буюу заримдаа дэлгэмэл хэлбэртэй байдаг олон наст сөөгөн ургамал 1-1.5метр өндөр ургана. Үелсэн хальстай сааралавтар хүрэн мөчрүүд нь нялх байхдаа торгомсог үслэгтэй байна. Гурваас тав, заримдаа долоон жижиг навч бүхий хос бус өдлөг навчтай. Жижиг навчис нь уртавтар хэлбэртэй бөгөөд нэлээд унгарилтсан байдаг. Мөчрийнхөө өвөрт ганц ганцаараа суусан хурц шар цэцгийг нь түүж аваад цай чанахдаа хачир болгон нэмнэ. Шар цэцэг иш, хальс, жимс нь бүгдийг эмэнд оруулах бөгөөд ханиалгыг дарах, цэр ховхлох, хямарсан халууныг арилгах, уушигны тамирыг сайжруулан, амьсгал давхцахыг засах, мөн зүрх болон эмэгтэйчүүдийн өвчинд сайн ба бөөрний өвчнийг анагаах тустай гэж хэрэглэж ирсэн. Гэтэл бас түүний хатуу ишийг бүгдийг нь эмэнд хэрэглэхгүй ч зүгээр хаячихна гэж байхгүй. Багцалж боогоод тогоо саваа угаах нь бий. Хэрэглэж үзсэн хүн бол тогоо сав угаахад хэр үр дүнтэй, удаан хэрэглээтэй бөгөөд хоол хүнсний хаягдал наалдаж

бохирдоод байхгүйг нь сайн мэднэ дээ. Энэ мэтчилэн ургамал гэлтгүй бүх л зүйлийг эхнээс нь дуустал нь хэрэглэж, хий хоосон цамаан загнасан хог хаягдал гаргахгүй байхыг эрмэлздэг байсан нь дугуй монгол гэрт өрнөх амьдралыг өглөөнөөс үдэш хүртэл ажиглах аваас та олныг олж мэдэх болно.

БАЙГАЛИЙН ЭЗЭН, СҮСЭГ БИШРЭЛ

Хэл бичгийн ухааны доктор, профессор С.Дулам монголчуудын эртнээс улбаатай байгалийг “ээд”-тэй хэмээх үзлийг лавшруулан судалжээ. Нүдээр харсан нь үгүй, гараар барьсан удаагүй байсан ч байгаль дэлхийн эздийг бий хэмээн үздэг нь нэг талдаа хийсвэр, хачирхалтай ч нөгөө талдаа баттай мэт сэтгэгдэл төрүүлэх нь бий. Өдгөө монголчуудын дунд хар дээр цагаанаар бичин, тамга дарж баталгаажуулсан хуультай зэрэгцэн орших бичигдээгүй хуульд захирагдах үнэмшил хэвээр... Тэгэхээр эрт өмнийн цагт ашиглаж байсан бичигдээгүй хууль, ам дамжсан домог ярианы үнэ цэнэ байгаль дэлхийг хайрлан хамгаалахад оршдог билээ.

Энэхүү соёл, шүтлэг, итгэл үнэмшилд мод хүндтэй байр суурьтай. Бөө мөргөлийн ёсонд хус модыг “тэнгэрт хүргэх гүүр” хэмээн ихэд шүтнэ. Нутаг орондоо байгаа моддоос хамгийн өндөр, хамгийн саглагар мөчиртэйг нь онцолж авч тахилга үйл хийнэ. Аадар борооны үеэр цахилгаан бууж шатсан модны үлдэгдлийг олж аваад галдаа өргөж, галаа ариусгах ёс ч буй. Хангайн эздийг аргадахын төлөө босгосон овоог модоор хийнэ. Эзэд, хаад ноёд нь ч энэ ёсыг эрхэмлэж байсан тухай монгол газраар аялсан жуулчид тэмдэглэлдээ бичиж үлдээсэн нь олон. Жишээ нь, Монголын их хаадын орд өргөөнд хөл тавьсан анхны европчуудын нэг Пано Карпини “*Эдүгээгийн хааны эцэг (Өгэдэй хааныг хэлж буй) өөрийн сүнсийг амирлингүй байлгахын тулд нэгэн хөсөг сөөг, шугуйд тариулаад байсныг бид олж үзсэн бөгөөд тэдгээр сөөг модыг огтолж үл болох. Хэрэв хэн нэг хүн модны мөчрийг цавчиж хугалсан байваас тэр хүнийг ташуурдах буюу хувцсыг нь тайчиж байгаад занчих тухай зарлиг буулгасан*” гэж бичсэн байдаг.

ХУЛСАН ТАШУУР, ХУЙВТАЙ УУРГА

Монгол хүн, нүүдэлчин ахуйг танья гэвэл морины нуруунд эмээл тохож, ташуур атгасан харчуудаас, сүү самарч зогсох эмэгтэйгээс, галын дэргэд алга хавсрах эмгэдээс, хурга ишигтэй ноололдсон хүүгээс та олон содон мэдрэмжийг хуваалцаарай. Энэ дунд монголчуудын өдөр тутмын амьдрал ахуйдаа ашигладаг, өөр хаана ч давтагдахгүй модон эдлэл хэрэглэл онцгой утга, бэлгэдэлтэй байдгийг бас анзаараарай.

Нүүдэлчдийн хэрэглээний бас нэгэн содон хэрэглэл нь ташуур. Морь унасан хүн бүрийн ёс мэт атгасан энэ зүйлийн талаар танд хэдэн зүйл сонирхуулж ярихыг хичээе.

Picture by Mongolian Press Agency

Elders who quietly turn prayer beads in their hands often believe that deities are nourished not with food, but with pleasing aromas. This is why a portion of every prepared meal is offered as a sacred gesture. An essential part of this offering is the burning of aromatic plants—most commonly juniper, known locally as arts.

Juniper trees grow across various regions of Mongolia, including Khuvsgul, Khentii, Khangai, the Mongol-Daurian mountains (such as sacred Mount Noyon), the Mongol Altai, Middle Khalkh, and Gobi-Altai. They thrive in high mountainous zones—among rocky cliffs, near the upper limits of coniferous forests, and in dense taiga. Hardy in the cold, juniper is rich in essential oils that give it a deep green hue and a subtle, earthy fragrance when

burned—never overwhelming, but gently purifying.

Juniper can be propagated from seeds or branch cuttings, with seeds often sown directly into the ground in autumn. As a remarkably long-lived species—some trees enduring for up to 200 years—it has come to symbolize resilience and continuity. Today, juniper is increasingly cultivated in cities and wellness retreats, valued not only for its ability to purify the air but also for the sense of calm it brings to the environment.

Mongolia is home to four native species of juniper, commonly found in forest-steppe zones, larch and cedar forests, and rocky mountain slopes. These include Common juniper (*Juniperus sabina* L.var. *sabina*), Dahurian juniper (*Juniperus sabina* var.

davurica (Pall.) Farjon), Siberian juniper (*Juniperus communis* L), False cypress (*Juniperus pseudosabina* Fisch. & C.A.Mey.).

Traditionally, people have harvested only dried or naturally withered juniper, taking care not to damage the roots or young branches. It was understood that plants—especially sacred ones like juniper—should not be touched or taken at random, even on days of spiritual observance. The act of gathering was timed, intentional, and respectful, ensuring that nature could regenerate in its own rhythm.

One of the woody plants that holds a firmly respected place in Mongolian tradition is the golden-flowered *Dasiphora fruticosa*. This hardy, long-lived shrub grows upright or occasionally spreads out, reaching heights of 1 to 1.5 meters. Its slender, greyish-brown branches are covered in silky hairs when young, and its pinnate leaves are composed of three to five, sometimes even seven, small, elongated, slightly curled leaflets.

From the axils of its branches bloom solitary, vivid yellow flowers—bright bursts of color in the steppe landscape. These flowers are often gently plucked and added to tea, lending both a delicate fragrance and therapeutic benefits.” Every part of the plant is valued: its stems, bark, and fruit have long been used in traditional medicine. The herb is believed to soothe coughs, clear phlegm, reduce fever, strengthen the lungs, ease shortness of breath, and support heart health. It is also used to treat women’s health issues and kidney conditions.

Even the tougher stems, though not always used in medicine, are never discarded thoughtlessly. They are bundled and reused—commonly for washing pots and pans. Those who’ve tried it know well how effective and long-lasting it is: food residue doesn’t cling, and cookware stays clean without harsh chemicals.

This kind of mindful, full-cycle use reflects a deeper philosophy—one you can observe in daily life inside a traditional Mongolian ger. From dawn to dusk, every object has a purpose, and nothing is wasted. Even nature’s smallest gifts are respected, used fully, and returned to the earth with gratitude.

Модон ташуур хэмжээний хувьд 3-11 барим байх (“барим” гэдэг нь атгасан гарын алганы өргөнөөр хэмжигдэнэ) ба сондгой тоон дээр өндөрлөх нь “жаргал, зовлон, жаргал” ээлжлэхийн утга учрыг бэлгэднэ. Энэхүү бэлгэдлийг тайлбарлахад цаг их орох бөгөөд та монголчуудын хамгийн том баяр цагаан сараар айлд зочилбол тэд хүндэтгэлийн идээгээ засахдаа ч “алив бүхэн жаргалаар эхэлж, жаргалаар төгсөхийн” бэлгэдлээ хэрхэн шингээдгийг харж болно.

Ташуурыг хийх бүтээгдэхүүн нь олон янз байсан ч би энд зөвхөн мод ургамлыг ашиглаж хийдэг тухай л онцолж ярих болно. Яргай, зандан, хулс моддыг ашиглан ташуураа хийж, үхрийн ширийг элдэж бэлтгэсэн сураар ороож бэхэлнэ. Энэ бэхэлгээ нь зарим талаараа чимэглэл болдог. Тэр ч

байтугай мөнгөөр чимэглэсэн байх нь олон. Ташуур ямар модоор хийсэн, хэр урт хэмжээтэй, бахим бүдүүн болох, сур, мөнгөөр тоногдсон эсэхээсээ хамаарч үнэ цэнэ нь тооцогдох ба хурдан морь унаж байгаа хүүхдийнх, өдөр тутмын хэрэглээ, баяр наадмаар хэрэглэх гээд тус бүрдээ өөр өөр. Ташуураар унаа морио чичиж, “эзэн чинь би шүү” гэсэн байр сууринаас бус илүү хурдлах хэрэгтэйг мэдрүүлж цочроо, урам өгөх хүн морины хоорондох харилцааны хэрэглүүр болгодог болохыг хэрэглэж байгаа аясыг нь харахад ойлгомжтой. Монгол хүн “уургаар морь барьдаг, ухаанаар ажил бүтдэг” гэж хэлэх дуртай. Тэгэхээр миний дараагийн ярих эдлэл хэрэглэлийн үүргийг та шуудхан ойлгогчихож байгаа биз дээ. Тийм ээ. Салхинаас өөрийг нуруундаа гаргахгүй мэт хурдалж яваа морийг

хашаанд хашихгүйгээр барих арга бол урт модны үзүүрт гогцоо үүсгэж сур уясан уурга гэгчийг ашиглах юм.

Загасны уургатай хийцийн хувьд ижилхэн гэж зүйрлэн бодох нь амархан. Хийх материал нь мэдээж мод. Хус, бургас модыг ашиглан хийдэг уурга хэдий урт байх тусам төдий чинээ үнэтэй. Дэл сүүлээ сагсалзуулан давхих адууны араас морь унасан эрэмгий залуу урт нарийхан уурга туялзуулан хөөж, толгойг нь онож барих хийгээд яг тэр үеийг нь мэдэрсэн унаа морь нь эзнээсээ тушаал авсан мэт хөндөлсөн зогсож, уургач залуу эмээлээсээ нэг хөндийрөөд мориныхоо хондлой дээр сууж татах гэхчлэн энэ үйлдлийг нэг бүрчлэн таны төсөөлөлд буулгахуйц бичих нь амаргүй байна. Харин өөрийн нүдээр харвал тун ч урамтай, сайхан тоглолт шүү.

Picture by Mongolian Press Agency

THE LORD OF NATURE AND THE BELIEFS

Doctor of Linguistics, Professor S. Dulam (Ph.D) has studied the ancient Mongolian view that nature has “owners.” It is strange on one hand, but it seems to make an even stronger impression on the other hand that the abstract view of nature as having owners, even though one has never seen it with one’s own eyes or touched it with one’s own hands. Even today, among those Mongolians, alongside written and stamped laws, there is still a belief that no one is responsible for obeying unwritten laws... So, the value of unwritten laws and oral legends used in ancient times lies in loving and protecting the natural world.

Trees have a special place in this culture, religion, and belief. In shamanism, birch trees are revered as “bridges to heaven.” Among the trees in the area, the tallest

and most lushly branched tree is specially chosen for a ceremonial offering. There exists a sacred tradition in which remnants of trees struck and burned by lightning during a thunderstorm are carefully collected and offered to the fire as a means of spiritual purification. Wooden altars and cairns (ovoo) are erected to appease the local guardian spirits of the land. This custom of honoring nature and the spirits of the mountains has long been upheld, even by rulers and nobles. Many tourists who have traveled to Mongolia have written in their journals that the lords, kings, and princes also respected this custom.

For instance, one of the first Europeans to enter the court of the Mongol Great Khans, Giovanni da Pian del Carpine, wrote: We found that the father of the present khan (meaning Ogedei Khan) had planted a certain thorn bush and a grove to keep his spirit alive and the trees in this sacred grove were not to be cut under any circumstance. Should anyone break or chop a branch, the order was given that they be whipped or publicly beaten after being stripped of their garments.

THE BAMBOO WHIP AND THE BRAIDED LASSO-“UURGA”

To truly understand Mongolians and their nomadic way of life, one must experience the distinctive sensations of everyday scenes: the mounted horsemen gripping their whips atop their saddled horses, the women skillfully preparing milk, the elders quietly praying by the fire, and young boys playing joyfully with lambs and baby goats. Within these vivid scenes, observe closely the unique wooden artifacts and utensils used daily by Mongolians, each item rich in symbolic and practical significance, unmatched elsewhere.

Among the various distinctive items used by nomads, the whip holds a particular fascination. Universally clutched by riders as an essential companion, the whip encapsulates cultural rituals and symbolizes deeper meanings that deserve exploration. Let us delve into some intriguing aspects of this indispensable nomadic tool.

Wooden whips typically measure between 3 to 11 “barim” (“barim” is a traditional unit of measurement based

on the width of a clenched hand), with each length believed to symbolize a cycle of “happiness, hardship and happiness.” This symbolism is deeply rooted in nomadic beliefs and takes considerable time to fully understand. During Tsagaan Sar, Mongolia’s largest national holiday, every family meticulously sets up an honorary banquet that embodies this same philosophy—“beginning with happiness and ending with happiness.”

While whips can be made from a variety of materials, this discussion will focus exclusively on those crafted from wood. Commonly used woods include Tatarian dogwood, sandalwood, and bamboo. The handle is typically bound tightly with softened cowhide, which often serves both a functional and decorative purpose. In some cases, the whips are further adorned with silver, adding to their aesthetic and cultural value.

The value of a whip depends on several factors: the type of wood used, its length and thickness, and whether it includes leather wrapping or silver ornamentation. There are different styles of whips are crafted for specific uses—whether for children riding racehorses, for everyday riding, or for ceremonial purposes.

The whip is not used to dominate the horse but rather to signal when in need of increased speed—serving as a communicative tool that reflects the subtle relationship between horse and rider. This nuance is clearly visible in the manner of its use.

Mongolians often say, “You catch a horse with a lasso, and achieve success with wisdom.” By now, you’ve likely guessed the next item I’m about to introduce—bringing us to the next essential nomadic tool: the “Uurga”, or braided lasso pole. Designed to catch a swiftly galloping horse without the need for a corral, the uurga is made by tying a leather loop to the end of a long wooden pole—an ingenious solution born from life on the open steppe.

The lasso pole is somewhat similar in design and function to a fishing rod. Naturally, the uurga is crafted from wood—typically birch or willow—and the longer it is, the more valuable it becomes.

Now picture this: a spirited young rider galloping after a free-running horse, his long, slender uurga bending with the

Picture by Mongolian Press Agency

МОРИН ХУУР, МОДОН ХУСУУР

Та энэ хэсгийг уншихаасаа өмнө өөрт байгаа цахим платформыг ашиглаад морин хуурын аялгууг сонсоод нэг үз дээ. Хоёрхон чавхдасаар аялгуу үүсгэдэг хосгүй энэхүү хөгжмийн зэмсэг бага октавын “фа”-аас гуравдугаар октавын “фа” хүртэл дуугарах цар хүрээтэй, гаргах ая эгшиг сонсголонтой, өргөн дулаан тембртэй. Морин хуурыг модоор урлаж, чавхдасыг нь морины сүүлээр хийнэ. Их бие нь дөрвөн өнцөгт хэлбэртэй, орой дээрээ морины толгойн сийлбэртэй.

Монголчуудыг морьгүйгээр төсөөлөхөд бэрх. Тиймдээ ч Чингис хаан “Морин дээрээс дэлхийг дайлах амархан, мориноосоо буугаад төрөө төвхнүүлэх хэцүү” гэж хэлсэн байдаг. Монголчуудын цэнгэл баярт модоор урласан морин толгойг дүрсэлсэн энэ хөгжмөөс дутахгүй орон зайтай модон эдлэл бол морины хусуур билээ. Наадам цэнгэл бүрдээ монголчууд морио уралдуулж,

бөх барилдаж, нум сум харвах наадгайгаар эр бя, цэц мэргэн, эрдэм соёлоо гайхуулдаг. Тухай бүрдээ дэг соёлтой эдгээр наадам нь эд хэрэглэл, гоёл зүүсгэлээрээ өрсөлдөх талбар болох нь ч бий. Дээл бүс, малгай зүүсгэл, унасан морь энэ бүхнийг наадамд зориулан сонгож, угтуулан бэлтгэх ёстой.

Тэдгээрийн нэг нь уралдаж ирсэн мориныхоо хөлсийг хусах хусуур юм. Адуутай хүн бүр өөрийн сүргээс хамгийн хурдныг нь сонгож, сойж уяна. Азаргыг (эцэг мал) 22-24 км, Их насны (6 болон түүнээс дээш настай) морьдыг барагцаалбал 24-26 км, соёолон (5 настай) 22-24 км болон хязгаалан (4 настай) 16-18 км, шүдлэн (3 настай) 12-14 км, даагыг (2 настай) 10-12 км орчим засаж бэлтгээгүй хээрийн замаар

Walt Disney Imagineering компанийн дэд ерөнхийлөгч

Жо Роде

“Талын нэг монгол гэрт зочлоход зочдыг найрсгаар угтан авдаг уламжлалын тухай та хэр их уншсан нь огт хамаагүй, гагц биеэрээ мэдэрч үзэх нь үнэхээр гайхамшигтай”

уралдуулна. Уул ус, замын бартаа, замын өгсүүр зэрэг газар орны онцлогоос шалтгаалан энэ зам нутаг нутагт ялимгүй өөр байх нь бий. Энэ уралдааны барианы газарт эзэд нь морьдоо угтан авч, унаач хүүхдээ өргөж буулгаад, үнсэж урамшуулаад бүсэндээ зүүсэн хусуураа авч мориныхоо хөлсийг хусах нь эзэн хүний хүндэтгэлийг мориндоо үзүүлж буй нэгэн ёслол гэлтэй.

Тэрхүү хусуур нь засаж янзалсан, дөрвөн хүчтэн, тариан түрүү, төрийн сүлд, соёмбо үсэг зэрэг өөрийн сонгосон хээ угалз сийлж гоёсон модоор хийсэн эдлэл юм. Хил дамнуулан авчруулсан улаан зандан, цагаан зандан зэрэг үнэтэй, ховор модоор хийсэн хусуурыг ашиглах нь уяач хүний бардамнал болох нь ч бий.

Picture by Mongolian Press Agency

momentum as he waits for the perfect moment. With a precise flick of the wrist, he loops the lasso over the horse's head. At the same time, his well-trained steed instinctively halts, responding as if by instinct. The rider shifts his weight from the saddle to the horse's back, leans into the maneuver to secure the catch. It's a dynamic, split-second performance—one that's hard to put into words, but breathtaking to witness in person.

THE HORSEHEAD FIDDLE AND THE HORSE LATHER CURRY COMB

Before reading this section, take a moment to listen to the melody of the morin khuur (horsehead fiddle) on your favorite digital platform. Known for its deeply expressive tone, this two-stringed instrument—played by bowing horsetail hair against horsetail hair—ranges from the low octave Fa to the third octave Fa. The sound it produces is rich, resonant, and warm timbre, making

it one of Mongolia's most beloved cultural symbols. The horsehead fiddle has a rectangular body and a scroll carved in the shape of a horse's head and its bow, traditionally crafted from wood and horsetail hair, contributes to the instrument's signature sound—a sound that seems to carry the very soul of the steppe.

It's nearly impossible to separate Mongolians from their horses. As the saying goes, Chinggis Khaan once proclaimed, *"It is easy to conquer the world on horseback, but dismounting to govern is the hard part."*

Another traditional wooden item with equal cultural significance is the horse lather curry comb (khusuur), used to groom sweat from a horse after a long ride. Though less musically expressive, it occupies a meaningful space in Mongolian

daily life and ceremony. Horses are not only ridden—they are adorned, celebrated, and honored.

In every major festivity, Mongolians showcase their heritage through the Three Manly Games: wrestling, horse racing, and archery. These events are steeped in tradition, with strict codes of conduct, and serve as platforms to display skill, elegance, and cultural pride. Riders carefully choose their horses for the occasion, selecting their best attire, hats, sashes, and ornaments. Even the horse's decorations are prepared with care, transforming them into ceremonial participants. "Every element—from the wear and sash to the hat and the steed—is thoughtfully chosen and prepared in advance as a mark of respect and celebration for the Naadam festival."

One of the essential tools used after a horse race is the lather curry comb—sweat scraper implement for wiping down the horse. Every horseman selects and prepares the fastest steed from their herd. The distances for each race category vary: stallions 22-24 km; six-years-olds (ikh nas) cover roughly 24–26 km; five-year-old colts (soyolon) race about 22-24 km; four-

year-olds (khyzaalan) run 16-18 km; three-year-olds (shudlen) race 12-14 km; and two-year-olds (daaga) cover around 10-12 km. These races are held over natural, unpaved terrain, and the exact distances may differ slightly depending on local geographic features such as hills, rivers, and slopes.

At the finish line of this race, the owners welcome their horses, lift their riders up and down, kiss them, encourage

them, and take the horse's comb (sweat scraper)—tucked in their belt—to gently wipe the horse's sweat. This act is seen as a gesture of deep respect from the owner to the horse. The curry comb is made of wood that has been decorated with a variety of patterns, such as the Four sacred animals, ears of grain, the national emblem, and the Soyombo script. It is a matter of pride for a race horse trainer to use curry comb made of expensive and rare woods such as red sandalwood and white sandalwood imported from across the border.

Joe Rohde
Vice President, Walt Disney
Imagineering

"No matter how much you read about the welcoming traditions of a Mongolian home, it's amazing to experience it for yourself"

ONE TREE, ONE LIFE, НЭГ МОД, НЭГ АМЬ, НЭГ ЕРТӨНЦ

Picture by Mongolian Press Agency

ONE EARTH

“Тэрбум мод” хөдөлгөөн нь олон улс, байгууллага, иргэдийг нэгтгэн улс хоорондын харилцаа, түншлэлийг бэхжүүлэх гадаад харилцааны бодлогын ухаалаг арга зам болоод зогсохгүй дэлхийн эх газрын 40 гаруй хувь доройтолд өртөөд буй энэ цаг үед цөлжилттэй тэмцэх, сааруулахад улс орон бүр өөрийн дуу хоолойг нэмэрлэх хүмүүнлэг, энхтайванч үзэл санааг сэрээхэд манлайлал болж буй. Энэ бол бидний үүрэг.

The “Billion Trees” national movement not only serves as a strategic diplomatic initiative, uniting nations, institutions, and individuals to strengthen international relations and partnerships, but also stands as a symbol of global solidarity. At a time when over 40% of the Earth’s land is facing degradation, this initiative exemplifies humanitarian and peaceful values by inspiring collective action against desertification and land degradation. It is a call for every nation to raise its voice and take responsibility. This is our shared duty.

Picture by Mongolian Press Agency

Уур амьсгалын өөрчлөлт нь аливаа улс орны дотоод тогтвортой байдлын нэг чухал хүчин зүйл болж буй нь өнөөгийн дэлхий дахины өмнө тулгамдаж байгаа сорилт юм. Усны хомсдол, газрын доройтол, ган гачгаас үүдэлтэйгээр ургац алдах, улмаар хүнсний хомсдол үүсэх зэрэг нь хөдөө аж ахуйгаас хот суурин руу нүүдэллэх шалтгаан болж, үүнийг дагаад нийгэм соёл, эдийн засгийн бүтэц өөрчлөгдөх үзэгдэл нь зарим улс орнуудад иргэд орон гэрээ орхих, ажлын байргүй болох сөрөг үр дагавраар илэрч, улмаар “уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй шилжин суурьшигчид” гэх шинэ нэр томъёог буй болгож эхэллээ.

Уур амьсгалын өөрчлөлт нь улс орнуудыг хил хязгаараар ялгадаггүй учраас түүнтэй тэмцэх, сөрөг үр дагаврыг зөөлрүүлэх нь тухайн улс орны дотоод асуудал бус харин түүнд дасан зохицож амьдрах шинэ хэв маягийг технологи, инновацийн тусламжтайгаар бий болгох нь бүс нутаг, олон улсын хамтын зорилго, бодлогыг шаарддагаараа онцлог. Тийм ч учраас уур амьсгалын өөрчлөлт нь дэлхийн геополитикийн тоглолтод шинэ талбар болж буй.

60 тоолох
зуурт дэлхий
даяар дөрвөн
хөл бөмбөгийн
талбайтай тэнцэх
хэмжээний эрүүл
газар доройтолд
өртөж байна. Энэ
тоо өссөөр жил
тутамд 100 сая га
талбайг хамрах
газар нутгаа хүн
төрөлхтөн та бид
доройтуулж байгаа
юм.

Тодруулбал, эдийн засаг, технологийн хамтын ажиллагааг өдөөх сэдэл, олон улсын байгууллага, иргэдийн харилцаа, түншлэлийг бэхжүүлэх тавцан, улс төр дипломат харилцааны хурц сэдэв нь ногоон шийдэл байгаль хамгааллын төсөл уур амьсгалын өөрчлөлт болсоор багагүй хугацаа өнгөрч байна. Нэг үгээр бол энэ бүхэн нь гадаад харилцааны нэг хэрэгсэл болжээ. Мөн зарим утгаар геополитикийн өрсөлдөөний “зэмсэг”, сөргөлдөөний “зэвсэг” болж буй.

Сэргээгдэх эрчим хүчний хүчин чадал, эх үүсвэрийн хангамжийн төлөөх тэргүүлэгч гүрнүүдийн өрсөлдөөн, ногоон технологи шингэсэн бараа, бүтээгдэхүүний татварын зохицуулалтаар дамжуулан эдийн засгийн шинэ давуу байдал үүсгэх оролдлого, байгаль орчны шалтгаанд суурилсан эдийн засгийн хориг зэрэг арга хэмжээнүүд дэлхийн геополитикийн талбарт хэдийнэ хэрэгжиж эхэлсэн бодлого юм. Дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт хүн төрөлхтний ирээдүйд Дайн ба Энхийг тодорхойлох хүчин зүйл болтлоо хурцдаж болзошгүй гэсэн таамаглал ч нотлогдсоор байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн ивээл дор "Тогтвортой байдлын яриа хэлэлцээ 2025 -Уур амьсгалын өөрчлөлт: Тэрбум мод" чуулга уулзалтыг НҮБ-ын 8 дахь Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Бан Ги Мүнтэй хамтран Монгол Улсад зохион байгуулах үеэр. 2026.06.06

◀ Photo from the "Sustainable Development Dialogue 2025 – Climate Change: Billions of Trees" forum held in Mongolia on June 6, 2025, under the auspices of the President of Mongolia and in cooperation with Ban Ki-moon, the 8th Secretary-General of the United Nations.

Climate change is a major factor in the internal stability of any country, and it is a challenge facing the world today. Water scarcity, soil degradation, and crop harvest losses due to drought, food shortages, are leading to migration from agricultural farmers to urban area, which is followed by phenomenon of social, cultural and economic structure changes are expressed by people negative actions like people leaving their homes and losing their jobs in some countries, and it creates a new term, "climate refugees." Since the climate change does not distinguish countries by their borders, combating it and mitigating its negative impacts is not a domestic issue for a certain country, but it is required regional and international joint goals and policies to adapt to it and create new ways of living through technology and innovation. That is why climate change is becoming a new arena in the global geopolitical game.

In particular, the motivation for economic and technological cooperation, the platform for strengthening relations and partnerships of international organizations and citizens', and

certain time has passed since the hot topic of political and diplomatic relations have become green solutions-environmental protection projects-climate change. In one word, all of those said issues has become a method for foreign relations. Also, in some ways, they are a "tool" of geopolitical competition and a "weapon" of tension.

Competition among leading powerful countries for renewable energy capacity and resource supply, attempts to create new economic advantages through tax regulations for green technology goods and products, and measures such as economic sanctions based on environmental reasons are policies that have already begun to be implemented in the global geopolitical arena. It has also been speculated that global climate change may escalate to the

point where it will become a factor determining war and peace in the future of humanity. The prediction, that global climate change may be escalated as determining War and Peace in the future of humanity, is continued to be substantiated.

Every 60 seconds, the world loses the equivalent of four football fields of healthy land to degradation. At the current rate, humanity is degrading 100 million hectares of land every year.

Гадаад харилцааны шинэ түлхүүр

Дэлхийн улс төр, геополитикийн тавцанд бүх цаг үед үргэлж анхаарал татаж ирсэн хүчирхэг хоёр том гүрний дунд мөнхөд орших Монгол Улсын гадаад харилцааны бодлого тусгаар тогтнолын маань баталгааг бүрдүүлж буй чухал хүчин зүйлсийн нэг. Тийм ч учраас монгол төрийн үе залгамжилсан гадаад харилцааны бодлогоо монголчууд “алтан аргамж” хэмээн бэлгэдэл утгаар бичгийн хэлнээ эрхэмлэн буулгадаг билээ.

Монгол Улсын гадаад харилцааны бодлого идэвхтэй байр суурь бүхий шинэ сэргэг арга хэрэгслийг эрэлхийлсээр ирсэн уламжлалыг хадгалж, Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүх НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн чуулганы ногоон индрээс “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг санаачлан дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт, нүүрсхүчил, хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулахад хувь нэмэр оруулах амлалтыг олон улсын тавцанд зарласан нь 2021 он байлаа. Тус санаачилга өргөжсөөр өдгөө мега төслийн хэмжээнд олон улсын санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтыг татаж, бүс нутгийг хамарсан дипломат яриа хэлэлцээний механизм болтлоо хэлбэржив.

Монгол Улс “Тогтвортой байдлын яриа хэлэлцээ 2025 – Уур амьсгалын өөрчлөлт: “Тэрбум мод” чуулга уулзалтыг энэ оны зургаадугаар сард зохион байгуулж, үүнд НҮБ-ын найм дахь Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Бан Ги Мүн оролцон талархал илэрхийлсэн юм. Тэрбээр “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн нь дэлхийн дулаарлыг 2 хэмээс доош хязгаарлах Парисын хэлэлцээрийн зорилгод Монгол Улсын оруулж буй бодит хувь нэмэр гэдгийг онцолсон нь зүгээр нэг хүндлэлийн үг биш. Монгол Улс үнэхээр олон улсын тавцанд

Эрүүл үржил шимт газар нь дэлхийн хүнсний хэрэглээний 95 хувийг хангадаг.

манлайлал үзүүлэн ажиллаж, байр суурь, нэр хүндээ бэхжүүлэх амбицтай байгааг илтгэх дараагийн арга хэмжээг ирэх онд төлөвлөсөн нь Улаанбаатар хотноо болох “Цөлжилттэй тэмцэх тухай НҮБ-ын конвенцын Талуудын 17 дугаар бага хурлын хүрээнд “Ирээдүйн төлөөх тогтвортой бэлчээр, газрын асуудлаарх олон улсын эвсэл” шүхэр санаачилга юм. Энэ нь уламжлалт бэлчээрийн мал аж ахуй эрхэлдэг дэлхийн 100 гаруй улс орон руу чиглэсэн хөрөнгө оруулалт, санхүүжилт нэмэгдэж, 500 орчим сая хүний эрүүл мэнд, амьдралыг хамгаалж, сайжруулахад бодит дэмжлэг болно гэж үзэж байгаа юм. Түүнчлэн Монгол Улс 2026 оныг “Бэлчээр ба нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэгчдийн жил” болгон зарлах тухай тогтоол санаачлан НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн хуралдаанаар батлуулсан билээ.

Газрын доройтолд өртсөн хөрсийг нөхөн сэргээхэд зарцуулсан 1 ам.доллар эргээд 30 хүртэлх ам.долларын ашиг өгдөг.

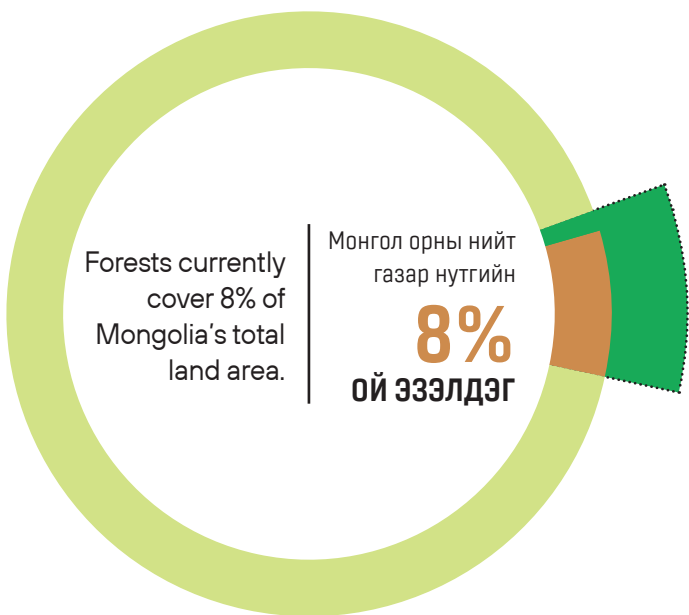
Монгол Улсын хувьд “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн нь олон улс, байгууллага, иргэдийг нэгтгэн улс хоорондын харилцаа, түншлэлийг бэхжүүлэх гадаад харилцааны бодлогын ухаалаг арга зам болоод зогсохгүй дэлхийн эх газрын 40 гаруй хувь доройтолд өртөөд буй энэ цаг үед цөлжилттэй тэмцэх, сааруулахад улс орон бүр өөрийн дуу хоолойг нэмэрлэх хүмүүнлэг, энхтайванч үзэл санааг сэрээхэд манлайлал болж буй. Энэ бол бидний үүрэг.

Учир нь дэлхийн хэмжээнд 2050 он гэхэд “цаг уурын дүрвэгсэд”-ийн тоо 200 саяд хүрнэ гэсэн таамаглал байгаа нь бидний өр зүрхэн дээр өргөс шиг хатгаж буй амин чухал сэдэв юм. Монгол орны нийт нутаг дэвсгэрийн 76.9 хувьд цөлжилт, газрын доройтол их бага хэмжээгээр илэрч, үүнд Монголын нүүдлийн мал аж ахуй, малчдын аж амьдралын эх үүсвэр болсон газар орон илүүтэй өртжээ.

Through the “Billion Trees” national movement, the country aims to increase forest cover to 9% by 2030.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг санаачлан хэрэгжүүлснээр 2030 он гэхэд ойг

9% ХҮРГЭНЭ

A KEY TO FOREIGN RELATIONS

Located between two global powers, Mongolia has long viewed diplomacy as a key guarantor of its sovereignty. This strategic approach, often symbolized in Mongolian political language as the “Golden Tether,” reflects the nation’s commitment to maintaining a balanced and independent foreign policy.

In keeping with this tradition of proactive diplomacy, Khurelsukh Ukhnaa, the President of Mongolia addressed the United Nations General Assembly in 2021 to announce Mongolia’s “Billion Trees” national movement aimed at contributing to global efforts to combat climate change and reduce greenhouse gas emissions. What began as a domestic pledge has since evolved into a large-scale environmental and diplomatic undertaking, attracting international funding and investment. Today, it serves not only as an ecological solution, but also as a regional platform for multilateral dialogue and cooperation.

In June 2025, Mongolia hosted the high-level dialogue “Sustainability Dialogue 2025 – Climate Change: Billions of Trees,” bringing together global leaders and experts to advance climate action. Among the distinguished participants was Ban Ki-moon, the eighth Secretary-General of the United Nations, who expressed his appreciation for the initiative. He emphasized that Mongolia’s “Billion Trees” national movement represents a tangible national contribution toward meeting the Paris Agreement goal of limiting global warming to below 2°C an endorsement that reflects more than diplomatic courtesy. This event marked another milestone in Mongolia’s growing ambition to lead on climate and environmental diplomacy. Reinforcing this

95% of the world’s food supply depends on healthy and fertile land.

For every USD 1 invested in land restoration, the return can be as high as USD 30 in economic and environmental benefits.

position, Mongolia will host the 17th session of the Conference of the Parties (COP17) to the United Nations Convention to Combat Desertification in 2025 in Ulaanbaatar. Within this framework, the country has launched the umbrella initiative “Global Coalition for Sustainable Rangelands and Pastoralists for the future,” which aims to drive

investment and policy innovation across more than 100 nations that rely on traditional pastoralism. The initiative is expected to benefit the health and livelihoods of over 500 million people.

In addition, Mongolia successfully initiated a resolution at the United Nations General Assembly proclaiming 2026 as the “Year of Rangelands and Pastoralists” a significant step toward elevating the role of nomadic livestock herding in global sustainability discussions.

The “Billion Trees” national movement is not only a smart way of foreign policy approach to strengthen international relations and partnerships by uniting many countries, organizations, and citizens for Mongolia, but also a leadership in awakening the humanitarian and peaceful ideals of each country to contribute its voice to combating and reducing desertification at a time when more than 40 percent of the world’s land is being degraded. This is our duty.

Prediction that the number of “climate refugees” worldwide is reaching 200 million by 2050, is a vital issue like pricking our hearts.

76.9 percent of Mongolia’s total territory is affected by desertification and land degradation to a greater or lesser extent, and the lands that are the source of livelihood for Mongolian nomadic livestock and herders are mostly affected.

Depending on tree species, 2,500 to 3,500 trees are planted per hectare. To reach one billion trees, approximately 29,000 to 40,000 square kilometers of land are required.

Forests and vegetation absorb up to 30% of greenhouse gases and 25% of ambient noise. The campaign is projected to reduce Mongolia’s total GHG emissions by 600,000 tons.

Модны төрлөөс хамаарч нэг га талбайд **2,500-3,500** ширхэг мод тарьдаг гэж тооцвол

НЭГ ТЭРБУМ МОДЫГ ТАРИХАД
29-40 МЯНГАН КМ.КВ
ТАЛБАЙ ШААРДЛАГАТАЙ.

Ой мод, ургамал нь хүлэмжийн хийн **30%** дуу чимээний **25%** өөртөө шингээдэг.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний үр дүнд манай улсын хүлэмжийн хийн ялгарлыг **600 мянган тонноор** бууруулах тооцоо байна.

Since the national movement was launched, forest nurseries across the country have increased their stock to 86 million seedlings.

Үндэсний хөдөлгөөн өрнөж эхэлснээс хойш мод үржүүлгийн газрууд улсын хэмжээнд **86 сая ТАРЬЦ, СУУЛГАЦЫН НӨӨЦТЭЙ БОЛОВ.**

Таван мэдрэхүйд нийцтэй цэцэрлэгт хүрээлэнг төлөвлөнө

“Five Senses” Green Parks are being established

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний нэг хэсэг болох хот, суурин газрын ногоон байгууламжийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх ажлын талаар Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зөвлөх З.Мөнхбаттай ярилцлаа.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын ногоон индрээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгч “Бид тэрбумаар тоологдох мод тарина” гэж амлалт өгснөөс хойш дөрвөн жил болжээ. Энэ амлалтыг хүмүүс янз бүрээр л хүлээж авсан.

Энэ бол эх оронч амлалт. Дэлхийн амар амгалангийн төлөө монгол хүн бүрийн нэгдмэл сэтгэлээр хийх ажлын төлөвлөгөө юм. Найман зууны тэртээ Чингис хаан Ази, Европ тивийг дамнасан асар өргөн уудам нутгийг нэгтгэн захирч их эзэнт гүрнийг байгуулснаас хойш үргэлжилсэн 150 орчим жилийг дэлхийн түүхэнд “Монголын их амар амгалан” гэж тэмдэглэн үлдээсэн байдаг. Цагийн байдлыг зүйрлэхдээ “Толгой дээрээ алтан гулдмай тавьсан эмэгтэй хаант улс даяар аюулгүйгээр хэсч чаддаг” гэсэн байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл торгоны замыг бүрэн хяналтдаа авсан нүүдэлчин монголчууд зүгээр ч нэг эзлэн түрэмгийлэгчид, зарим хүмүүсийн хэлээд байдаг шиг зэрлэгүүд биш бөгөөд дипломат харилцааг хэр түвшинд өөд нь татсан болохыг эндээс харж болохоор байгаа биз.

Өвөг дээдсийнхээ бүтээсэн энэ бахархалт түүхийг өнөө цагт монголчууд дахин давтах боломжтой. Тэр нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүхийн хэлсэнчлэн “*Зуун зуун жил дамнуулан тэрбум, тэрбумаар нь мод тарих*” үйл хэрэг юм. Эдүгээ цагийн дайны мэт

эрсдэл нь хүний шууд нөлөөгөөр дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлт, ой, усны нөөцийн хомсдол, экосистемийн тэнцвэрт байдал алдагдаж байгаа үзэгдлүүдээр илэрч байна. Эдгээр сорилтууд та биднийг хил хязгааргүй сэтгэж, хамтын зорилгодоо нэгдмэл байхыг шаардаж байна. Хүнд үйлдвэрлэлүүдээс эхлээд эгэл жирийн хүний амьдралын хэмнэл сонголт бүрээс хүлэмжийн хий ялгардаг. Тэр хийг яаж бууруулах вэ? Нэгэнт хэрэгцээ шаардлага байгаа учир үйлдвэрлэл үргэлжилнэ. Хүний амьдрал ямар нэгэн байдлаар үргэлжилсээр л байх болно.

Тиймээс нэн тэргүүнд, хүлэмжийн хийн ялгаруулах хэмжээг багасгахын төлөө техник, технологийн шинэчлэл хийх ёстой. Үүний зэрэгцээ уур амьсгалын өөрчлөлтөд сөргөөр нөлөөлөөд байгаа тэрхүү хүлэмжийн хийг шингээж авдаг мод бидний аврал юм байна. Тиймээс Монгол Улсын Ерөнхийлөгч дэлхийн өмнө энэ том үүргийг зоригтой амлаж авсан. Их бичгийн хүн, эрдэмтэн Б.Ренчингийн бичсэн “*Монголын за - андагаар буй заа*” гэсэн өгүүллийг энд иш татмаар байна. “Андагаар” гэдэг нь амлалт, тангараг гэсэн утгыг илэрхийлэх үг. Амласан бол хийдэг монгол ёсны тухай, энэ насны амьдралаа үр бүтээлтэй өнгөрүүлэх тухай онцолсон байдаг. Ерөөс монгол хүн хий хоосон ам гардаггүй зарчим суртахуунтай.

Их Монгол Улс (1206-1635) Монголын Эзэнт Гүрэн (1206-1260/1368) нь Ази, Европ тивийг тэгнэн оршсон, дэлхийн түүхэнд хамгийн өргөн уудам газар нутагтай эзэнт гүрэн юм

The Great Mongol Empire (1206–1635) and the Mongol Empire proper (1206–1260/1368) formed the largest contiguous empire in the world history, spanning both Asia and Europe continents.

“Planting billions and billions of trees over hundreds of years”

Khurelsukh Ukhnaa

We spoke with a Non-Staff Advisor to the President of Mongolia about the work of increasing the availability of green spaces in urban cities and residential areas as part of the “Billion Trees” national movement.

It has been three years since the President of Mongolia made the promise at the United Nations General Assembly “We will plant billions of trees.” People have interpreted and received this commitment in various different ways.

This is a patriotic promise - a commitment that calls on every Mongolian to contribute to world peace and ecological responsibility.

Over 800 years ago, the 150-year period following Chinggis Khaan’s unification of vast territories across Asia and Europe marked the era of the “Great Mongolian Peace” or Pax Mongolica. This was a time of unprecedented peace and stability across continents. To illustrate the situation of that era, it was famously said that “a woman carrying a gold ingot on her head could safely travel throughout the empire. In other words, the nomadic Mongols who took complete control of the Silk Road, were not merely invaders or barbarians as some claim. Instead, their rule elevated diplomacy to the highest level, fostering connectivity and cooperation across vast lands.

Mongolians can repeat this proud history created by their ancestors —not through conquest, but through ecological leadership. As Mongolian President Khurelsukh Ukhnaa said *“Planting billions and billions of trees over hundreds of years”* is our path forward.

Today, we face risks similar to those of war,

manifested in global climate change, deforestation, depletion of water resources, and loss of ecological balance all direct impacts of human activity. These challenges require us to think beyond borders and unite around our common goals.

From heavy industries to the everyday lifestyle choices of ordinary people, greenhouse gases are emitted. How can we reduce these emissions? Since production meets demand, human life will continue in some form. Therefore, first and foremost, we must carry out technical and technological reforms to reduce greenhouse gas emissions. At the same time, trees, which absorb these harmful gases are our salvation. For this reason, the President of Mongolia has boldly pledged this great responsibility to the world. I would like to quote from the article *“Mongolian yes – Andagaar Bui Zaa”* by the great writer and scholar B. Rinchin. “Andagaar” is a Mongolian word meaning promise or oath. It highlights the Mongolian principle of keeping one’s promises and living a productive life. Mongolians do not speak empty words. Traditionally, parents raise their children by saying *“If you lose your horse, you can catch it; if you lose your word, you cannot catch it.”* This teaches Mongolians to think carefully before making promises to others or themselves. Once a promise is made, it must be fulfilled through hard work and creation.

“Агт алдвал барьж болдог. Ам алдвал барьж болдоггүй” гэж аав ээж нь үр хүүхдүүдээ сургаж өсгөдөг учир монгол хүн өрөөл бусдад, өөртөө амлалт өгөхөөсөө өмнө сайтар эргэцүүлдэг. Амласан бол ажиллах, бүтээх, гүйцэлдүүлэх л зам хүлээнэ.

Монгол Улсын эдийн засгийн чадавх зэргийг тооцвол арай эртэдсэн амлалт байсан биш гэж үү?

Нэгээр илүү бол мянгаар илүү гэдэг. Нэг өдрийн өмнө эхлүүлсэн нь хожил гэдгийг онцолмоор байна. Өчигдөр хэдэн мод тарьсан бэ, маргааш хэдийг тарих вэ гэдэг тооноос илүүтэй монгол хүн бүр мод тарих дадал зуршилтай, амьдралын хэв маягтай болоход бид илүү анхаарч, ач холбогдол өгч байгаа. “Америк мөрөөдөл” гэдэг шиг мод тарих нь монгол хүн бүрийн хувьд “монгол үнэмшил” болоосой. Эрдэмтэн Чинагийн Галсан гуайг дэлхий танина. Бичгийн хүн. Насаараа зохиол бүтээл туурвиж, уншиж судалсан тэр хүн нэгэн ярилцлагадаа “Мод тарих нь миний хувьд шүтлэг юм” гэж хэлсэн байдаг. Монгол хүн бүр ийм итгэл үнэмшилтэй болоосой. Монгол хүний оюун санаанд ийм хувьсал хийх нь Ерөнхийлөгчийн амлалтын цаана буй гүн агуулга, ач холбогдол нь гэж ойлгодог. Байгальтайгаа байгалийн хэлээр нь харилцдаг, байгаль дэлхийгээ ээжтэйгээ, аавтайгаа дүйцүүлэн хайрлаж хүндэлдэг, байгаль дээрх юм бүхнийг байгаагаар нь шүтэж биширдэг монгол соёл бага багаар бүдгэрсээр байна. Бидний энэ соёл нүүдэлчин ахуйтай амин хэлхээтэй. Хотжилт, суурин амьдралын эрхээр

орхигдуулаад байгаа соёл уламжлалаа одоо л цаламдаж аваад, түгээж дэлгэрүүлж, өвлүүлэн уламжлуулах нь үр хүүхдүүдийнхээ өмнө хүлээсэн бидний үүрэг. Мөн дэлхий, хүн төрөлхтний өмнө хүлээсэн үүрэг. Энэ үүргээ биелүүлэх аргуудын нэг нь байгальдаа дахин ойртох юм. Байгальд ойрхон байх бүтээлч арга бол мод тарих. Монгол хүн аливаа ажлыг сэдэж санасан бол маргааш, дараа гэж хойш тавих, энэ ч болохгүй тэр ч тийм гэж булзах зангүй. Тиймээс эдийн засаг, энэ тэр гэсэн шалтаг шалтгаан тоочихгүй эхлүүлсэн нь аанай л монгол зан. Та бид одоо тавьсан байгаа зорилгоо хэрэгжүүлж, мод тарьснаар 2030 онд Монгол орны газар нутгийн 9.0 хувь нь ойгоор бүрхэгдэнэ.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний нэрэмжит цэцэрлэгт хүрээлэнг байгуулахаар болсон байна. Ажлын явц хэр байна?

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн хоёр үндсэн чиглэлээр хэрэгжиж байна. Монгол орны ойн санг нэмэгдүүлэх хүрээнд ойн хилийг тэлэх, ойн цоорхойг нөхөх, ойг хамгаалах, хортон шавжаас сэргийлэхээр ажиллаж байгаа нь нэгдүгээр чиглэл. Үүнтэй зэрэгцээд хот суурин газрын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх нь Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний чухал бүрэлдэхүүн хэсэг. Хотуудын аз жаргалын индексэд ногоон байгууламжийн хувь хэмжээг авч үздэг болсон. Ногоон байгууламж хэдий чинээ их байна тэндээс үүсэх эерэг нөлөөлөл нь аз жаргалтай хотыг бүтээхэд шууд нөлөөтэй. Судалгаагаар

ногоон орчинд цаг өнгөрөөх нь сэтгэл санааг тайвшруулж, стресс бууруулдаг нь батлагдчихсан. Заавал судалгааны дүн тоо баримтаар батлаагүй байсан ч та бидний мэдрэмж үүнийг бэлхнээ гэрчилнэ. Хотын амьдралаас түрч болов ангижирч, байгальд ойр байх нь сэтгэл зүйд ямар таатай эерэг болохыг орчин цагийн завгүй хэмнэлд амьдарч байгаа хүн бүр нэгэн дуугаар хэлнэ. Ногоон байгууламжтай бүс нутагт гэмт хэргийн түвшин бага байдаг гэсэн судалгаа байдаг. Сайн төлөвлөлттэй орчин нь хүмүүсийг илүү хариуцлагатай, эерэг зан төлөвтэй болгодог байх нь. Тиймээс “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний нэрэмжит цэцэрлэгт хүрээлэнг 21 аймагт байгуулах шийдвэрийг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч гаргасан. Хот суурин газрын одоо байгаа цэцэрлэгт хүрээлэнгүүдийг өргөтгөнө, шинэчилнэ, сайжруулна, шинээр байгуулна.

Нэрэмжит гэхээр нэг хэв маягтай цэцэрлэгт хүрээлэнгүүд байх юм уу?

“Тэрбум мод” санаачилга бол үндэсний хөдөлгөөн. Тиймээс цэцэрлэгт хүрээлэнгүүдийн үндсэн концепцийг Ерөнхийлөгчийн Тамгын газраас гаргаж байна. Ингэхдээ аймгийн түүх дурсгал, үнэт зүйл, уламжлал, соёлын ондоошил ялгарлыг шингээх болно. Цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулах газрын хэмжээ нь 5, 8, 20 га газарт гэхчилэн янз бүр байна. Хотын хөгжлийн хэтийн төлөв, байгаль цаг уурын нөхцөлөөс хамааруулж хаана байгуулах, хэр талбайг хамарсан байхыг шийднэ. Мод тарих нь хотын олон асуудлыг шийдэх ухаалаг шийдэл

“It May Seem Ambitious, But It’s Not Premature”: Mongolia’s National Commitment to Planting Trees

If we consider Mongolia’s current economic potential, wasn’t it a promise that was made a little earlier?

“One more is a thousand more,” as the saying goes. I would like to emphasize that starting one day earlier is already a victory. Rather than focusing on how many trees were planted yesterday or how many will be planted tomorrow, we place greater importance on every Mongolian developing the habit of planting trees and embracing it as a lifestyle. Like the concept of the “American Dream,” may planting trees become a deeply held Mongolian belief embraced by every Mongolian. The esteemed scholar and writer Galsan Tschinag, recognized worldwide as a man of letters – once said in an interview, A “Planting trees is a cult for me” I hope this belief takes root in the hearts of all Mongolians.

I understand that such a profound revolution in the mindset of Mongolians lies at the heart of the President’s promise. Our Mongolian culture, which speaks the natural language of the land, reveres nature as mother and father, and worships all that is found in the natural world, is gradually fading. Closely tied to nomadic life, this culture faces erosion amid urbanization and settled lifestyles. It is our solemn duty to our children, to the world, and to humanity to preserve, revive, and pass on these precious traditions.

One powerful way to reconnect with nature is through tree planting a creative,

tangible act of care. When a Mongolian commits to a task, procrastination is foreign; excuses of economy or circumstance do not hold sway. It is in our nature to begin without hesitation. If we fulfill our current goals and plant trees diligently, by 2030, forests will cover 9% of Mongolia’s land, a living testament to our commitment and hope for the future.

A Park named after the “Billion Trees” National Movement is being established. How is the work progressing?

The “Billion Trees” national movement is implemented in two main directions.

The first direction focuses on expanding Mongolia’s forest boundaries by filling forest gaps, protecting existing forests, and preventing pest infestations. This effort aims to increase the country’s overall forest reserves.

The second, equally important direction is to increase green public spaces in cities and towns. This urban greening initiative is part of the “Billion Trees” national movement, also initiated by the President.

Increasing green spaces in urban areas is vital, as the percentage of greenery is now considered a factor in city happiness indexes. More green spaces contribute positively to creating happier, healthier cities. Research has shown that spending time in green areas reduces stress and calms the mind. Even without detailed statistics, most people can attest to the psychological benefits of escaping busy city life to connect with nature. Moreover, studies indicate that neighborhoods with ample green spaces tend to have lower crime rates. Well-planned environments encourage responsibility and positivity

among residents.

In line with these findings, the President of Mongolia has issued a directive to establish parks under the “Billion Trees” national movement across 21 aimags. Existing urban parks will be expanded, renovated, and improved, while new parks will be developed to enhance public green spaces nationwide.

Tailored National Parks Across 21 Aimags: Green Infrastructure with Local Identity

Does the concept of parks with a uniform style suitable?

The “Billion Trees” initiative is a national movement, and the concept for the parks being developed comes directly from the Presidential Office. These parks will thoughtfully incorporate the historical monuments, cultural values, traditions, and diversity unique to each aimag.

The size of each park will vary ranging from 5 to 20 hectares depending on the city’s development prospects as well as local natural and climatic conditions. Decisions on the location and area of each park will be made accordingly.

Planting trees offers a smart solution to many urban challenges. Trees act as large oxygen factories and help absorb air pollutants, greenhouse gases, and even reduce noise pollution. Additionally, urban areas with sufficient tree cover experience a reduced risk of flash floods, among other benefits.

In essence, tree planting is not just an environmental effort it is a smart, strategic approach to urban planning. It

болдог. Бидний сайн мэдэхээр мод бол хүчилтөрөгчийн том үйлдвэр шүү дээ. Цаашлаад агаарын бохирдол, хүлэмжийн хий, дуу чимээний бохирдлыг шингээнэ. Хангалттай тооны модтой нутагт гэнэтийн үер усны аюулын эрсдэл буурдаг зэрэг олон жишээг хэлж болохоор байна.

Нэг жилд бүгдийг хийчих боломжгүй байх л даа. Цаг хугацааны хувьд хэрхэн төсөөлж байгаа бол?

Жилд хоёроос гурван аймагт цэцэрлэгт хүрээлэн байгуулж, 2030 он гэхэд Монгол орон даяар үндэсний цэцэрлэгт хүрээлэнгийн сүлжээ бий болно. Эхний ээлжид Өмнөговь, Булган, Сэлэнгэ, Дундговь аймгуудын удирдлагуудтай уулзалт хийгээд цэцэрлэгт хүрээлэнгийн байршил хаана байх, хөрөнгө оруулалт хэд байх, зураг төслийн ажлуудаа төлөвлөчихсөн явж байна. Сонирхуулах үүднээс дурдахад, Өмнөговь аймагт Мандухай Сэцэн хатны нэрэмжит цэцэрлэгт хүрээлэнг Далангийн голын эхэн дээр барихаар болсон. Ер нь “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд говийн бүсэд булаг, шанд, хөв цөөрмийг сэргээх, усны эх ундаргыг сайжруулах хамгаалах зорилтыг хангахуйц байхаар тооцож, газраа сонгож модоо тарьж байгаа. Мод ургахаараа хөрсний чийгийг хадгална, хатаж ширгэсэн гол усыг тэтгэдэг. Эргээд ус нь модоо тэтгэж, экосистемийн зохицол сэргэдэг. Булган аймгийн тухайд Монгол Улсын

ерөнхий сайд асан А.Амарын нэрэмжит цэцэрлэгт хүрээлэнг байгуулахаар голын хөвөөнд 20 га газар төлөвлөсөн байгаа. Булган бол адуу, айрагны соёлоороо Монголдоо алдартай. Булганы цэцэрлэгт хүрээлэнд зочлоод бидний соёл, ахуй, түүхэнд адуу ямар байр суурь эзэлдэг болох, эмээлийн олом гөлөм, дэвс, бүүрэгний хяр гэдэг яг юу болохыг бүрэн мэдээд ойлгоод гарах жишээтэй.

Энэ төсөлд орон нутгийн аж ахуйн нэгжүүд, иргэд, олон нийтийн санаачилга яаж хувь нэмрээ оруулах вэ?

Цэцэрлэгт хүрээлэн гэдэг амарч тухлах орчинтой ногоон байгууламж төдий биш юм. Энэ бүтээн байгуулалт орон нутгийнхаа эдийн засагтай уялдсан төлөвлөлттэй бол урт хугацаандаа тогтвортой хөгжих, ашиглалт, хамгаалалтаас үүдэж гарах зардлуудын шийдлийг тооцсон байх учиртай.

Гэрлэлтээ батлуулж байгаа залуу хосууд, сургуулиа төгсөж байгаа залуус хонхны баярын өдрөө хойчийн буянд зориулан дурсгалын мод тарьдаг, модныхоо хамгаалалт, тордох зардлаа төлдөг зохицуулалт байж болно. Хүн бүрийн хэрэгцээ шаардлагыг бодолцсон зохион байгуулалттай, менежменттэй, цаашлаад хүний таван мэдрэхүүд таашаал өгөхүйц нийцэл зохицол бүрдсэн байх төлөвлөлтөөр энэ төслийг хэрэгжүүлнэ.

ОРОН НУТГИЙН ИРГЭДЭД ЗОРИУЛСАН НОГООН БАЙГУУЛАМЖИЙГ ӨРГӨЖҮҮЛНЭ

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд 21 аймагт “Тэрбум мод цэцэрлэгт хүрээлэн” байгуулах ажлыг эрчимжүүлж эхэллээ. Энэхүү төсөл нь Монгол Улсын байгаль хамгааллын бодлогод бодит хувь нэмэр оруулах хөтөлбөр. Төслийн зорилго:

- Орон нутгийн иргэдийн чөлөөт цагаа зөв боловсон өнгөрүүлэх орчныг бүрдүүлэх.
- Бага насны хүүхдүүдэд экологийн боловсрол олгох.
- Нийтийн эзэмшлийн ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх.

Төслийг хэрэгжүүлэх газар:

21 аймгийн төвд хэрэгжүүлнэ. Одоогоор аймаг бүрийн онцлогт тохирсон цэцэрлэгт хүрээлэнгийн зураг төслийг боловсруулж байгаа бөгөөд

- Булган,
- Дундговь,
- Архангай,
- Говьсүмбэр,
- Завхан,
- Сэлэнгэ,
- Хөвсгөл аймгуудад ажил хэдийн эхэлжээ.

Харин Өмнөговь аймгийн хувьд тендерээ зарлахад бэлэн болсон байна.

Цэцэрлэгт хүрээлэн

- Орон нутгийн иргэдэд хүртээмжтэй нийтийн эзэмшлийн орчин бүрдүүлнэ.
- Ногоон хөгжлийн бодлоготой уялдана.

is impossible to do everything in one year. How do you imagine the time frame?

A national network of parks will be established across Mongolia, with two to three aimags developing parks each year. By 2030, these national parks will form a network of green infrastructure that supports ecological health, cultural heritage, and community well-being.

First Phase: Umnugovi, Bulgan, Selenge, and Dundgovi Provinces (Aimags)

The initial phase has begun with coordinated planning involving local leaders from Umnugobi, Bulgan, Selenge, and Dundgobi aimags. These discussions have determined park locations, investment levels, and design frameworks.

- Umnugobi aimag's Park: Queen Mandukhai Tsetsen Park
Located at the headwaters of the Dalan River, this park will be part of the "Billion Trees" national movement. The site is selected strategically to restore springs, ponds, moss beds, and water sources in the Gobi region. By planting native trees, the project aims to retain soil moisture, revive dried-up rivers, and rebuild the local ecosystem's natural balance.
- Bulgan aimag's Park: A. Amar Park
Covering 20 hectares, the park will be in honor of former Prime Minister A. Amar and will represent Bulgan aimag's horses and dairy culture. Visitors will experience Mongolia's deep equestrian traditions, including displays of saddle hooves, saddle pads, horse tack, and the production of traditional fermented mare's milk (airag). This Park will be a cultural hub, showcasing the enduring role of horses in Mongolian life and history.

How can local businesses, citizens and community initiatives contribute to this project?

A park is not merely a green space for relaxation it can become a meaningful hub for community engagement and sustainable development. If such developments are aligned with the local economy, careful planning must include the long-term costs of upkeep, operations, and sustainability. For example, a memorial tree program could be introduced:

- Couples getting married,
- Graduating students, or
- Families marking significant milestones could plant a tree on special occasions, such as during the Bell Festival as a legacy for future generations. These participants would also contribute a small fee toward the tree's care and maintenance, supporting the park's sustainability.

This initiative will be implemented with inclusive planning, ensuring it reflects the needs and aspirations of all stakeholders. Ultimately, it will be a place that is not only functional and environmentally sound, but also pleasing to all five senses, fostering a deep connection between people and nature.

Expanding Green Spaces for Local Communities

As part of the "Billion Trees" national movement, efforts are now underway to accelerate the establishment of "Parks" across all 21 aimags of Mongolia. The "Park" project is a key initiative that will make a tangible contribution to Mongolia's environmental protection policies and long-term sustainable development goals. Project Objectives are:

- **Create healthy recreational environments** for local residents to spend their free time actively and mindfully.
- **Provide ecological education**, especially to children and youth, to cultivate environmental awareness from an early age.
- **Increase public green spaces**, enhancing biodiversity, improving air quality, and contributing to the well-being of communities.

Project implementation area:

All 21 aimags will be included in the implementation of the Park initiative under the "Billion Tree" national movement. Currently, park designs tailored to the unique characteristics of each aimag are being developed. As of now, work has already begun in the following aimags:

- Bulgan
- Dundgobi
- Arkhangai
- Govisumber
- Zavkhan
- Selenge
- Khuvsgul

In addition, Umnugovi aimag has completed its preparations and is now ready to announce its public tender for park development.

Key Features of the National Parks:

- Providing continuous opportunities for recreation and relaxation. Community-oriented – Designed to be open and inclusive, offering a public environment accessible to all local residents.
- Policy aligned with Mongolia's Green Development Policy, supporting ecological balance, sustainability, and climate resilience.

Under the Eternal Sky:

How One Mongolian Man's Love of
All Life Is Inspiring the World

Б.Наранбадрах: Амь хүндэтгэх сэтгэлийн салхи намайг чиглүүлсэн

Мөнх хөх тэнгэрийн дор мянга, мянганы турш адуу бэлчээрлэж ирсэн Монголын тал нутгийг салхи хөндлөн гулд хэрнэ. Харин энэ өдрүүдэд өргөн уудам бэлчээрт сүргийн дунд нэгэн эр аядуухан алхална. Б.Наранбадрах толгойгоо бөхийлгөн мориныхоо духанд духаа наан, талын салхитай хамт сэтгэлийн зөөлөн үгийг шивнэнэ. Тэр агшинд хүн, амьтны дунд энэрлээр тэтгэгдсэн итгэлцлийн нэгэн цоо шинэ гэмээр мэдрэмж үүсдэг аж.

Эгэл нэгэн баатартай уулзахуй

Түүнтэй анх уулзахад хэзээ ч харж байгаагүй атлаа ийм л байдаг болов уу гэсэн төсөөлөл зураглалд минь яв цав тохирсон монгол баатрын төрхийг түүнээс олж харлаа. Хээрийн салхины эрчис аясыг даахуйц бор арьс, дотоод сэтгэлдээ юу байгаагаа нуухыг хүсээгүй дөлгөөн харцанд үнэнч сэтгэл тодорч уужим инээмсэглэлээс нь халуун дулаан, ухаалаг төрх өөрийн эрхгүй нүдэнд туслаа. Түүнтэй уулзахаас өмнө олж үзсэн морины магнайнд духаа наасан зураг санаанд үлджээ. Тус зургийн дор “Амь хүндэтгэх сэтгэлийн салхи намайг чиглүүлсэн” гэх үгийг тайлбар болгосон байв. Тэр нэгэн дүр төрх нь миний уулзахаар зэхэж байгаа хүний мөн чанарыг бүхэлд нь илтгэн харуулсан байлаа.

Эргэлтийн цэгийг энд хатгав

Б.Наранбадрах мэдээллийн технологийн салбараас орлого олдог бизнестэй, түүхч, эдийн засагч мэргэжилтэй нэгэн. “Ази, Ойрхи Дорнод, барууныхан цугласан хурал 2016 онд Бээжинд болоход компани төлөөлөд очив” хэмээн тэрбээр яриагаа эхлэв. Хурлын туршид хэний ч анхаарлыг татаагүй суусан залуу шөнөжингөө ажиллахаар шийдсэн гэнэ. Учир нь түүнд монгол ондоошлоо гайхуулах санаа төрж л дээ. Хурлын оролцогч бүрийн нэрийг муутуу цаасан дээр бэхтэй бийрээр сийлжээ. Мэдээж худам монгол бичгээрээ.

The wind runs wild across the Mongolian steppe, where horses have thundered beneath the eternal sky for a thousand generations. But on this day, amid the vast grasslands, one man moves quietly among the herd. Batkhoo Naranbadrakh lowers his head, presses his forehead to a trembling horse, and begins to whisper—soft words older than memory, carried like wind across the steppe. In that moment of trust between man and animal, a new kind of revolution is taking shape: one powered not by force, but by compassion.

Meeting a Humble Hero

When I first met Naranbadrakh, it felt as though a figure from Mongolian folklore had stepped into reality. His weathered skin reflected years spent under the fierce winds of the steppe, his kind eyes radiated sincerity, and his broad smile conveyed warmth and wisdom.

Before our meeting, a photograph of him captured my attention. The caption beneath read: “*The wind of respect for life has guided me.*” That single image encapsulated the essence of the man I was about to encounter.

A Pivot Toward Cultural Preservation

Naranbadrakh, a historian, economist, and successful IT entrepreneur, found his calling while at an international conference in Beijing in 2016. Amid delegates from across Asia, the Middle East, and the West, he made an extraordinary choice: spending the entire night crafting a deeply personal cultural gesture. He hand-lettered each participant’s name in traditional Mongolian script, carefully explaining their poetic meanings and offering handmade gifts infused with the spirit of the steppe.

Герман, Францын хамтарсан ARTE телевиз түүний бүтээж буй түүхийг онцлон "Адууны аврагч" баримтат киног хийсэн.

His efforts gained international attention through the ARTE TV documentary Horse Savior, which chronicled his mission to rescue horses from slaughter and advocate for their protection.

Зоогийн ширээний ард монгол ардын уртын дуу дуулсан гэнэ. Үндэсний урлагийн энэ төрөл нь Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас Хүн төрөлхтний Соёлын биет бус өвд бүртгэгдсэн билээ. Түүний энэ үзүүлбэр амжилтын хаалгыг нээж түүнд олон түнш итгэл өгч, бизнес нь цэцэглэж эхэлжээ. Тэрбээр өөрийн эхлүүлсэн энэ амжилтаа "монгол өв соёлын ач" хэмээн санадаг. Монгол хүнд ач санах гэж нэг чухаг ойлголт бий. Тийм ч учраас өв соёлдоо өртэй боллоо гэж бодсон гэнэ. Энэ ачийг яаж хариулах вэ гэж бодож яваад олсон санаа нь "адууны асрамжийн газар" байгуулах шийдвэр ажээ.

Морьдыг авран зүрхийг эдгээх

Б.Наранбадрах Монгол Улсын Засгийн газар болон монголчуудаа адууг хайрлаж, хамгаалах бодлого хэрэгжүүлэхийг зургаан жилийн турш тууштай уриалсаар ирсэн.

Хүн бүр адуутай нөхөрлөдөг байсан эртний амьдралын хэв маягийг сэргээх, малчин ахуйн уламжлалт соёлыг эдийн засаг, нийгмийн эргэлтэд оруулах боломж байна аа, хийцгээе гэв.

Гэхдээ энэ хугацаанд зөвхөн яриад суусангүй. Өөрийн хөрөнгө боломжоороо 120 гаруй адууг нядалгааны газраас авран хамгаалжээ. "Эхэндээ би хүчтэй эсэргүүцэлтэй

тулгарсан" хэмээн Наранбадрах дурсав. "Зарим нь намайг хий хоосон мөрөөдөгч, харин бусад нь мал нядалгааны бизнесийн эсрэг аюул гэж харж байсан. Зарим шөнө би бүхнийг эргэлзэн бодож, мэргэжил, гэр бүлийнхээ амьжиргааг боломжгүй мөрөөдлийн төлөө золиослож буй эсэхээ дэнсэлдэг байлаа. Гэвч аврагдсан морьд харанхуйд намуухан янцгаахыг сонсох үед би цааш үргэлжлүүлэх ёстой гэдгээ мэдэрдэг байв."

"Адууны асрамжийн газар"-ын үйл ажиллагаанаас улбаалан Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн дэмжлэгтэй үндэсний хэмжээний "Монгол адууны диваажин" бодлого хөтөлбөр болж өргөжсөн ажээ. Адууны асрамжийн газраас тусдаа хэрэгжиж буй уг хөтөлбөр нь Монголын нүүдлийн уламжлалыг орчин үеийн ертөнцтэй холбох гүүр болон хэрэгжиж, хотын иргэд, сургуулийн сурагчид, дэлхийн өнцөг булан бүрээс ирэх зочдыг тал нутгийн амьд мэргэн ухаантай холбох.

3000 малчин өрхийг нэгэн бодлогын үзүүрт нэгтгэн өөрийн улсад төдийгүй олон улсад уламжлалт малчин ахуйн соёлыг сурталчлах, эдийн засаг, нийгмийн эргэлтэд оруулах хөтөлбөр юм.

"Хүн нэг бүрийн бие болоод сэтгэцийн эрүүл мэндэд гарч буй эерэг өөрчлөлтийг хараад миний нүд нээгдэх мэт болж билээ. Бодит байдал дээр адууг би аварсан бус миний адуунууд намайг мунхаглалаас

аварч миний нүдийг нээж өгчээ. Учир нь амь бүхнийг ижил сэтгэлээр алагчлахгүй хайрлах, хүндэтгэх нь даян дэлхийд төдийгүй хүн нэг бүрийн сэтгэлд энх тайван, амар амгаланг авч ирэх нууц гэдгийг ойлгосон юм" гэж Б.Наранбадрах ярилаа.

Түүний хүчин чармайлт олон улсын анхаарлыг татаж ARTE телевизийн "Horse Savior" баримтат киногоор дамжуулан малчны бодлого хөтөлбөрийг уриалж, дэлхийн дулаарлыг бууруулах, ногоон малчны стандартыг нутагшуулах гээд түүний эрхэм зорилгын түүхийг харуулжээ.

Орчин цагийн энх тайвны төлөөх эртний мэргэн ухаан

Б.Наранбадрахын философийн үндэс сууринд бүхнийг энэрэх монгол уламжлал оршдог.

Монголчууд "ялгаварлах" үзэл гэдэг үгийг сонссон ч, энэ ойлголт огт байхгүй. 3,000 жилийн турш Монголын тал нутагт олон шашин зэрэгцэн оршиж хөгжиж иржээ. Жишээлбэл 13-р зуунд Их Монгол Улсын нийслэл Хархорумд христ, ислам, буддизм, бөөгийн соёл болон тэдгээрийн олон урсгалууд бүгд нэг хотод оршиж, хааны ордонд тогтмол хуваарийн дагуу цуглардаг байв.

“I didn’t just save the horses—the horses saved me. They opened my eyes to the immense power of compassion.”

Later, he captivated the audience at the conference banquet with his performance of ancient Mongolian long songs — a vocal tradition recognized by the United Nations as an Intangible Cultural Heritage of Humanity. The response was electric—doors opened, partnerships formed, and trust blossomed. Most significantly, this experience reaffirmed his commitment to preserving and promoting Mongolian culture and its love for all sentient beings.

Thus began his mission to create a horse sanctuary—a living symbol of Mongolia’s nomadic soul.

Rescuing Horses, Healing Hearts

Over six years, Naranbadrakh successfully lobbied Mongolia’s government and public to embrace a new vision—one in which horses and traditional nomadic culture play a central role in the nation’s social and economic future. He went beyond advocacy, investing his own resources to rescue more than 120 horses from

slaughterhouses, creating what is now officially known as the Mongolian Horse Heaven Sanctuary.

“At first, I faced fierce resistance,” Naranbadrakh recalls. “Some saw me as a foolish dreamer, others as a threat to the slaughterhouse trade. There were nights I questioned everything—wondering if I was sacrificing my career, my family’s security, for an impossible dream. But then I would hear the soft whinny of a rescued horse in the dark, and I knew I must go on.”

Out of the sanctuary’s work, a national program of empathy—supported by the President of Mongolia—has since emerged. Separate from the sanctuary itself, the program serves as a bridge between Mongolia’s nomadic traditions and the modern world, linking urban residents, schoolchildren, and visitors from around the globe with the living wisdom of the steppe.

With the participation of more than 3,000 herding families, visitors bond with rescued horses and experience firsthand

the values of empathy, respect, and Mongolia’s traditional herding lifestyle. The experience, Naranbadrakh says, is transformative for everyone involved.

“Witnessing the transformation in each person’s physical and mental well-being has been truly eye-opening. In truth, it wasn’t I who saved the horses — it was my horses who saved me. They rescued me from ignorance and opened my eyes to a deeper truth: that to love and respect all life equally, without discrimination, is the key to peace. It is a peace that radiates outward to the world, but first and foremost, it brings tranquility to one’s own soul.”

“In truth,” he reflects, “I didn’t just save the horses—the horses saved me. They opened my eyes to the immense power of compassion.”

His efforts gained international attention through the ARTE TV documentary *Horse Savior*, which chronicled his mission to rescue horses from slaughter and advocate for their protection.

Их Засаг хуулийн үндсэн үзэл баримтлал нь “Их Монгол улсын иргэн бүр шударга, алив бүхнийг алагчлахгүй хайрлах, хүндэтгэх үзэлд төлөвшсөн байх” юм. Жишээлбэл, Их Засаг хуулийн 7-р зүйл: Хүн, амьтан ялгалгүй мөнх тэнгэрийн дор амьдрах эрхтэй. 43-р зүйл: Бүх шашныг хүндэтгэнэ, гэвч аль ч шашин тусгай эрх эдлэх ёсгүй. Монголчууд дунд хэлэгддэг хэлц үг: “хүний хүүхэд миний ганцаас ялгаагүй” гэх үзэл алагчлахгүй, асрангуй, энэрэнгүй үзлийн тод жишээ юм. Малчин ахуйн соёлд хүүхэд бүр 5 нас хүртэл ишиг хургатай тоглодог. Энэ нь амьсгалж буй бүхэн амьтай гэдгийг ухаан орохоос өмнө, хэлд орохоос нь өмнө ухамсарт нь мэдрүүлэх арга юм. Тавхан насандаа хүүхдүүд унага зүслэн авч, насан туршийн холбоогоо бий болгодог нь энэрэнгүй сэтгэл, хайр халамжийг мэдрэх гүнзгий сургамж болдог. “Морь бол хайрыг үгээр бус чимээгүй заадаг багш” хэмээн Наранбадрах тайлбарлав. Ингэснээр ирээдүйд хариуцлага хүлээж, бусдыг хайрлаж, хүндэтгэхэд суралцаж эхэлдэг.

Дэлхий дахинд дайн

Энх тайван, эв нэгдлийн нэгэн мэссеж

Б.Наранбадрах “жинхэнэ энхтайван нь хүн бүрийн дотоод амар амгалангаас эхэлдэг.

Дэлхий дахинд эв нэгдлийг зөвхөн цэргийн хүч эсвэл дипломатын гэрээ хэлэлцээрээр бүрэн тогтоож чадахгүй гэдэг үнэнийг бид харж байна. Харин бид дэлхийн энэрэнгүй иргэд буюу үнэт зүйл нь өр нинжин сэтгэл, өв тэгш хүндэтгэлд үндэслэсэн дэлхийн иргэдийг төлөвшүүлэх “өрөвч нинжин сэтгэлийн боловсрол”-д анхаарах ёстой гэж боддог ариу яриалаа.

Сүүлийн гучин жилийн хугацаанд зарим бүс нутгуудад цэргийн зардал 740%-иар нэмэгджээ. Харин Б.Наранбадрах хувь хүний хөгжил, боловсрол тэр дундаа өрөвч нинжин буюу зүрх сэтгэлийн боловсролд дэлхийн анхаарлыг төвлөрүүлэхийг хичээж ажиллах юм. НҮБ-ын Энх тайвны соёлыг дэмжих 53-р тогтоолын агуулгыг дэмжин тэрбээр “энх тайвныг тогтоох нь энэрэнгүй сэтгэлийн боловсролоос эхлэнэ”. Түүний тасралтгүй үйл ажиллагаа дэлхий нийтэд хэдийнээ хүлээн зөвшөөрөгджээ. 2022 онд НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн Манлайлагч Шагналыг хүртэж, 2024 онд Нобелийн Энх Тайвны шагналын ёслолд “Амьтан, хүн, байгалийг алагчлахгүй нэгэн ижил сэтгэлээр хайрлаж хүндэтгэдэг хүмүүжил нь даян дэлхийд энх тайвныг авч ирэх нууц жор” сэдэвт илтгэлээ тавьжээ.

Дээрх үзэл санаа нь соёл, тив хооронд хил заагүй харилцаа холбоо үүсгэн түгсэн юм. Түүний үзэл бодол, үйл хэргийг дэмжигчдийн дунд таалал төгсөхийнхөө өмнөхөн Монголд айлчлах үеэрээ асрамжийн газраас адуу зүслэн өмчилсөн Пап Францис, мөн түүний эрхэм зорилгын төлөө одоо ч дэмжлэг үзүүлсээр буй домогт байгаль хамгаалагч доктор Жейн Гудолл нар багтана.

Ancient Wisdom for Modern Peace

At the core of Naranbadrakh's philosophy is the Mongolian tradition of universal compassion. Historically, Mongolian society never recognized the concept of discrimination. Over hundreds of years, diverse religions peacefully coexisted on the Mongolian steppes. In the 13th-century capital of Karakorum, Christian, Islamic, Buddhist, and shamanistic communities lived harmoniously, regularly convening at the royal court.

This spirit of harmony was codified in Mongolia's 13th-century legal code, the Ikh Zasag, specifically in Article 7, declaring, “All people and animals have the right to live under the eternal sky without discrimination,” and Article 43, affirming, “All religions are respected, but none shall have special privileges.”

From their earliest years, Mongolian children learn respect for all living beings. Toddlers grow alongside lambs and goats, internalizing the idea that “everything that breathes is alive.” At age five, children choose a foal, establishing a lifelong bond—a profound education in empathy and compassion.

“The horse is a silent teacher of love,” Naranbadrakh explains. “Through this bond, we learn the true meaning of empathy.”

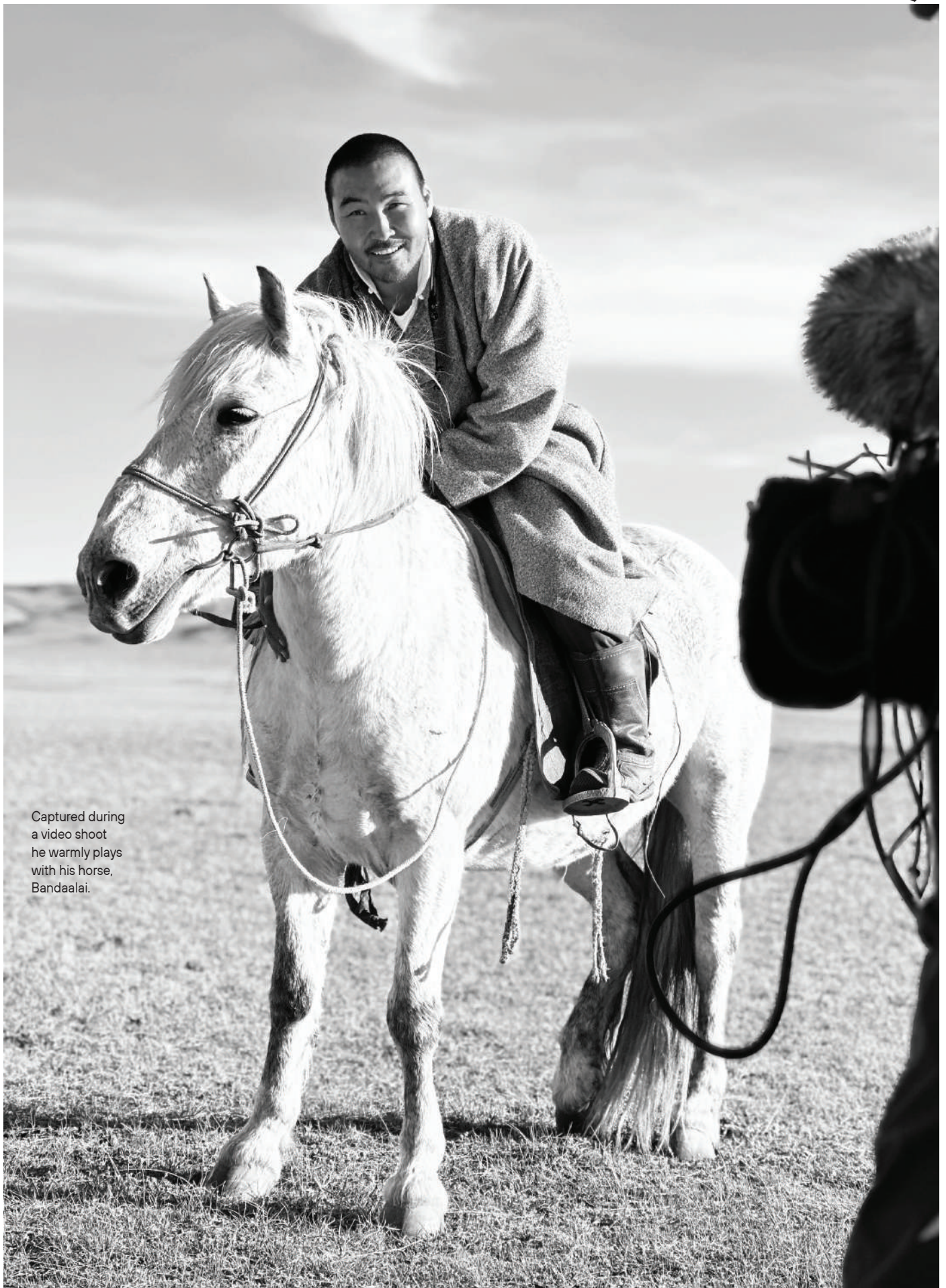
A Global Message of Peace and Harmony

Naranbadrakh emphasizes a vital global truth: genuine peace begins within each of us. He argues passionately that global harmony cannot be sustained solely through military strength or diplomatic treaties. Instead, we must nurture compassionate global citizens—people whose values are rooted in empathy and respect.

Despite substantial increases in global military spending—some regions seeing rises of up to 740% over the past three decades—Naranbadrakh advocates shifting global priorities toward individual development and education.

Echoing the United Nations' Resolution 53 promoting a culture of peace, he underscores the essential role of compassion in building lasting harmony. His tireless advocacy earned global recognition, notably the UN Sustainable Development Leadership Award in 2022, and led to his compelling speech at the Nobel Peace Prize ceremony in 2024, titled, “Unconditional Love Is the Secret Ingredient for Peace.”

His vision resonates profoundly across cultures and continents. Among his admirers were Pope Francis, who adopted a sanctuary horse before his passing, and legendary environmentalist Dr. Jane Goodall, who continues to support his mission.

Captured during a video shoot he warmly plays with his horse, Bandaalai.

“The horse is a silent teacher of love”

Дэлхийн адууны өдөр: Хүн морьдын холбоо дэлхий дахинд

Б.Наранбадрахын “Адууны диваажин” санаачилга нь амьтны эрх хамгаалал, хүрээлэн буй орчны эвнэгдэл, энэрэнгүй сэтгэлд суурилсан боловсролд оруулсан хувь нэмрийг нь өндрөөр үнэлж, НҮБ-ын “Тогтвортой хөгжлийн манлайлагч” шагналыг 2022 онд хүртээсэн. Нэгдсэн үндэстний байгууллага, түүний гишүүн 56 оронд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ухнаагийн Хүрэлсүхийн дэмжлэг, манлайлын үр дүнд албан ёсоор “Дэлхийн адууны өдөр”-ийг нэгэн зэрэг зарлан тунхагласан юм.

Энэхүү түүхэн шийдвэр нь Б.Наранбадрахын насан туршийн мөрөөдлийг биелүүлэх чухал алхам болж байна. Монголчууд “адуу бол хайрлах, энэрэх сэтгэлийг чимээгүйгээр заадаг “багш” агаад алагчлахгүй сэтгэлтэн болж, амьтан, хүн,

байгалийг хайрлах, хүндэтгэх боловсролыг мориноосоо сурч чадсан хүн насан туршдаа хийморьтой явдаг” гэж тэр итгэдэг.

Энэхүү философи нь Монголын эртний нүүдлийн соёлоос улбаалтай агаад хүний энэрэнгүй сэтгэлд суурилсан боловсролын хамгийн эртний хэлбэрийн нэгийг гэлтэй. Энх тайван гэдэг томоохон улс гүрнүүд эсвэл олон улсын байгууллагаас шалтгаалах бус харин хүн нэг бүрийн хүрээлэн буй амьд сав шим ертөнц, байгаль дэлхийн жам, зөв иргэн байхаас үүдэлтэйг сануулна.

Урагшлах зам

Батхүүгийн Наранбадрахын түүх дэлхийд цаг хугацаанд хувиршгүй нэгэн үнэнийг сануулах мэт. Юу гэхээр жинхэнэ энх тайван нь гэрээ хэлэлцээр эсвэл хүчээр бий болдоггүй, харин бид өдөр тутмын, чимээгүйгээр хийдэг энэрэлд суурилсан үйлдлүүдээс эхэлдэг.

Адууны диваажин хөтөлбөрийн үйл ажиллагаа, тасралтгүй зүтгэл, хүний сайн сайхныг үнэлсэн туштай итгэлээрээ тэрбээр Монголын эртний энэрэнгүй сэтгэлийн мэргэн ухааныг сэргээж, үүнээс хэтийдэн холдсон өнөөгийн дэлхий дахинд өөрийн үйлсээрээ уриалга болгож байна. “Хэрэв бид үе үеийнхэндээ энэрэл, хүндэтгэлд суурилсан боловсрол олговол бид байгалийн жамаар дэлхийн эв нэгдлийг бий болгоно. Энэ нь энгийн боловч хүчирхэг энх тайвны жор” гэж тайлбарлалаа.

Мөн тэрбээр “Хэрэв хүн бүр үл хайхрахыг биш харин өрөвдөх нинжин сэтгэлийг, айдсыг бус энэрэн нигүүлслийг сонгож чадвал уудам тэнгэрийн дор давхих аврагдсан адуу мэт энхтайван төвхнөсөн шинэ ертөнц рүү нэвтэрч чадна” гэж итгэлтэйгээр хэллээ.

Дэлгэрэнгүй мэдээллийг авъя гэвэл: <https://horseheaven.org/>

Picture by Mongolian Press Agency

World Horse Day: A Global Tribute to an Ancient Bond

In 2022, Naranbadrakh's Horse Heaven initiative was honored with the United Nations Sustainable Development Leadership Award, recognizing its profound contribution to animal welfare, environmental harmony, and empathy education. Now, in a landmark decision on June 3, 2025, the United Nations — alongside 56 countries — officially declared World Horse Day, thanks to the unwavering support and leadership of Mongolian President Ukhnaagiin Khurelsukh.

This historic declaration marks a significant step toward fulfilling Naranbadrakh's lifelong dream: to share with the world the deep, timeless connection between humans and horses, and to celebrate the wisdom these noble animals offer. In Mongolian tradition, it

is believed that horses are silent teachers of love, compassion, and resilience. Those who open their hearts to a horse's quiet lessons are said to carry a SpiritHorse within them — a bond of empathy and kindness that endures throughout a lifetime. This philosophy, rooted in Mongolia's ancient nomadic culture, represents one of humanity's oldest forms of empathy education. It reminds us that peace and compassion often begin with our relationships to the animals and natural world around us.

The Road Ahead

Batkhuu Naranbadrakh's story offers the world a timeless lesson: that genuine peace is not born of treaties or force, but from the quiet, everyday acts of compassion we choose to make. Through his sanctuary, his tireless advocacy, and an unshakable

faith in humanity's better nature, he is reviving the ancient Mongolian wisdom of empathy—and offering it as a gift to a fractured world.

"If we educate each generation in compassion and respect," Naranbadrakh says, *"we will naturally foster global harmony. It is a simple yet powerful recipe for peace—one act, one heart at a time."*

And if each of us, he believes, can choose empathy over indifference, compassion over fear, then the world—like a rescued horse beneath an open sky—may yet gallop toward a new horizon of peace.

You might want to put contact information at the end of the article, such as "To learn more, visit horseheaven.org

One, two, three... ONE BILLION:
**United we stand,
Divided we fall**

Нэг, хоёр, гурав... НЭГ ТЭРБУМ: ОЛНЫ ХҮЧ, ОЛОМГҮЙ ДАЛАЙ

Аж ахуйн нэгж, байгууллагын нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “ой, амьтан, ус зэрэг байгалийн баялаг хамгаалах, нөөцийг нэмэгдүүлэх, зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, агаар, ус, хөрсний бохирдлыг бууруулах, цөлжилтийг сааруулах” зэрэг үйл ажиллагаанд оруулсан хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн дэмжлэг, хандивын зардлыг тухайн жилийн албан татвараас хасаж хөнгөлөх зохицуулалт 2035 он хүртэл үргэлжлэх дунд хугацааны бодлого юм.

Дэлхийн дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлтийн явцад үүнээс үүдэх үр дагавар, шинж тэмдэг хамгийн тодорхой мэдрэгдэж буй газар нутгийн нэг нь төв Азийн өндөрлөгт орших Монгол орон юм. Өнгөрсөн зуун жилд дэлхийн гадаргуугийн дундаж температур ойролцоогоор 1.0 градусаар нэмэгдсэн бол Монгол орны жилийн дундаж температур сүүлийн 80 жилд цельсийн 2.25 градусаар дулаарсан байна.

Уламжлалт нүүдэлчдийн соёлд үндэслэсэн эдийн засаг, бэлчээрийн мал аж ахуйгаар ялгарлаа тодруулж ирсэн Монгол Улсын хувьд уур амьсгалын өөрчлөлтийн нөлөө байгальтай харилцан шүтэлцэлд оршдог үндэстний онцлог, амьдралын хэв маягийг нь хөндөж мэдэх ноцтой хүчин зүйл гэдэгтэй маргах хэцүү. Тухайлбал, Монголын нийт ажиллах хүчний 26.3 хувь нь өдгөө хөдөө аж ахуйн салбартаа ажиллаж буй бол 2010 онд энэ тоо 40 хувь байсан юм. Уур амьсгалын өөрчлөлтөөс гадна уул уурхайн өсөлт, үйлчилгээний салбарын хөгжил, хотжилт зэрэг үзэгдлүүд үндэс нөлөөлж байгаа ч энэ удаад байгаль, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг хэрэгжүүлж буй төрийн бодлогын нэг хэсгийг энд онцолж байна.

Энэ бол “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилгаар сүүлийн дөрвөн жилд улс орон даяар давлалгаалж буй тус хөдөлгөөн нь хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулах, цөлжилтийг сааруулах, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг бодит үр дүнг тооцоолсон бодлогын шийдвэр юм.

Тhe regulation of tax exemption and release of cost that is dedicated for investment, financial support, and donation for activities like “protection and increase of resources, proper consumption and rehabilitation of natural resources such as forests, animals, and water, reducing air, water, and soil pollution, and combating desertification” by entities and organizations within their social responsibility scope, is a medium-term policy that will be continued until 2035.

Mongolia, located in Central Asia, is affected distinctly by global warming and climate change. Since the global surface average temperature increased by 1.0 degree during the last 100 years, the annual average temperature of Mongolia increased by 2.25 celcius for the last 80 years.

For Mongolia, the country determines its identity by its traditional nomadic culture-based economy and pasture land animal husbandry. Doubtless, climate change is a serious factor that may touch the national distinctiveness and livelihood that has strong coherence and interdependence with nature and climate. For example, currently 26.3 per cent of the total labor force is in the agricultural sector, while it was 40 per cent in 2010. While the mining sector boom, service sector expansion, and urbanization have played a role for this result, we are further emphasizing the state policy and actions against natural and climate change impact.

This is the “Billion Trees” national movement. The movement, waving across the country for the past four years by initiation of the President of Mongolia, is a policy decision that has calculated real results in reducing carbon emissions, reducing desertification, and combating climate change.

The aim is to plant 1.5 billion trees within the framework of the movement. It is estimated that in aimags and the capital city, trees planted have been 44.1 percent or 680 million by governments, 39.6 percent or 610 million by 21 large mining companies, 10.5 percent or 162 million by state

Тус хөдөлгөөний хүрээнд 1.5 тэрбум тарихаар төлөвлөснөөс аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нар 44.1 хувь буюу 680 сая мод, уул уурхайн томоохон 21 аж ахуйн нэгж 39.6 хувь буюу 610 сая мод, төрийн байгууллагууд 10.5 хувь буюу 162 сая, банк санхүүгийн байгууллагууд 5.8 хувь буюу 88.6 сая мод тарих тооцоотой. Энэхүү зорилгод хүрэхийн тулд бодлогын дэмжлэг, бодитой санхүүгийн арга хэрэгслийг бий болгосны нэг нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “ой, амьтан, ус зэрэг байгалийн баялаг хамгаалах, нөөцийг нэмэгдүүлэх,

зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, агаар, ус, хөрсний бохирдлыг бууруулах, цөлжилтийг сааруулах” зэрэг үйл ажиллагаанд оруулсан хөрөнгө оруулалт, санхүүгийн дэмжлэг, хандивын зардлыг тухайн жилийн албан татвараас хасаж хөнгөлөх зохицуулалт юм. Хуулийн энэхүү зохицуулалт 2035 он хүртэл хүчин төгөлдөр үйлчлэх дунд хугацааны бодлого. Нэг хэсэг нь модоо тарьж, нөгөө хэсэг нь санхүүжилтийг нь шийдвэрлэж, монголчуудын “Олны хүч, оломгүй далай” гэдэг зүйрлэл амьдрал дээр хэрэгжиж, нэг мэдэхэд 1.5 тэрбум

модны мөчир салхинд найган навчис нь шаржигнан шуугихыг сонсох биз ээ. Энэхүү үндэсний хөдөлгөөний бас нэг үнэ цэнэ нь тоогоор хэмжигдэх боломжгүй ч үндэсний ухамсар, сэрэхүйгээр нь дамжин монголчуудыг нэгэн нэр, нэгэн зорилго дор нэгтгэж чадсанаараа онцлог. Сүүлийн гурван жилийн хугацаанд аж ахуйн нэгж, байгууллага, цаашлаад иргэн бүр хүрээ, зээтүү атгаж, хөрс шороонд үр суулгаж үзлээ. Цаашлаад тэд нь нахиалан дэлгэрч, нас бие гүйцэж, мөчрөө даахгүй шахам саглагар бүдүүн модод болох нь гарцаагүй.

Тэдний амласан тоо

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд уул уурхайн компаниуд 2030 он хүртэл

610 сая мод тарихаар амлажээ. Тэдгээр аж ахуйн нэгжүүдийн амлалтыг танилцуулж байна.

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК	180 сая	“Алтайн хүдэр” ХХК	2.5 сая
“Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ	100 сая	“Эрдэнэс Монгол” ХХК	5 сая
“Оюу толгой” ХХК	100 сая	“Бороо гоулд” ХХК	3 сая
“Болдтөмөр Ерөө гол” ХХК	100 сая	“Эрдэнэс Силвер ресурс” ХХК	3 сая
“Энержи ресурс” ХХК	40 сая	“Эрдэнэс Критикал Минералс” ТӨҮГ	2 сая
“Өсөх зоос” ХХК	30 сая	“Монполимет групп” ХХК	1 сая
“Саусгоби Сэндс” ХХК	15 сая	“Багануур” ХК	1 сая
“Степ Голд” ХХК	10 сая	“Мон-Энко” ХХК	1 сая
“Тавантолгой” ХК	7.5 сая	“Платинум Ланд” ХХК	1 сая
“Бадрах Энержи” ХХК	5 сая	“Шивээ-Овоо” ХК	500 мянга
“Бүрдэл майнинг” ХХК	2.5 сая		

organizations. Banking and financial institutions respectively have planted 5.8 percent or 88.6 million trees.

In order to achieve that goal, policy support and financial incentives were introduced, namely the cost that is dedicated for investment, financial support, and donation for activities. “Protection and increase of resources, proper consumption and rehabilitation of natural resources such as forests, animals, and water, reducing air, water, and soil pollution, and combating desertification”

by entities and organizations within their social responsibility framework are exempted from a given year’s tax. This legal regulation is a medium-term policy that will be in effect until 2035.

One part is planting trees, the other part is solving its financing. Thus, the Mongolian proverb “Pulling together, We go further” will come true in life, and one day, you will hear the rustling leaves of 1.5 billion trees when their branches are swaying in the wind. Another value of this national movement cannot be measured

in numbers. It is unique in that it has united Mongolians under one name and one goal through national consciousness and awakening. Over the past three years, every business entity, organization, and even citizen have taken up a shovel and a hoe and planted seedlings in the soil. Any time from now on they would have grown and matured, and surely will become thick trees that can barely support their branches.

Pledges

Under the “Billion Trees” national movement, mining companies have pledged to plant a total of **610 million trees by 2030.**

“Erdenes Tavan Tolgoi” JSC	180 million	“Altain Khuder” LLC	2.5 million
“Erdenet Mining Industry” SOE	100 million	“Erdenes Mongolia Group”	5 million
“Oyu Tolgoi” LLC	100 million	“Boroo Gold” LLC	3 million
“Bold Tumor Eruu Gol” LLC	100 million	“Erdenes Silver Resources”	3 million
“Energy Resources” LLC	40 million	“Erdenes Critical Minerals” SOE	2 million
“Usukh Zoos” LLC	30 million	“Monpolymet Group”	1 million
“SouthGobi Sands” LLC	15 million	“Baganuur” JSC	1 million
“Steppe Gold” Ltd	10 million	“MoEnCo” LLC	1 million
“Tavantolgoi” JSC	6 million	“Platinum Land” LLC	1 million
“Badrakh Energy” LLC	5 million	“Shivee-Ovoo”	500 thousand
“Burdel Mining” LLC	2.5 million		

“Эрдэнэс Тавантолгой” ХК “Сая тонн-Сая мод” хөтөлбөр хэрэгжүүлж байна

Монгол орны гурван бүс нутагт 2030 он хүртэл 180 сая мод тарьж ургуулах “Сая тонн-Сая мод” хөтөлбөрийг “Эрдэнэс Тавантолгой” компанийн хамт олон хэрэгжүүлж байна. Тус хөтөлбөрт тусгаснаар говийн бүсэд 62 сая буюу төмөр замын зурваст 21.9 сая, авто замын зурваст 9 сая, хамгаалалтын ойн зурваст 3 сая, заган ойжуулалтад 32.7 сая мод тарих, хангайн бүсэд 82 сая буюу шилмүүст ойд 68 сая, төв суурин газрын ногоон бүсэд 14 сая мод, говь хээрийн бүсэд 36 сая мод буюу агро ойжуулалт хийхээр ажиллаж байгаа юм. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд ойжуулалт хийх туршлага, бааз суурийг бүрдүүлэх, Монгол орон, ялангуяа Өмнөговь аймагт нүүрлээд буй цөлжилт, шар шороон шуургыг сааруулахад хувь нэмрээ оруулахаар ажиллаж байгаа “Эрдэнэс Тавантолгой” компани одоогоор 53 мянган тарьц, суулгацын нөөц бүрдүүлж, 2021-2023 онд нийт 330 орчим мянган мод тарьж ургуулаад байна. “Сая тонн-Сая мод” хөтөлбөрийн хүрээнд 2021-2025 онд гурван сая, 2025-2027 онд 57 сая, 2027-2030 онд 120 сая модыг тарих юм.

Оюутолгой ХХК 40 сая модтой дүйцэх хөрөнгө оруулалт төлөвлөсөн

“Оюу толгой” компани 100 сая мод тарьж, ургуулах амлалтыг өгснөөс Өмнөговь аймагтаа 3.5 сая мод тарихаар батламжилсан. Энэ хүрээнд гурван үе шат бүхий “100 сая мод” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Тус компани нийт 63.5 сая модыг нийт 22 га талбайд тарьж ургуулахын зэрэгцээ 40 сая модтой дүйцэх хөрөнгө оруулалтыг ойн салбарын мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх, судалгаа, инновацыг дэмжих, ойжуулалтын дэд бүтцийг хөгжүүлэх хэлбэрээр хийхээр төлөвлөсөн байна. Өмнөговь аймгийн нутаг, Богд Хан уулын бүс, уурхайн талбайд 2022-2023 онд 220 мянга гаруй мод тарьж ургуулан, 900 мянга гаруй тарьц, суулгацын нөөц бүрдүүлжээ. Тодруулбал:

- Доройтсон ойг нөхөн сэргээж, ойжуулах зорилгоор **42 сая** мод,
- Эвдэрч, эзгүй орхигдсон газрыг нөхөн сэргээх зорилгоор **10 сая** модыг,
- Цөлжилтийг сааруулах, заган ойг нөхөн сэргээх зорилгоор **6.5 сая** мод,
- Голын татмыг ойжуулах замаар урсцыг нэмэгдүүлэх зорилгоор **3.2 сая** мод,
- Хот суурин газрын ногоон байгууламжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор **500 мянган** мод,
- Агро-ойн зурвас, жимсний аж ахуй байгуулах зорилгоор **400 мянган** мод,
- Авто замын дагуу хамгаалалтын ойн зурвас байгуулах зорилгоор **3,900 модыг** тус тус тарих тооцоолол гаргасан байна.

“Болдтөмөр Ерөө Гол” ХХК 1,163,743 мод тарьжээ

Үндэсний хөдөлгөөнд нэгдсэн аж ахуйн нэгжүүдээс “Болдтөмөр Ерөө Гол” ХХК 3-рт эрэмбэлэгджээ. Тус компани нь 100,000,000 мод тарих томоохон зорилт тавьснаас одоогоор 1,163,743 мод тарьж ургуулжээ.

“Erdenes Tavan Tolgoi” JSC is implementing “Million Tons-Million Trees” program

The “Million Tons-Million Trees” program, which aims to plant 180 million trees in three regions of Mongolia by 2030, is being implemented by the “Erdenes Tavan Tolgoi” company. According to the program, 62 million trees will be planted in the Gobi region, including 21.9 million in railway corridors, 9 million in auto roadway corridors, 3 million in protective forest corridors, and 32.7 million trees in saxaul forest, 82 million trees in the Khangai region, including 68 million in coniferous forests, 14 million trees in green areas of central or urban area, and 36 million trees in the Gobi steppe region for agroforestry. As part of the “Billion Trees” national movement, “Erdenes Tavan Tolgoi” company is working to strengthen the reforestation experience and base, and to contribute to reduce desertification and yellow dust storms facing Mongolia, especially Umnugobi aimag. The company currently has created a reserve of 53 thousand nursery and seedlings, and has planted a total of about 330 thousand trees in 2021-2023. Within the framework of the “Million Tons-Million Trees” program, three million trees will be planted in 2021-2025, 57 million in 2025-2027, and 120 million in 2027-2030.

“Oyu Tolgoi” LLC plans to invest in tree planting equivalent to 40 million trees

“Oyu Tolgoi” has confirmed its commitment to plant and grow 100 million trees, with 3.5 million trees to be planted in Umnugobi Aimag. The “100 million trees” program is being implemented in three phases. Under this initiative, the company will directly plant 63.5 million trees across a total area of 22 hectares, while investing the equivalent of 40 million trees in training forestry professionals, supporting research and innovation, and developing afforestation infrastructure.

During 2022–2023, more than 220,000 trees were planted, and over 900,000 nursery seedlings were prepared in Umnugobi Aimag, the Bogd Khan Mountain region, and the mining area. Specifically:

- **42 MILLION** trees for reforestation and degraded forests,
- **10 MILLION** trees to restoration of degraded and abandoned lands,
- **6.5 MILLION** trees to reduce desertification and restore saxaul forests,
- **3.2 MILLION** trees to increase flow through riparian restoration,
- **500 THOUSAND** trees to increase green areas in urban areas,
- **400 THOUSAND** trees to establish agro-forestry corridors and fruit farms,
- **3,900 TREES** to establish protective forest corridors along auto roads.

“Boldtumur Eruu Gol” LLC planted 1,163,743 trees

“Boldtumur Eruu Gol” LLC ranked 3rd among the enterprises that joined the national movement. The company has an ambitious goal of planting 100,000,000 trees and has planted 1,163,743 trees, so far.

Дэлхийг модоор хучих мөнхийн хүсэл

Picture by Mongolian Press Agency

The Eternal Desire to Cover the World with Trees

Дэлхийн бөмбөрцгийн гадаргын 71 хувийг ус эзэлдэг ч үүний ердөө 2.5 хувь нь цэнгэг ус юм. Цэнгэг усны нөөцийн дийлэнхийг өмнөд, хойд туйлын мөс, цас, мөсөн голууд эзлэх учир газарзүйн байршил, цаг уурын нөхцөл байдлаас шалтгаалаад 31 хувийг нь л хүмүүс хэрэглэх боломжтой.

Монгол Улс цэвэр усны нөөцөөр дэлхийн 145 орноос 22-т бичигдэх ч ундны усны нөөц багатай орны тоонд багтдаг. Учир нь хэрэглээний усныхаа 80 орчим хувийг газрын доорхи гүний усаар хангадаг байна. Дэлхийн дулаарал, уур амьсгалын өөрчлөлт, хотжилт, уул уурхайн олборлолт нь гүний усны нөөцөд нөлөөлөх гол шалтгаан болж буй энэ үед байгалийн жамаараа 1450 жилд нэг удаа сэлбэгддэг гүний усны нөөцийг нэмэгдүүлэх шийдэл нь мод тарих гэдгийг эрдэмтэд тогтоожээ.

Чухам яаж нөлөөлнө гээч?

Мод тарьснаар навч, титэм нь газрын гадаргыг сүүдэрлэж халалтаас хамгаалж, хөрсний чийгийн ууршилтыг багасгадаг. Ой мод нь орчныхоо агаарыг чийгшүүлснээр үүлний хөдөлгөөнийг сааруулж, түүний услагийн хэмжээг нэмэгдүүлэн хур тунадас ахиу орох нөхцөлийг бүрдүүлж, усны эргэлтийг идэвхжүүлдэг. Хурын усыг газрын хөрсөнд шингэх явцыг дэмжсэнээр гүний усыг сэлбэнэ.

Дэлхийн улс орнууд мод тарих бодлого, хөдөлгөөнийг үндэсний хэмжээнд амжилттай хэрэгжүүлсэн туршлага олон бий. Бидэнд буй мэдээллээр өмнөд хөрш БНХАУ 1970-аад оноос үүнийг эхлүүлж байжээ.

Тhe Earth's surface is 71% covered by water, but only 2.5% of that is freshwater. Most of the freshwater reserves are locked in the ice, snow, and glaciers of the South and North Poles, and due to geographical location and climate conditions, only about 31% of it is accessible for human use.

Mongolia ranks 22nd out of 145 countries in terms of clean water resources, yet it is among the nations with limited drinking water supplies. This is because approximately 80% of its water consumption relies on groundwater. In the face of global warming, climate change, urbanization, and mining activities that affect groundwater reserves, which naturally replenish only once every 1,450 years as scientists have determined that planting trees is a key solution to increasing these resources.

How does it work exactly?

Planting trees shades the ground with their leaves and canopy, protecting it from heat and reducing soil moisture evaporation. Forests humidify the surrounding air, slowing down cloud movement, increasing precipitation levels, and enhancing the water cycle. By promoting the absorption of rainwater into the soil, trees help replenish groundwater.

Many countries around the world have successfully implemented national policies and movements for tree planting. Based on available information, our southern neighbor, China, began this effort in the 1970s.

Хятад: “Ногоон хэрэм” төслийн хүрээнд 1978 оноос хойш 66 тэрбум мод тарьж, говийн элсний тархалтыг 10 хувиар бууруулсан.

2022 онд БНХАУ “Ногоон хэрэм” 70 сая га газар мод тарьж ургуулах үндэсний хэмжээний төслөө дахин үргэлжлүүлэхээ зарлав.

Этиоп: 2019 онд нэг өдөрт 350 сая мод тарьж, дэлхийн рекордыг шинэчлэв.

Бразил: Амазоны ширэнгэн ойг нөхөн сэргээх “Нэг их наяд мод” хөдөлгөөн өрнүүлж, уул уурхайн сөрөг нөлөөг багасгаж байна.

2022 онд Бразилын Засгийн газар Амазоны ойг хамгаалах, нөхөн сэргээх зорилт тавьж, уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг тэмцэлд нэгдэхээ мэдэгдсэн байна.

Пакистан: Пакистан улсын “10 тэрбум модны цунами” санаачилга 2018 оноос эхэлж, 2022 оноос Засгийн газар нь уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох бодлого болгон зарласан юм. Энэ хүрээнд нэг жилийн дотор 1 тэрбум мод тарьжээ.

Африк: Африкийн “Их Ногоон Хэрэм төсөл” 2007 онд албан ёсоор эхэлж, Сахелийн бүс нутгийн 27 улс хамтран хэрэгжүүлжээ. Энэ төсөл нь Сахелийн бүсэд 8000 км урт, 15 км өргөнтэй ойжуулалтын зурвас байгуулах зорилготой. 2021 оны байдлаар 4 сая га талбайг ойжуулж, 37 төрлийн мод тарьж ургуулсан байна. Төсөл 2030 он хүртэл үргэлжлэх төлөвтэй байна.

Саудын Араб: 2021 онд Саудын Араб улс 10 тэрбум мод тарих зорилт дэвшүүлж, 2022 оноос хэрэгжүүлж байна.

Энэтхэг: 2022 оноос Энэтхэг улс нийт газар нутгийнхаа 12 хувийг ойжуулах үндэсний хөдөлгөөн өрнүүлж байна. Энэ хөдөлгөөн нь 2030 он хүртэл хэрэгжинэ.

CHINA: Under the “Great Green Wall” project, starting from 1978, 66 billion trees have been planted, reducing the spread of the Gobi by 10%.

In 2022, China announced the continuation of its national-scale “Great Green Wall” project, aiming to plant and grow trees on 70 million hectares.

ETHIOPIA: In 2019, 350 million trees were planted in a single day, setting a world record.

BRAZIL: The “One Trillion Trees” initiative is restoring the Amazon rainforest and mitigating the negative impacts of mining.

In 2022, the Brazilian Government committed to protecting and restoring the Amazon Rainforest as part of its fight against climate change.

PAKISTAN: The “Ten Billion Trees Tsunami” initiative began in 2018 and was declared as a policy for adapting to climate change by the government in 2022. The initiative has been implemented, with 1 billion trees planted in just one year.

AFRICA: The “Great Green Wall” project officially began in 2007 and is being implemented collaboratively by 27 countries in the Sahel Region. This initiative aims to create an 8,000 km long and 15 km wide band of forests. As of 2021, it has afforested 4 million hectares and planted 37 species of trees. The project is set to continue until 2030.

SAUDI ARABIA: In 2021, Saudi Arabia launched a goal to plant 10 billion trees, which was implemented in 2022.

INDIA: Starting from 2022, India has initiated a national movement to reforest 12% of its total land area, to be carried out until 2030.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнд дараах олон улсын байгууллагууд нэгдэн ажиллаж байна

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнд олон улсын байгууллагууд идэвхтэй оролцож, дэмжлэг үзүүлж байна. Энэ бол дэлхийн уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг үйлсэд хувь нэмрээ оруулж буй Монгол Улсын Байгаль орчны дипломат бодлогын үр дүн юм.

Европын Холбоо: Монгол Улс Европын Холбооны “Ойн түншлэл”-д Ази тивээс анх удаа нэгдэн орж, уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх, ойн менежментийг сайжруулах чиглэлээр хамтран ажиллаж байна.

Дэлхийн Банк: Дэлхийн банкны Суурин төлөөлөгч асан Андрей Михнев “Тэрбум мод” санаачилгыг сайшааж, уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх дэлхий нийтийн хүчин чармайлтад оруулж буй Монгол Улсын хувь нэмрийг онцлон тэмдэглэсэн байна.

AFoCO: Азийн ойн хамтын ажиллагааны байгууллага нь “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг дэмжих хүрээнд мод үржүүлгийн төв байгуулах төслийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэхүү төсөл нь 1 сая ам.долларын санхүүжилттэй бөгөөд Дорнод аймгийн Баян-Уул суманд хэрэгжин Монгол Улсын хэмжээнд ойн мэргэжилтнүүдийг сургах, туршлага солилцох үйл ажиллагааг зохион байгуулж, ойн менежментийн чадавхыг дээшлүүлэхэд хувь нэмэр оруулж эхэлсэн.

- Хүнс, хөдөө аж ахуйн байгууллага (**ХХААБ**)
- Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага (**ОУХБ**)
- Олон улсын шилжилт хөдөлгөөний байгууллага (**ОУШХБ**)
- Хүний эрхийн дээд комиссар (**ХЭДК**)
- НҮБ-ын Хөгжлийн хөтөлбөр (**НҮБХХ**)
- НҮБ-ын Хүн амын сан (**НҮБХАС**)
- НҮБ-ын Хүүхдийн сан (**НҮБХС**)
- НҮБ-ын Аж Үйлдвэр Хөгжлийн Байгууллага (**НҮБАУХБ**)
- Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага (**ДЭМБ**)
- НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилтууд (**SDGs**)

Монгол Улс ногоон хөгжлийг дэмжих, үндэсний тодорхойлсон хувь нэмэрт хүрэхийн тулд байгаль орчны олон чиглэлээр олон улсын төсөл, хөтөлбөрүүдэд оролцож байна.

The Following International Organizations Are Collaborating on the “Billion Trees” National Movement:

The “Billion Trees” National Movement, initiated by the President of Mongolia, has received active participation and support from international organizations. This represents a significant outcome of Mongolia’s environmental diplomacy in contributing to the global fight against climate change.

European Union: Mongolia has become the first country in Asia to join the European Union’s “Forest Partnership,” collaborating on efforts to combat climate change and improve forest management.

World Bank: The World Bank’s former Resident Representative, Andrei Mikhnev, has praised the “Billion Trees” initiative and highlighted Mongolia’s contributions to the global efforts against climate change.

Asian Forest Cooperation Organization (AFoCO): This organization has begun implementing a project to establish a tree nursery center in support of the “Billion Trees” national movement. The project, valued at 1 million USD, is being carried out in Bayan-Uul Soum, Dornod Province. It includes training forest specialists, facilitating experience exchange, and enhancing forest management capabilities across Mongolia.

- Food and Agriculture Organization (**FAO**)
- International Labour Organization (**ILO**)
- International Organization for Migration (**IOM**)
- Office of the High Commissioner for Human Rights (**OHCHR**)
- United Nations Development Programme (**UNDP**)
- United Nations Population Fund (**UNFPA**)
- United Nations Children’s Fund (**UNICEF**)
- United Nations Industrial Development Organization (**UNIDO**)
- World Health Organization (**WHO**)
- United Nations Sustainable Development Goals (**SDGs**)

Mongolia is participating in international projects and programs aimed at promoting green development and achieving its National Determined Contributions (**NDC**).

A Brief summary of “Billion Trees” national movement

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг тоймлоё

АМЛАЛТ:
PLEDGE:

1,509,600,000

2021 он

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 2021 оны 10 дугаар сарын 4-ний өдрийн 58 дугаар зарлиг “Засгийн газарт чиглэл өгөх тухай”

Монгол Улсын Засгийн газрын 2021 оны 11 дүгээр сарын 17-ны өдрийн 350 дугаар тогтоол “Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөний талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай”

2022 он

Монгол Улсын Засгийн газрын 2022 оны 07 дугаар сарын 05-ны өдрийн 272 дугаар тогтоол “Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг Ойн газар байгуулах тухай”

2023 он

Монгол Улсын Шадар сайдын ахалсан Уур амьсгалын үндэсний хорооны 2023 оны 3 дугаар сарын 14-ны өдрийн 01 дүгээр тогтоол “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний стратеги, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө батлах тухай”

2025 он

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш **114.8 сая** модыг шууд болон дүйцүүлэх хэлбэрээр тарьж, зохио арчилгаа, хамгааллын ажлыг гүйцэтгэж байна.

АМЛАЛТ

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлэн **1.5 тэрбум мод** ТАРИХААР ТӨЛӨВЛӨСНӨӨС

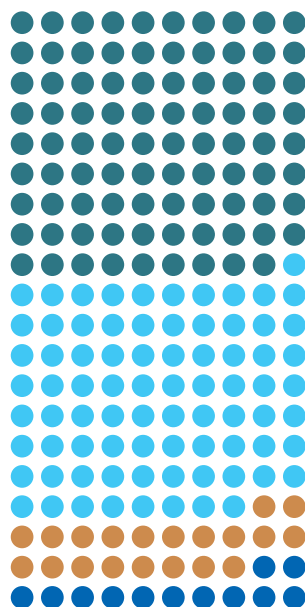
Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нар
44.1% буюу **680 сая**

Уул уурхайн томоохон аж ахуйн нэгж
39.6% буюу **610 сая**

Төрийн байгууллагууд
10.5% буюу **162.1 сая**

Банк санхүүгийн байгууллагууд
5.8% буюу **88.6 сая**

мод тарихаар гэрээ байгуулсан.

PLEDGES

“One Billion Trees” movement, a total of **1.5 billion trees** ARE PLANNED TO BE PLANTED.

Governors of Aimags and Capital city
44.1% or **680 million**

mining enterprises have pledged
39.6% or **610 million**

Government organizations have committed
10.5% or **162.1 million**

Banks and financial institutions
5.8% or **88.6 million**

have agreed to plant trees.

ГҮЙЦЭТГЭЛ:
IMPLEMENTATION:

115,809,742

2021

Presidential decree No.58 dated on October 4th, 2021 "On giving directions to the Government:

Government Resolution No.350 dated on November 17, 2021 "On some measures to be taken regarding Billion Tree National Movement"

2022

Government Resolution No.272 dated on July 5, 2022 "On establishing the Forest Department, Government Implementing Agency"

2023

Resolution No.1 of National Committee of Climate headed by the Deputy Prime Minister of Mongolia dated on March 14, 2023 "On approving the strategy and implementation action plan for the Billion Tree National Movement"

2025

Since the launch of the Billion Tree National Movement, **115.8 million** trees have been planted directly and in equivalent form, and appropriate maintenance and conservation work is being carried.

ГҮЙЦЭТГЭЛ

"Тэрбум мод" үндэсний хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлснээс хойш **115.8 сая модыг тарьж**, зохих арчилгаа, хамгааллын ажлыг гүйцэтгэж байна.

Хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан Улаанбаатар хот, аймгууд **56.1 сая мод модыг тарьж**, гүйцэтгэл **11.45%** байна.

Эдгээрээс **Сэлэнгэ аймаг** өнгөрсөн хугацаанд **23.9 сая мод тарьж амлалтаа давуулан биелүүлээд байна.**

Амлалт авсан уул уурхайн томоохон 21 аж ахуйн нэгжүүд шууд хэлбэрээр **20.4 сая мод**, дүйцүүлэх хэлбэрээр **23.9 сая мод**, нийт **44.3 сая мод тарьсан** гүйцэтгэл **7.2%** байна.

IMPLEMENTATION

Since the implementation of the "Billion Trees" national movement, **115.8 million trees have been planted** directly and indirectly, and appropriate maintenance and protection work has been carried out.

As part of the cooperation agreements, Ulaanbaatar City and aimags have committed to planting a total of **56.1 million trees**, of which **11.45%** has been implemented.

Among them, **Selenge aimag** has planted **23.9 million trees, exceeding its commitment.**

In addition, 21 major mining companies have planted **20.4 million** trees through direct implementation, **23.9 million** trees through offsetting mechanism with a combined total of **44.3 million trees planted**, achieving an overall implementation rate of **7.2%**.

Results ҮР ДҮН

"Тэрбум мод" үндэсний хөдөлгөөнийг хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш **ойрхог чанар 0.3%**

Since the implementation of the "Billion Trees" national movement, **other wooded land** has been increased by **0.3%**,

Улсын үрийн нөөц **600%** өсөж,
the national seed reserve has increased by **600%**,

Түймэрт өртсөн талбайн хэмжээ **65%** буурсан байна.
and the area affected by fires has decreased by **65%**.

2021-2024 оны хооронд шинээр 18 аймгийн 28 сум, Улаанбаатар хотын 6 дүүргийн хэмжээнд:

2,006.35 га талбайд цэцэрлэгт хүрээлэнгүүд байгуулагдсан.

Since the launching of "Billion Trees" national movement, **new parks have been established** in **2,006.35 hectares** of land in 28 soums of 18 aimags and 6 districts of Ulaanbaatar city, between 2021 and 2024.

655,438.00 ширхэг мод, сөөгийг тарьсан.
655,438.00 trees and shrubs have been planted.

11.5 га талбайд зүлэгжүүлэлт хийгдсэн.
11.5 hectares of land have been landscaped with grass.

64,056 м² талбайд **3,202,800** ширхэг цэцэгт ургамлаар цэцгийн мандал байгуулсан.

Flower beds with **3,202,800** flowers have been made on an area of **64,056 m²**.

"Тэрбум мод" үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд мод тарихаас гадна ойн санг хамгаалах ажил зайлшгүй хийгдэх шаардлагатай байна. Ойн хөнөөлт шавжийн тархалтыг тогтоох судалгааны ажлыг 16 аймгийн 128 сумын 2.8 сая га талбайд гүйцэтгэж 436.4 мянган га талбайд голомт үүсээд байгааг тогтоов. Ойн санг хөнөөлт шавжтай тэмцэх ажлыг улсын төсвийн хөрөнгөөр агаарын хөлөг, үүргийн шүршигч, гэрлэн урхи, механик арга, дрон ашиглан 247.3 мян.га талбайд ойн мэргэжлийн 17 байгууллагын инженер техникийн ажилтнууд хийж гүйцэтгэн 853.1 сая модыг хөнөөлт шавжид өртөн, сэргэн ургах чадвараа алдахаас хамгаалан ажиллаж байна.

In addition to tree planting under the framework of the "Billion Trees" national movement, it is essential to implement forest protection measures. A pest outbreak assessment was conducted across 2.8 million hectares of forested land in 128 soums of 16 aimags. The study identified infestation hotspots on approximately 436,400 hectares or areas, indicating the urgent need for targeted forest pest control and management interventions. Forest pest control activities have been carried out across 247.3 thousand hectares of area using various methods, as aerial spraying, backpack sprayers, light traps, mechanical techniques, and drones by state budget funding. These operations were implemented by engineers and technical staff from 17 professional forest organizations. As a result, approximately 853.1 million trees have been protected from losing their ability of regeneration and survival by harmful pests.

ЦААШИД

Аймгуудаас Говь-Алтай, Дундговь, Баян-Өлгий зэрэг аймгууд, зарим компанийн хувьд мод үржүүлгийн газар хүчин чадал, тарьц суулгац, мэргэжилтэй боловсон хүчний нөөц дутмаг, туршлага хангалтгүй байгаа учир бодлогын дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай байна.

FURTHER

Some aimags like Govi-Altai, Dundgobi, and Bayan-Ulgii and some tree planting private companies are lack of tree nurseries, seedlings and saplings, and shortage of qualified professionals and experience. Therefore, policy-level support is needed to address these challenges.

A new “Mother Tree” was planted for worshippers to visit and revere.

Сүсэгтнүүдийн зорьж очих “Ээж мод”-ыг шинээр тарив

Сэлэнгэ аймгийн Шаамар сумын нутагт байх “Ээж мод”-ыг монголчууд сүсэг бишрэл, бэлгэдлийн утгаар шүтэж, хүсэл залбирлаа түүнд өргөх зорилгоор тасралтгүй зорин очдог.

In Mongolia, the “Eej Mod” (Mother Tree), located in Shaamar Soum of Selenge Province, is deeply revered by the public as a sacred and symbolic site. People continuously travel there to offer their prayers and express their wishes.

Сүсэгтэн олны хөлд үргэлж дараатай байдаг “Ээж мод” болон ойр орчмын байгаль хэдийнэ өөрчлөлтөд орсныг анзаарсан “Тэрбум мод” төрийн бус байгууллагаас нөхөн сэргээх, цэвэрлэх ажлыг 2025 оны дөрөвдүгээр сард “Тэнгэр тайлал”

Шинээр тарьсан нарсыг “Ээж мод” хэмээн сүсэглэхдээ сүү хадгаар сэтгэлээ илэрхийлэхээс илүүтэй усалж, арчилж байхыг “Тэрбум мод” нийгэмд үйлчлэх төрийн бус байгууллагаас уриалж байна.

Due to the high volume of visitors, both the tree and its surrounding natural environment have shown visible signs of degradation. In response, the “Billion Trees” NGO co-organized with “Tenger tailal” NGO for a restoration and cleanup initiative in April 2025 to rehabilitate and preserve this culturally and ecologically significant site.

In recent years, the ancient “Eej Mod” has shown signs of declining vitality, primarily due to the accumulation of khadags (ceremonial scarves), offerings of milk and dairy products traditionally placed by worshippers. To address this, the “Billion Trees” NGO led a cleanup effort to remove the old khadags and restore the tree’s natural environment.

As part of the initiative, new pine trees were planted nearby, designated as symbolic “Mother Trees” for worshippers. The NGO encourages

visitors to express their reverence not through material offerings like milk or khadags, but by caring for and watering the newly planted trees honoring nature through stewardship rather than ritual alone.

ТББ-тай хамтран зохион байгуулсан.

Олон жилийн настай Ээж мод сүсэгтнүүдийн хадаг, сүү идээний дээж зэргээс болоод сүүлийн жилүүдэд жам ёсны ургалтаа алдаж эхэлжээ. Тиймээс уг модонд уяж зүүсэн хуучин хадгуудыг цэвэрлэж, сүсэгтнүүдэд зориулан түүний ойролцоо шинэ мод суулгасан байна. Шинээр тарьсан нарсыг “Ээж мод” хэмээн сүсэглэхдээ сүү хадгаар сэтгэлээ илэрхийлэхээс илүүтэй усалж, арчилж байхыг “Тэрбум мод” нийгэмд үйлчлэх төрийн бус байгууллагаас уриалж байна.

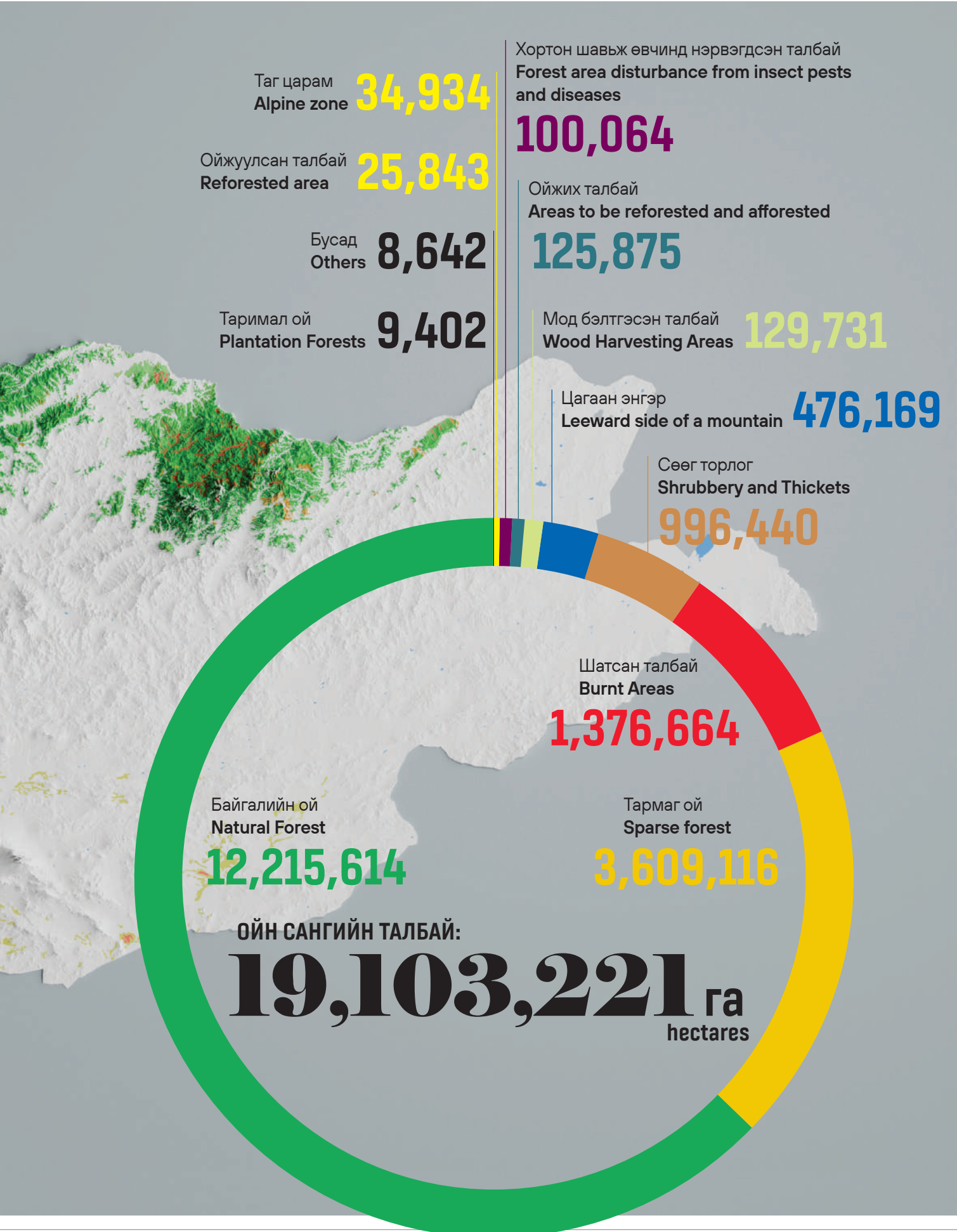
Forest resources of Mongolia

Монгол орны ойн нөөц баялаг

Монгол Улсын ойн сан нь нутгийн хойд хэсэгт тархсан шилмүүст, навчит ой, нутгийн өмнө талын говь, цөлийн бүсэд тархсан заган ойгоос бүрдэнэ. Байгаль-Сибирийн их Тайга, Төв-Азийн хээр, говь хээрийн торгон заагт оршиж уур амьсгалын эрс тэс нөхцөлд ургадаг манай орны ой нь байгалийн жамаар нөхөн сэргэх чадавхаар нэн хязгаарлагдмал, ойн түймэр, хөнөөлт шавж, өвчин болон хүний үйл ажиллагааны сөрөг нөлөөлөлд хялбархан өртөмтгий эмзэг экосистем юм.

The forest resources of Mongolia consist of coniferous and deciduous forests spread across the northern regions, as well as steppe and saxaul forests located in the southern parts of the country. The forests are situated on the border between the Siberian Taiga, Central Asian plains, and desert zones, growing under extremely high and variable climate conditions. Mongolia's forests are naturally resilient but have limited capacity for regeneration, making them highly vulnerable to forest fires, pests, diseases, and human activities, which can easily damage these fragile ecosystems.

МОНГОЛ ОРНЫ

ХАМГИЙН ӨНДӨР МОД

The tallest tree in Mongolia

42-46

метр өндөр
meters tall

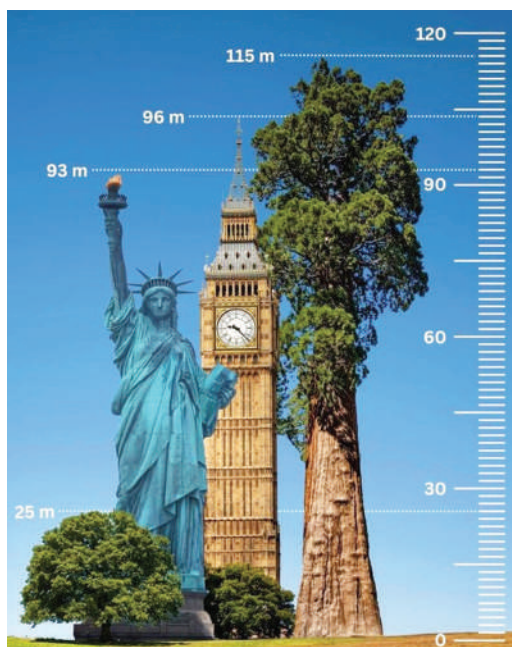
120-130

настай years old

Монгол орны хамгийн өндөр мод Хөвсгөл аймгийн Рэнчинлхүмбэ суманд байдаг

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны Ойн Сангийн хяналтын тооллогын баг, Хөвсгөл аймгийн сум дундын ойн ангиуд хамтран явуулсан судалгаагаар энэхүү мод нь 120-130 жилийн настай 42-46 метр өндөр шинэ болохыг баталсан байдаг.

According to a joint survey conducted by the Forest Resources Division of the Ministry of Environment and Tourism and the local forestry units of Khuvsgul aimag, the tallest tree is a 120-130 year old Scots pine (*Pinus sylvestris*) located in Renchinlkhumbe soum, Khuvsgul aimag. It is 42-46 meters tall.

Сонирхуулахад дэлхийн хамгийн өндөр мод Аварга Дайервиль АНУ-д ургадаг нь 115.5 метр өндөр, 2000-аад жилийн настай гэнэ.

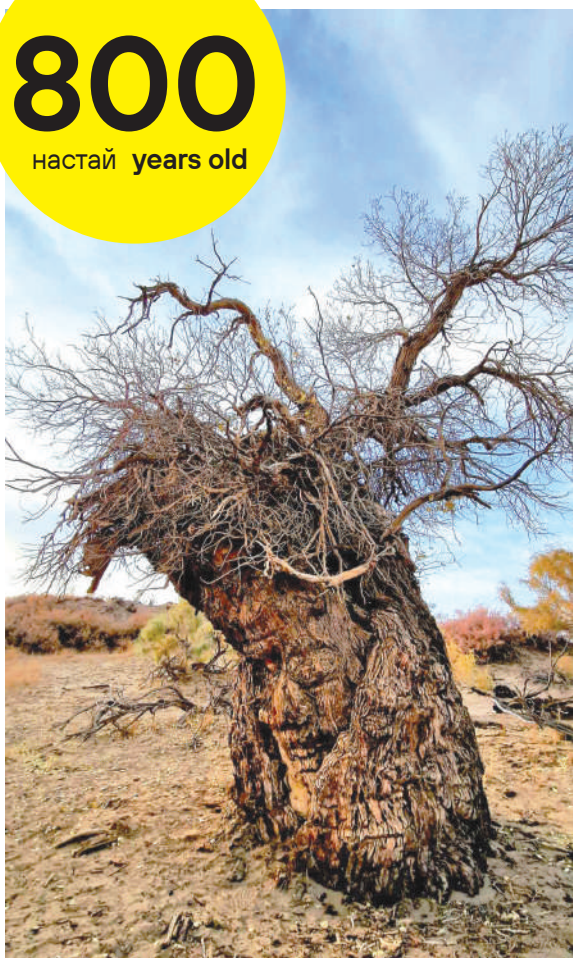
Interestingly, the tallest tree in the world is the "Hyperion" in California, USA, which is 115.5 meters tall and estimated to be around 2,000 years old.

The thickest tree in Mongolia

МОНГОЛ ОРНЫ ХАМГИЙН БҮДҮҮН МОД

800

настай years old

The thickest and oldest tree in Mongolia is the “King” *populus diversifolia* in the Ekhiin oasis, within the Gobi Desert’s Great Dunes Protected Area, about 170 km east of the center of Shinejinst soum, Bayankhongor aimag. The circumference of this tree is eight meters, with the narrowest part about three meters. It is approximately 800 years old. The few branches of this ancient tree are directly related to its age. Additionally, the northernmost *populus diversifolia* in Mongolia is cultivated in Govisumber aimag.

Монголын хамгийн “бүдүүн” мод буюу Хаан тоорой

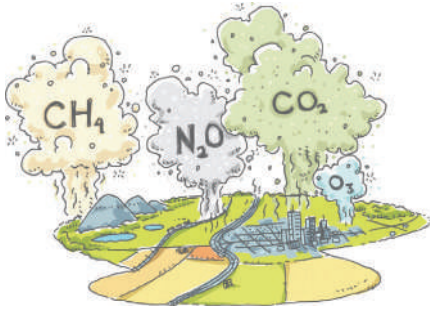
Баянхонгор аймгийн Шинэжинст сумын төвөөс урд зүгт 170 км зайтай газарт Говийн Их дархан газрын бүсэд, Их Говийн баянбүрдүүдийн нэг болох Эхийн голын үзэсгэлэнт баянбүрдийн нутагт Монголын хамгийн бүдүүн, хамгийн хөгшин Хаан тоорой мод бий. Энэ тооройн тойргийн урт нь найман метр. Хамгийн нарийн хэсэг нь гурван метр гаруй. 800 жилийн настай Тоорой мод цөөхөн мөчиртэй байгаа нь түүний насжилттай шууд холбоотой гэнэ. Монгол оронд Өмнөговийн урд талаас эхэлж, Говь-Алтайн нутгаар хил дагуу төгөл үүсгэн ургадаг. Монгол оронд хамгийн хойд цэгт ургаж байгаа тооройг Говьсүмбэр аймагт тарималжуулсан байдаг аж.

Завхан аймгийн Их-Уул сумын нутагт монгол орны хамгийн хөгшин, 700 гаруй жилийн настай, 1,8 метр бүдүүн шинэс мод байдаг гэж тэмдэглэл бас байна.

There is also a record of over 700 years old Scots pine in Ikh-Uul soum, Zavkhan aimag, which is 1.8 meters in diameter and one of the oldest trees in the country.

Do You Know? Та үүнийг мэдэх үү?

Хүлэмжийн хий гэж юу вэ?

Хүлэмжийн хий гэдэг нь нүүрстөрөгчийн давхар исэл (CO₂), метан (CH₄), азотын исэл (N₂O) зэрэг агаарт байх хий юм. Эдгээр хий нарны илчийг дэлхийн гадаргад шууд тусахаас тогтоон барьж, дулаан ялгаруулалтыг удаашруулдаг. Энэ нь хүлэмжтэй төстэй үйлчлэл үзүүлдэг тул “Хүлэмжийн хий” гэж нэрлэдэг.

Greenhouse Gases:

Gases like carbon dioxide, methane, and nitrous oxide trap heat in the atmosphere, causing the planet to warm. Greenhouse gases are called “greenhouse” because they act similarly to the process of greenhouse.

Дэлхийн дулаарал гэж юу вэ?

Хүн төрөлхтөн нүүрс, газрын тос, байгалийн хий зэрэг түлш шатааснаар хүлэмжийн хий их хэмжээгээр ялгаруулж, дэлхийн дундаж температурыг нэмэгдүүлж байна. Үүнийг дэлхийн дулаарал гэнэ. Дэлхий байх ёстой зохицолтой хэмжээнээсээ илүү ихээр дулаарснаар мөсөн гол хайлах, далайн түвшин нэмэгдэх, цаг уурын аюулт үзэгдлүүд (ган, зуд, үер, шуурга) олширдог.

Global Warming:

Human activities, especially burning fossil fuels, increase greenhouse gases, leading to rising global temperatures, melting ice caps, rising sea levels, and extreme weather events.

Уур амьсгалын өөрчлөлт гэж юу вэ?

Дэлхийн дулаарал нь цаг агаарын хэв маягийг өөрчилж, дэлхийн хэмжээнд уур амьсгалын тогтолцоог өөрчилж байна. Уур амьсгал өөрчлөгдсөнөөр тодорхой бүс нутагт ган гачиг, үерийн аюул, хар салхи, шороон шуурга, зэргээр уур амьсгалын өөрчлөлтүүд ажиглагдаж байна.

Climate Change:

Changes in weather patterns and climate systems due to global warming, resulting in droughts, floods, storms, and desertification.

Парисын хэлэлцээр гэж юу вэ?

Парисын хэлэлцээр нь дэлхийн дулаарлын дундаж хэмийг аж үйлдвэржилтийн өмнөх үетэй харьцуулахад цельсийн 2 хэмээс хэтрүүлэхгүй байх, улмаар цельсийн 1.5 хэмд хүргэлгүй тогтоон барих зорилго дэвшүүлсэн олон улсын албан ёсны хүчин төгөлдөр гэрээ юм. Үүнийг 2015 онд Парис хотноо зохион байгуулсан 21 дэх (COP) бага хурлаар 195 улс орон хамтран баталж 2016 оноос хүчин төгөлдөр болж хэрэгжиж эхэлсэн. Монгол Улс “Уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай Парисын хэлэлцээр”-ийг 2016 оны 9-р сарын 21-ний өдөр соёрхон баталжээ. Парисын хэлэлцээрийн нэн чухал зорилт нь 2030 он гэхэд хүлэмжийн хийн ялгаруулалтыг 45 хувиар бууруулж, энэ зууны дунд үе гэхэд хүлэмжийн хийн ялгаруулалт болон шингээлтийн зөрүүг тэглэх юм.

PARIS AGREEMENT

This is an international treaty adopted in 2015 aiming to limit global temperature rise to below 2°C above pre-industrial levels. The agreement entered into force on November 4, 2016 and has been signed by 195 countries at the UN Climate Change Conference (COP 21) in Paris, France. Mongolia ratified the treaty on 21 September 2016, committing to reduce greenhouse gas emissions by 45% by 2030 and achieve carbon neutrality within the middle of this century.

A BILLION TREES, A BILLION OPPORTUNITIES

Тэрбум мод,
тэрбум боломж

Монгол Улсын зөвлөх инженер,
доктор, профессор

Ш.Баранчулуун

We spoke with Mongolian consulting engineer,
Doctor and Professor

Sh.Baranchuluun

“Тэрбум мод”
үндэсний
хөдөлгөөний
зорилго нь
мод тарихдаа
бус мод
ургуулахдаа
юм.

зүйн байршилд тохирох модны суулгац бэлдэх, хэрэгцээ шаардлагатай газруудад суулгацаа тараах шаардлагатай. Бид энэ шаардлагыг хангахын тулд суулгацын мэдээллийн сан үүсгэж эхэлсэн.

Суулгацын үйлдвэрлэл хэрэгцээгээ хангаж чадаж байгаа болов уу?

Бидэнд жилдээ 40-50 сая мод тарих хэрэгцээ, шаардлага бий. Гэтэл жилд ердөө 18 сая суулгац гаргаж чадаж байна. Тиймээс бид суулгацаа конвеороор үйлдвэрлэдэг болох нь чухал байна. Механик болон гар аргаар суулгац үржүүлэх нь цаг агаарт шууд захирагдаж байгаа. Бид тасралтгүй үйл ажиллагаа явуулах дөрвөн улирлын хүлэмжүүд барьж, суулгацаа бэлддэг болох хэрэгтэй.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнөөр дамжуулан олон сайн туршлагууд өрнөж байгаа. Тухайлбал, бортоготой суулгац тарьж эхэлсэн гэхчлэн инновацууд ямар үр дүнд хүрч байна вэ?

Мод ургамал агаарын чийгшлийг 4-7 хувиар ихэсгэдэг. Мод дуу чимээг багасгахаас гадна зуны улиралд тоос шорооны 50 хувь, өвлийн улиралд 40 хувийг өөртөө шингээж агаар цэвэршүүлдэг. Модны навч нүүрсхүчлийн хийг шингээгээд хүчилтөрөгч ялгаруулдаг. Нэг га ойн талбай нэг цагийн дотор ойролцоогоор 8 кг буюу 180 орчим хүний ялгаруулсан нүүрсхүчлийн хийг өөртөө шингээн авдаг юм. Мод ургах нь байгаль орчинд олон талын эерэг нөлөөтэй.

Мод тарьж ургуулна гэдэг шинжлэх ухаан юм гэдгийг бид өнгөрсөн хугацаанд харлаа. Эрдмийн зөвлөл, “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн энэ чиглэлд анхаарч ажиллаж байгаа болов уу?

Мод тарина гэдэг нүх ухаад мөчир суулгаж, багахан ус хийгээд орхичих зүйл биш. Тэр чигтээ шинжлэх ухаан. Мод тарих, ургуулах, хамгаалахад шинжлэх ухаанчаар хандаж байж амжилтад хүрнэ. “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг хоёр үндсэн бодлогын хүрээнд хэрэгжүүлж байна.

Нэгдүгээрт “Ойжуулалт”. Энэ бол одоо байгаа модон ойгоо нөхөн сэргээх, нэмэх тухай ойлголт.

Хоёрдугаарт “Ой үржүүлэг”. Энэ нь өмнө нь ойгүй байсан газарт шинээр мод тарьж ойн санг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа.

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөний зорилго нь мод тарихдаа бус мод ургуулахдаа юм. Манай эрдмийн зөвлөл модны үр, суулгацаас эхлээд тарьсан мод байгалийн жамаараа ургах хүртэлх бүхий л үйл явцад мэргэжлийн арга зүй, удирдлагаар хангах үүрэгтэй. Ажиглаад байхад нэгдсэн зохицуулалтгүй тус тусдаа л мод тарих гээд байна. Ямар нэг зохицуулалтгүй байгаа нь бүтэлгүйтэлд хүрэх аюултай гэж бодож байна. Бид мод тарьж ургуулах гэж буй нэг хэсгийг, түүнийг нь бэлтгэж, суулгац тарьж байгаа талын гүүр болж ажиллахыг зорьж байна. Тухайн орон нутгийн уур амьсгал, цаг агаар, газар

Picture by Mongolian Press Agency

Trees play a vital role in enhancing environmental health, increasing air humidity by 4-7%. In addition to reducing noise, trees purify the air by absorbing up to 50% of dust in the summer and 40% in the winter. Tree leaves absorb carbon dioxide and release oxygen, making trees essential to the planet's carbon balance. Just one hectare of forest can absorb approximately 8 kilograms of CO₂ per hour, which is equivalent to the carbon emissions of around 180 people during that time. Growing trees has many positive effects on the environment from improving air quality and regulating climate, to preserving biodiversity and ensuring a healthier, greener future.

Over the past years, we have come to understand that planting and growing trees is a scientific process. Is the Academic Council and the “Billion Trees” national movement working in this direction?

Planting a tree is not as simple as digging a hole, placing a sapling in it, and adding a bit of water. It is, in fact, a comprehensive scientific process. Successful afforestation can only be achieved by approaching the planting, growing, and protection of trees with a scientific mindset. The “Billion Trees” national movement is being

implemented within the framework of two main policies:

Reforestation. This is the concept of restoring and increasing existing forests.

Afforestation. This is the activity of planting new trees in areas where there were no forests before and increasing the forest reserve.

The core goal of “Billion Trees” national movement is not merely to plant trees, but to grow them and ensure they thrive.

The core goal of “Billion Trees” national movement is not merely to plant trees, but also to ensure growth and thriving.

Our Academic Council is responsible for providing professional methodologies and management throughout the entire process, offering guidance and technical expertise at every stage from seed selection and sapling cultivation to ensuring the long-term survival and natural development of planted trees. However, we have observed instances where individuals are planting trees without unified coordination. Without proper planning and scientific input, such efforts pose a significant risk of failure.

Our aim is to serve as a bridge between those planting trees and those preparing the seedlings, ensuring that efforts are aligned, informed and sustainable. It is crucial to prepare tree seedlings that are

specifically suited for the local climate, weather conditions, and geographic characteristics of each region, and to distribute them to the areas where they are most needed. To support this effort, we have begun creating an information database of seedlings to ensure their suitability and availability.

Is the seedling production meeting current demand?

At present, Mongolia requires approximately 40 to 50 million tree seedlings annually, yet we are only capable of producing about 18 million seedlings per year. This significant gap highlights the urgent need to transition to industrial-scale, conveyor-based sapling production. Traditional sapling propagation whether mechanical or manual is highly dependent on weather conditions. To address this limitation, we need to build four-season greenhouses that enable year-round operations, ensuring a stable and continuous supply of quality saplings.

Many good practices are being implemented through the “Billion Trees” national movement. For example, one notable innovation is the introduction of saplings with a taproot. What results

Ихэнхдээ бортоготой суулгац тарьж эхэлсэн нь инновац бөгөөд энэ нь ямар ч улиралд мод тарьж ургуулах боломжийг олгож байна. Мөн Өмнөговьд загийг үрээр тарих шинэ технологийг хөгжүүлж байна. Энэ бүх туршлагаудыг тусгайлсан судалгаатай холбож, хамгийн тохиромжтой модлог ургамлын суурь судалгаа хийж, орон нутагт тохирсон таримлуудыг ургуулах нь чухал. Тиймээс тухайн нутагт ургадаг мод, бутыг таривал амжилтад хүрнэ гэсэн санаа.

Иргэд мод тарихад нарийн учир бий гэдгийг ойлгож, хүлээн зөвшөөрч, суралцах ёстой.

- Тухайн бүс нутагт дасан зохицох чадвар бүхий модлог ургамлын зүйлийг олж илрүүлэх,
- орчны тааламжгүй нөхцөлийг тэсвэрлэх чадвартай ургамлын суурь судалгааг хийж,
- орон нутгийн унаган мод, сөөгийг үржүүлэх мод үржүүлгийн газрыг байгуулах замаар тухайн орчинд ургах

чадвар бүхий таримлуудыг тарьж ургуулах зайлшгүй шаардлагатай.

Тухайн бүс нутгаас түүж бэлтгэсэн үрээр тухайн бүс нутагт нь тарьж суулгахыг хэлж байна гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл Хэнтийд ургуулж бойжуулсан

Карбон зах зээлд орон зай нээж өгнө

“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөн олон улсын санхүүжилтийг хэрхэн татах боломжтой вэ?

Хөгжингүй орнууд, химийн үйлдвэр ихтэй орнууд нүүрстөрөгчийн давхар исэл бий болгож, дэлхийн уур амьсгалд сөргөөр нөлөөлдөг. Харин тэдгээр улс орнууд хүлэмжийн хийн ялгарлыг багасгахад санхүүжилт олгох үүрэг хүлээдэг. Монгол Улсын өргөн уудам газар нутагт мод тарих боломжтой талбай хангалттай байгаа болохоор бидэнд “Карбон зах зээл” дээр нүүрсхүчлийн хийг бууруулж санхүүжилт босгох боломж бүрэн байна.

“Карбон зах зээл” гэдэг ойлголтыг илүү тодруулж өгөөч?

Нэг тонн нүүрсхүчлийн хийг агаар мандалд оруулаагүйн төлөөх нэгж бөгөөд аливаа улс орон хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулсан нэгж тутмаа үнэлүүлж, дотооддоо болон олон улсад зарах боломжийг хэлж байгаа юм. Жишээ нь нэг “карбон” кредит 10 мянган төгрөг гэж үзвэл тухайн улс жилд ялгаруулах нүүрсхүчлийн хийгээ 100 мянган тонноор бууруулаад нэг тэрбум төгрөгөөр зарах тухай асуудал юм. Тэгэхээр хүлэмжийн хийн ялгарлыг бууруулахад хувь нэмэр оруулж буй үйл ажиллагаа бодит, хэмжигдэхүйц үр дүнтэй байвал “карбон” зах зээлийн гол тоглогч болох боломж бий. Өөрөөр хэлбэл нэг талаас нүүрсхүчлийн хийг шингээх ногоон масс бүрдүүлж орлого олох, нөгөө талд хүлэмжийн хий ялгаруулж буй улс орнууд төлбөр төлөх системийг хэлээд байгаа юм. Ингэхээр бид “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнөө цаашид үргэлжлүүлэхийн хэрээр мод тарих хөрөнгө оруулалтаа босгох боломж гэж харах ёстой.

adaptable to the region's climate and soil;

- Conduct research on species that can withstand adverse environmental conditions, and
- Establish tree nurseries to cultivate native trees and shrubs,

This means using seeds collected from a particular region to grow saplings that will be planted in the same type of region. For example, trees and shrubs grown in Khentii are unlikely to survive in western aimags, due to stark difference in environmental conditions.

Since Mongolia has enough land for planting trees in its vast territory, we have enormous potential and a full opportunity to raise funding to reduce carbon dioxide emissions on the "Carbon Market". and attract climate-related financing.

Creating Space in the Carbon Market

How can the "Billion Trees" national movement attract international funding?

Developed countries and countries with large chemical industries are major contributors to global greenhouse gas emissions, especially carbon dioxide (CO₂) and negatively affect the global climate. However, as part of international climate agreements, those countries are obliged to provide funding to reduce greenhouse gas emissions.

Since Mongolia has enough land for planting trees in its vast territory, we have enormous potential and a full opportunity to raise funding to reduce carbon dioxide emissions on the "Carbon Market". and attract climate-related financing.

Can you explain the concept of the "carbon market" in more detail?

It is a unit for not releasing one ton of carbon dioxide into the atmosphere, and it refers to the opportunity for any country to evaluate each unit of greenhouse gas emissions reduced and sell it domestically or internationally, allowing countries or companies to offset their own emissions. For example, if one "carbon" credit is 10 thousand tugrugs, then the country will reduce its annual carbon emissions by 100 thousand tons and sell it for one billion tugrugs.

For example, if one carbon credit is 10,000 MNT (approx. \$3-4 USD), then the country will reduce its annual CO₂ emissions by 100,000 tons, and sell it for one billion MNT (approximately \$300,000) in revenue by selling those credits.

Additionally, it is a system in which green mass that absorbs carbon dioxide is created, generating both environmental benefits and income. At the same time, countries that emit greenhouse gases are required to pay fees under international climate agreements. Therefore, we should view the "Billion Trees" national movement not only as an environmental initiative, but also as a strategic opportunity to attract investment and increase our efforts in tree planting moving forward.

So, if activities that contribute to reducing greenhouse gas emissions are real, measurable, and verifiable, there is a strong opportunity to become a significant player in the global carbon market.

That's right. On the one hand, we are creating green mass that absorbs carbon dioxide and, doing so, generating potential income. On the other hand, high emission countries are required to pay for the right to offset their carbon footprint. This is the fundamental principle of the carbon market.

In this context, the "Billion Trees" national movement should be viewed not just as an environmental campaign, but also as a long-term investment opportunity. The more trees we plant and successfully grow, the more we stand to benefit from carbon financing and increase our chances of attracting sustainable international funding.

This is a win-win mechanism:

- We will improve our natural ecosystems and fight climate change;
- We will also create new sources of income through the international carbon credit systems.

Therefore, continuing and expanding the "Billion Trees" movement is not only important for Mongolia's environmental future, but also a strategic financial opportunity in the global climate economy.

have been observed from this approach?

The introduction of saplings with a taproot is a noteworthy innovation, as it allows trees to be planted in any season. This flexibility is a significant step forward in afforestation efforts. In addition, new technologies for planting saxaul trees (zag) seedlings directly from seeds are also being developed in Umnugobi Aimag, marking another promising advancement in reforestation practices. It is crucial to link all these emerging practices with specialized scientific research. This includes conducting basic studies on the most suitable woody plants species, and growing crops that are naturally adapted to local conditions. The core principle is that planting trees and shrubs species native to specific areas greatly increases the likelihood of success. Citizens must understand, accept, and learn that there is a scientific rationale behind which trees are planted and where. It is essential to

- Identify woody plant species that are

МОД БИДНИЙ ТӨЛӨӨ ЮУ ХИЙДЭГ БЭ?

Энэ гарчгийг “Бид модоор юу хийдэг бэ?” гэж бичих гэж байлаа л даа. Гэхдээ бид модны эзэн биш, мод бидэнд өгдөг зүйлсийн тухай бичих гэж байгаагаа ухаарсан юм.

Стресс бууруулж, дархлаа дэмждэг

Байгальд аялж, амрах нь хүний дархлааны систем, түүний дотор “NK” эсийн идэвхжилд, ерөнхий эрүүл мэнд, дархлааны эерэгээр нөлөөлдөг. Байгальд, ялангуяа ой модтой газарт цагийг өнгөрөөх нь стрессийг бууруулж, сэтгэл санааг сайжруулж, дархлааг дэмжих зэрэг эрүүл мэндийн янз бүрийн эерэг үр дагавартай байдаг. Байгальд байх нь кортизолын түвшинг бууруулж, дархлааны үйл ажиллагааг сайжруулдаг. Фитонцидууд нь мод, ургамлаас ялгардаг байгалийн нэгдлүүд бөгөөд “NK” эсийн үйл ажиллагааг сайжруулдаг.

Нэг тонн дахин боловсруулсан цаас 17 модонд “амьдрал” бэлэглэнэ

Цаас үйлдвэрлэлийн түүхий эдийн 93 хувь нь мод байдаг аж. Дэлхий даяар минут тутамд 190 тонн цаас үйлдвэрлэдэг бөгөөд нэг тонн цаас үйлдвэрлэхийн тулд 15-60 жил ургаж төлжсөн 24 модыг тайрч огтлох шаардлагатай болдог. Хэрвээ та бид дахин боловсруулсан цаасыг сонгох юм бол 17 модонд “амьдрал бэлэглэнэ”.

Биднийг үер усны аюулаас хамгаалах бат найдвартай цайз хэрэм байхыг модод хичээдэг

Мод нь шим тэжээлийнхээ 90% -ийг агаар мандлаас, 10% -ийг хөрснөөс авдаг. Нэг мод жилд 2 тонн ус татаж, үерээс урьдчилан сэргийлдэг. Модноос ойролцоогоор 70 мянган харандаа хийдэг бөгөөд энэ шалтгааны улмаас жилд 82 мянган модыг тайрдаг байна. Дэлхий дээр ойролцоогоор 3,04 их наяд мод байдаг гэсэн тооцоо бий. Модны нягтрал, тархалт нь дэлхий даяар маш их ялгаатай. Шведэд нэг километр квадрат талбайд бараг 70,000 мод байдаг бол Их Британид ойролцоогоор 12,000, Хойд Сахарын зарим хэсэгт нэг километр квадрат талбайд 20 хүрэхгүй мод байдаг.

WHAT DO TREES DO FOR US?

They Reduce Stress and Support Immunity

Traveling and relaxing in nature has a positive effect on the human immune system, including the activity of “NK” cells, and on overall health and immunity. Spending time in nature—especially in forested areas has various positive health effects, including reducing stress, improving mood, and supporting immunity. Being in nature reduces cortisol levels and improves immune function. Phytoncides are natural compounds released by trees and plants that improve the function of “NK” cells. In short, the forest is not just a place of beauty and peace. It is a living pharmacy, quietly working to keep us well.

At first, I considered titling this piece “What Do We Do with Trees?” But then I realized - we aren't the owners of trees. Instead, we are beneficiaries. So a more fitting question might be: “What Do Trees Give Us”.

Recycling One Ton of Paper Saves 17 Trees

You may know that 93% of the raw materials used in the paper industry are wood. Globally, 190 tons of paper are produced every minute, and to produce one ton of paper, 24 trees that have been growing for 15 to 60 years need to be cut down. If you choose recycled paper, you will “give life” to 17 trees. It's a small change in habit that makes a big difference for our forests.

Trees are reliable natural fortress that protects us from Floods

Trees silently work to protect us, standing as a natural fortress against floods and erosion. Surprisingly, 90% of a tree's nutrients come from the atmosphere, and only 10% from the soil. One tree can absorb 2 tons of water annually, preventing floods and stabilizing soil in vulnerable areas. On average approximately 70,000 pencils are made from a tree, and in fact, for this reason, 82,000 trees are cut down every year just for pencil manufacturing. It is estimated that there are 3.04 trillion trees in the world today. The density and distribution of trees vary greatly around the world. In Sweden, there are almost 70,000 trees per square kilometer, compared to around 12,000 trees in the United Kingdom. In parts of the Northern Sahara Desert, there are fewer than 20 trees per square kilometer. This reminds us that trees are not always abundant. They are also vulnerable and unequally distributed.

Биеийн тамирын багш, самбо бөхийн дасгалжуулагч мэргэжилтэй У.Мижиддорж Улаанбаатар хотод шилжин ирж, Баянзүрх дүүргийн 37-р хороо Амгаланд амьдарч эхэлсэн цагаасаа хашаагаа өөрийн хүсэл мөрөөдлөөрөө тохижуулж, өнөөг хүртэл 200 гаруй мод тарьж, байгаль эх дэлхийд ээлтэй эко амьдралын хэв маягийг сонгосон хүн юм.

У.Мижиддорж: Мод тарихад газар багадахгүй

Миний ногоон хашаа 10 жилийн хөдөлмөр

Анх хашаандаа орж ирэхэд мод тарих ямар ч боломжгүй хэцүүхэн харагдаж байсан. Хүүхдүүдтэйгээ гурван жил уйгагүй хөдөлмөрлөж, газраа бага багаар 30–40 см ухаж, шар шороо, шавар, чулууг нь шигшин, хөрсийг нь сольсноор мод тарих ажил минь эхэлсэн. Машин машинаар хар шороо, хөх бууц авчирч, сул талбайгаа эрдэсжүүлэн тохижуулж байв. Охин маань МУИС-ийн Оюутны зөвлөлийн дарга байхдаа сургуулийнхаа хашааг ногооруулж, олон мод тарьсан. Охиныхоо эхлүүлсэн ажилд баярлаж, урамшсан би хашаандаа нэг мод тарьсан бол хоёрыг тарих юмсан, бүр жимсний мод таримаар юм байна даа гэж бодох болсон. Ажлынхаа зав чөлөөгөөр мод тарьж эхэлсэн минь одоо амьдралын салшгүй хэсэг болжээ. Нэг л мэдэхэд 10 жил улиран өнгөрч, хашаандаа 20 гаруй чацарганы мод, 10 гаруй төрлийн жимсний мод, агч, шилмүүс, шинэс, гүйлс, буйлс гээд нийт 200 гаруй модтой болчихсон байна. Одоо хашаанд маань мод тарих зай бараг байхгүй болсон. “Мод тариад өгөөч” гэж найз нөхөд маань гуйна. Танихгүй хүмүүс ч хашааг маань хараад урам авдаг юм уу санал тавьдаг. Тэдэнд чадахаараа тусалж, зааж сургаж, хамт хийсээр нийт долоон мянга гаруй мод тарьж, ургуулсан байна даа.

Цэцэг хараад уурладаг хүн гэж байхгүй. Канадын далбаа шиг улаан навчтай агч мод ямар үзэсгэлэнтэй гэж санана!

Мод ургахаа хүрвэл хаана ч ургана

“Хашаандаа диваажинд буй мэт мэдрэмж авдаг, модод дундаа орж бясалгадаг” гэх тэрбээр хашаагаа ой мэт болгох хүсэлдээ хөтлөгджээ. Түүний хэлснээр агч, шилмүүст мод хамгийн сайн ургадаг бөгөөд шилмүүстийг маш сайн хөрсөнд таривал жилд 70-90 см хүртэл ургадаг гэнэ. Харин тэдний хашааны шилмүүснүүд нэг метр хэдийн хүрсэн нь арчилгаа, тордлогоо сайн байгаатай холбоотой. Мод тарих хүслээ туйлын зорилгоо болгосон тэрбээр ковид цар тахлын үеэр нуугдан байж Налайх дүүргээс очиж 40 орчим суулгац авчран тарьж, ургуулсан гэнэ. “Мод ургахаа хүрвэл хаана ч ургана” гэж тэр хэлэх дуртай. Шар шавартай, хадтай байсан ч ургадаг.

Хамгийн чухал нь хөрсийг нь сайтар бэлтгэж, малын сэвсийг ялзмаг болгон түүгээрээ модоо бордон усалгааг нь тааруулахад л хангалттай гэж ярих У.Мижиддорж хашаандаа чацаргана, үхрийн нүд, мойл, бөөрөлзгөнө, тошлой тарьж ургуулчихсан болохоор тэднийх жимс худалдаж авдаггүй.

Өөрийн тарьж ургуулсан жимсээр зочдоо дайлах дуртай түүний хувьд жимсний үрслэгээ бэлдэж бусдад бэлэг болгон өгдөг. Модыг намар, хавар тайрч, тордвол улам сайхан ургана. У.Мижиддорж тэтгэвэрт гарахдаа төрөөс

олгодог нэг удаагийн тэтгэмжийн мөнгөөрөө хашаандаа худаг гаргуулсан байна. Үүнээсээ өмнө усаа худгаас зөөж, хөршийнхөө худгаас татсан хоолойгоор ус авч усалгаагаа хийдэг байжээ. “Хашаандаа шарилж биш, сайхан мод, усан оргилуур, цэцэгтэй байх ямар сайхан гэж санана! Цэцэг хараад уурладаг хүн гэж байхгүй. Канадын далбаа шиг улаан навчтай агч мод ямар үзэсгэлэнтэй гэж санана! Интоор, алим, усан үзмийн модыг айл бүрд тарихыг хүсдэг. Энэ нь нийгэмд хамгийн тустай ажил гэж боддог юм. Би чинь Ерөнхий боловсролын 21-р сургуулийг “Нийслэлийн шилдэг эко сургууль” болгосон. Чамгүй ажил шүү. Нийт 6–7 жил зарцуулсан. Одоо хотын ногоон байгууламжийн хөгжилд анхаарч ажиллаж байна. Үлдсэн насаа мод тарьж ургуулахад зориулна гэж бодож явдаг. Хүн мод тарихыг хэцүү гэж бодох хэрэггүй. Байгаль дэлхийгээ ээжтэйгээ зүйрлэн хайрлаж, энгийн жижиг алхмаас эхэлбэл хашаа, хороо, бүр хот ч ногоон болно” хэмээн тэр хэллээ.

A teacher of physical education and a sambo wrestling coach by profession, U. Mijiddorj moved to Ulaanbaatar and began his life in Amgalan, 37th khoroo of Bayanzurkh District. From the moment he settled there, he devoted himself to shaping his yard into the image of his own dreams. Over the years, he has planted more than 200 trees, choosing an ecological way of life and offering an invaluable gift to Mother Earth.

U. Mijiddorj:

THERE IS NO SHORTAGE OF LAND FOR PLANTING TREES

My Green Yard: Ten-Years of Labor

“When I first stepped into the yard, it seemed barren, impossible for any tree to take root,” he recalls. Yet with his children by his side, he worked tirelessly for three years, digging the ground layer by layer to a depth of thirty or forty centimeters. They sifted out the clay and stones, replaced the soil, and slowly breathed life into the earth. Truckloads of black soil and livestock manure were brought in to enrich the ground and prepare the land for planting. His daughter, while serving as chair of the Student Council at the National University of Mongolia, had already greened her schoolyard, planting many trees. “Encouraged and uplifted by her example, I began to dream,” he says. “If I could plant one tree, why not two, and why not fruit trees as well.” What started as spare-time work between his teaching hours soon became an inseparable part of his life. A decade passed almost without notice. Now, in his yard stand more than 20 seabuckthorn trees, over 10 different varieties of fruit trees, maples, conifers, larches, apricots, almonds, and altogether more than 200 trees. Today, there is hardly any space left for more. Friends ask me to plant for them, and even strangers, glimpsing my green oasis, come to me for advice. Teaching and guiding as best I can, I have helped plant and raise more than 7,000 trees beyond my own yard.

No one is ever angered by the sight of a flower. And how magnificent is a maple tree with leaves the color of the Canadian flag.

When Trees Grow, They Can Thrive Anywhere

“In my yard, I feel as if I am in paradise. Among the trees, I meditate,” he says, his voice softened by the dream of turning a simple yard into a forest. Maple and conifer, he explains, are the most resilient, thriving best when given good soil. Conifers can grow seventy to ninety centimeters in a year. In his own yard, they have already reached over a meter, proof of his careful tending. Even during the COVID-19 pandemic, he pursued his calling. Quietly, he went to Nalaikh District, brought back forty seedlings, and planted them. “If a tree is meant to grow, it will grow anywhere,” he likes to say. “Even in clay, even in rock.”

What matters most, he explains, is to prepare the soil, compost the livestock bedding into rich humus, use it as fertilizer, and water the trees with care. In his yard, he has grown seabuckthorn, currants, bird cherry, raspberries, and gooseberries. His household buys no fruit, and he takes delight in serving his guests the harvest of his own trees. He even prepares seedlings as gifts, sharing life itself with others. “Prune and tend the trees in spring and autumn, and they will flourish all the more,” he notes. When he retired, he used his one-time state allowance to dig a well in his yard. Until then, he had carried water from public wells or drawn it from a neighbor through a simple pipe. “How much better it is to have not wormwood and weeds, but beautiful trees, a fountain, and flowers in one’s yard. No one is ever angered by the sight of a flower. And how magnificent is a maple tree with leaves the color of the Canadian flag. I dream of seeing cherry, apple, and grapevines in every household. This, I believe, is among the most meaningful contributions one can make to society. I once transformed Secondary School No. 21 into the Best Eco School of the Capital. It was no easy task; it took six to seven years of steady work. Now I turn my attention to the city’s green spaces, and I intend to dedicate the rest of my years to planting and growing trees. People should not think that tree planting is a burden. If we love our natural world as we love our own mother, and begin with simple, small steps, then our yards, our khoros, and indeed our city itself will turn green.” Thus spoke U. Mijiddorj, a man who found his life’s purpose rooted in the soil, one tree at a time.

Хөвсгөл нуурын эрэг Хатгал тосгонд амьдарч буй Нидерланд улсын иргэн Алекс, Лин Хайкенс нар хосууд бөгөөд тосгоныхоо байгалийн гоо үзэмжийг хадгалан хамгаалж ирээдүй хойч үедээ үлгэр дуурайлал болохын тулд мод ургамал, цэцэг тарьж ургуулсаар...

Ноён Алекс Хайкенс Монгол Улсад НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн суурин төлөөлөгчөөр 2017-2021 онд ажиллаж ковид-19 цар тахлын үеийг амжилттай даван туулахад хувь нэмрээ оруулж байлаа. Тэрбээр үүрэгт ажлаа өгөөд нутагтаа буцсан боловч Монгол орны түүх соёл, байгаль, ижил дасал болсон найз нөхдөө санаж, буцаж очих хүслээ гүйцэлдүүлэн Монголд суурьшин амьдрахаар нэгэнт шийдэж 2024 онд ажлаа бүрмөсөн өгөөд Хөвсгөл аймгийн Хатгал тосгоныг зорин иржээ.

Алекс, Лин нар Хатгал тосгонд ирсэн даруй байшингийнхаа эргэн тойронд 150 гаруй мод бут, жимсний мод, ургамал, цахирмаа, шимтгэлээ зэрэг цэцэг тарьж ургуулжээ.

Өөрийн оршин буй газар орноо тохижуулахын зэрэгцээ тосгоны сургуулийн эко клубээр дамжуулан сурагч хүүхдүүдэд мод ургамал хэрхэн тарих, арчилж тордохыг зааж сургаж цэцэрлэг, сургууль мөн тосгоны халуун усны газрын орчныг ногооруулахад чиглэсэн төслүүд хэрэгжүүлж, цаашид улам өргөжүүлэх нь зүйтэй болохыг тэд олж харжээ. Улмаар хатагтай Лин нийгмийн үйл ажиллагаанд

чиглэсэн “Хипполайн Монголиа” гэх жижиг компани байгуулан дотоодын үйлдвэрийн гал тогооны алчуур борлуулж, “нэг алчуур нэг мод” болон мэндлэх бизнесийн төслөө хэрэгжүүлж эхэлснээс хойш сарын хугацаанд орон нутгийнхаа сургууль болон ахмадын төвд 90 мод болон хүнсний ногооны, цэцгийн үр хандивлажээ.

Гадна орчныг тохижуулахаас гадна ажлын байр, сургууль, цэцэрлэг, гэр орны дотоод орчинд олон төрлийн ургамал тарьснаар агаарын чанар сайжирч хүний бие, сэтгэлзүйн эрүүл мэндэд үнэтэй хувь нэмэр оруулдаг тул ахмадын төвүүд, хүүхдийн асрамжийн газруудад энэхүү төслөө хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай гэж үзсэн тул хатагтай Лин Монгол дахь Олон улсын эмэгтэйчүүдийн холбооны Ерөнхийлөгчийн хувьд Дипломат эмэгтэйчүүдийн клубт хандаж хамтран төсөл хэрэгжүүлэхээр болж төслийн бэлтгэл ажлаа эхлүүлээд байна.

Хосууд энэхүү төслийг хэрэгжүүлэн орон нутгийн иргэд, нийгмийн бүлгүүдтэй хамтран мод ургамал ургуулан арчлан хамгаалахад гар бие оролцсоноор тэдэнд итгэл урам зориг өгнө гэдэгт итгэж байна.

Expats joining the local community efforts to green Hatgal

Хатгал тосгоны байгалийн үзэсгэлэнг хамгаалах гэж холоос ирсэн хосууд

Alex and Lien Heikens have joined efforts of the local community to beautify Hatgal with trees, plants and flowers.

Алекс тарьсан модныхоо хажууд.

Alex with one of the trees planted in his yard.

Лин Хөвсгөл далайн мөсний баярт.

Lien at the Khuvsgul lake ice festival

Сургуулийн менежер Ганцэцэг эко клубийн сурагчдын хамт.

The Eco-club students with School Manager Mrs. Gantseteg

From 2017 till 2021, Alex was the UNICEF Representative and amongst other contributions, he played a key role in Mongolia's response to the COVID-19 pandemic. In 2024, Lien and Alex (nationals from The Netherlands) realized they missed Mongolia's people, culture and nature too much. So, Alex retired from the United Nations and they returned to Mongolia to settle down permanently in Hatgal (Khuvsgul Aimag).

Beginning with their own yard, Alex and Lien are busy with creating a beautiful garden around their house in Hatgal.

So far, they planted about 150 trees (Birches, Elms, Poplars, Lilacs, Willows, Apple, Gooseberry and many other plants (Peony, Hydrangea, tomatoes, herbs, Lavender), and sown many flower seeds (Sunflowers, Cosmos, Calendula, Marigold, Pansy, Nasturtium, Zinnia, to name a few). In their home they have many plants as well, including: Fuchsias, Orchids, Geraniums and Spider plants.

Lien is also supporting the eco-club of the school, helping the children to learn how to grow and take care of plants. They undertook various projects, including taking care of the plants in the kindergarten, school and in the local bathhouse.

Recently, Lien started her own social business called Hippoline Mongolia, selling high quality kitchen towels with beautiful Mongolia inspired

designs (all made in Mongolia). For each towel that she sells, one tree is planted. As a first result, last month she donated 90 trees to the school and to the elderly centre. Lien and Alex also donated many vegetable- and flower seeds to them.

Their support goes beyond Hatgal. They strongly believe that it is also important to have many plants indoors, where we work, study and live. After discussions with many people about what more can be done in relation to promoting a green indoor environment and the needs are high, they realized that elderly homes and orphanages could greatly benefit from it. Lien, in her role as President of the International Women's Association of Mongolia (IWAM) reached out to the Diplomatic Women's Club proposing a joint project to make this happen. The Diplomatic Women's Club agreed and preparations are ongoing, including the development of a training package and the selection of the first elderly home and orphanage. It is envisioned that the project will be launched in the fall.

Alex and Lien hope that their efforts will inspire and enable local communities, including children and the elderly to plant and take care of trees, plants and flowers, and look forward to continue to support them.

Лин эко клубын сурагчдын хамт.

Lien busy with the eco-club students at school.

“We, the Mongolian people, will begin planting and growing trees by the billions for generations to come — to cherish and protect our Mother Earth”

President of Mongolia
KHURELSUKH Ukhnaa

“Тэрбум мод” НҮТББ нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөнийг дэмжих, идэвхжүүлэх, хөндлөнгийн хяналт, олон нийтийн оролцоо, ил тод байдлыг хангах зорилгоор 2022 онд байгуулагдсан. Бид цөлжилттэй тэмцэх, ойжуулалт, нөхөн сэргээлтийн ажлыг тогтвортой хөгжлийн зорилгод нийцсэн олон талт үйл ажиллагаа явуулдаг.

The “Billion Trees” NGO was established in 2022 to support and promote the national “Billion Trees” movement initiated by the President of Mongolia. The organization aims to ensure transparency, public engagement, and independent monitoring. We carry out a wide range of activities aligned with the Sustainable Development Goals, focusing on combating desertification, afforestation, and ecosystem restoration.

Хамтын ажиллагаа:

Бид төр, хувийн хэвшил, олон улсын байгууллагууд, иргэд, сайн дурынхантай хамтран ажиллаж, мод тарих үндэсний үйлсэд бодит хувь нэмэр оруулж байна.

Collaboration:

We work in partnership with the government, private sector, international organizations, citizens, and volunteers to make a meaningful contribution to the national tree-planting initiative.